

Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet Østfold

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 25/2011

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet. Østfold.
TF-notat nr:	25/2011
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Storm
Dato:	11.11.2011
Gradering:	Åpen
Antall sider:	75
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-460-2
ISSN:	1891-053X
Pris:	170,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Regionale analyser 2011
Prosjektnr.:	20110140
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Østfold fylkeskommune

Resymé:
<p>Denne rapporten beskriver utviklingen i Østfold med hensyn til befolkning, arbeidsplasser, utdanningsnivå, næringsutvikling, innovasjon og attraktivitet.</p>

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er oppgradert i år. Metoden for beregning av bostedsattraktivitet, Attraktivitetsbarometeret, er endret vesentlig. Attraktivitetsbarometeret tar nå også med innvandring som grunnlag for beregningene.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler utdanningsnivå, det andre innovasjon i næringslivet.

Telemarksforskning har utarbeidet 23 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2011. Oppdragsgiverne har møttes ved fire anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Bø, 11.11.11

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
1. Befolkning.....	6
2. Arbeidsplasser	11
3. Utdanningsnivå	19
4. NæringsNM.....	24
5. Innovasjon i næringslivet.....	40
6. Attraktivitetspyramiden.....	53
7. Oppsummerende analyser	70

Sammendrag

Utviklingen i Østfold er paradoks. Østfold har vært et industrifylke, men har sterkest nedgang i antall arbeidsplasser i industrien av alle fylkene. Samtidig har Østfold også nedgang i besøksnæringer, fra et lavt til et enda lavere nivå. Likevel vokser befolkningen, og det er stor netto tilflytting fra andre fylker til Østfold. Det er attraktiviteten som bosted som driver Østfold til vekst.

Østfold har hatt en kraftig befolkningsøkning de siste fire årene, og en må tilbake til 1970-tallet for å finne en periode med like høy vekst. Befolkningsveksten skyldes dels økt innvandring og dels at mange flytter til Østfold fra andre norske fylker. Befolkningen har imidlertid også økt i hele landet, og befolkningsveksten i Østfold er faktisk litt svakere enn veksten på landsbasis.

Østfold er et av fylkene med lavest arbeidsplassvekst. Det er spesielt antall arbeidsplasser i næringslivet som utvikler seg svakt i Østfold. Mange bransjer i Østfold har svakere vekst enn tilsvarende bransjer på landsbasis. Industrien står for den største nedgangen i antall arbeidsplasser.

Utdanningsnivået i Østfold er forholdsvis lavt. Østfold er nummer 13 av 19 fylker når vi måler andelen av den sysselsatte befolkningen med minst treårig høyere utdanning. Utdanningsnivået i næringslivet i Østfold er det samme, også her er Østfold nummer 13.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. I fjor kom Østfold på en historisk dårlig 17. plass av fylkene. I år er Østfold nummer ni. Det er en kraftig forbedring, men fra dårlig til middels.

Innovasjon i næringslivet er også målt i denne rapporten, på bakgrunn av tall fra SSBs innovasjonsundersøkelse. Østfold skårer omtrent middels når det gjelder innovasjon i næringslivet. Halden skiller seg ut med et ganske innovativt næringsliv, og er blant de ti mest innovative regionene i landet.

I det siste kapitlet brukes Attraktivitetspyramiden som modell for å beskrive utviklingen. I Attraktivitetspyramiden forklares steders utvikling gjennom deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøkende og attraktivitet som bosted. Utviklingen i Østfold er ganske entydig. Østfold er et fylke som vokser på grunn av attraktivitet som bosted. Det gjelder alle regionene. Samtidig opplever Østfold en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i bedrifter i basisnæringer. Østfold har aldri vært et typisk besøksfylke, og besøksnæringene har samtidig nedgang. Veksten i Østfold hadde kunnet være langt sterkere, dersom fylket også hadde vært attraktivt for bedrifter og besøk.

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling. I de fleste kommuner, regioner eller fylker er befolkningsutviklingen den dominerende indikatoren for utviklingen, mens andre måleparametre er underordnet. Vi starter derfor rapporten med en kort oversikt over de viktigste trekkene i befolkningsutviklingen. Alt datagrunnlag i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen på lang sikt

Befolkningen i Østfold har vokst jevnt siden 1951. Det har vært vekst alle år bortsett fra tre.

Veksten var lav fra midten av 70-tallet til midten av 90-tallet, men har vært høy de siste femten årene. De siste fire årene har veksten vært på over en prosent årlig. Folketallet har da økt med rundt 3000 hvert år.

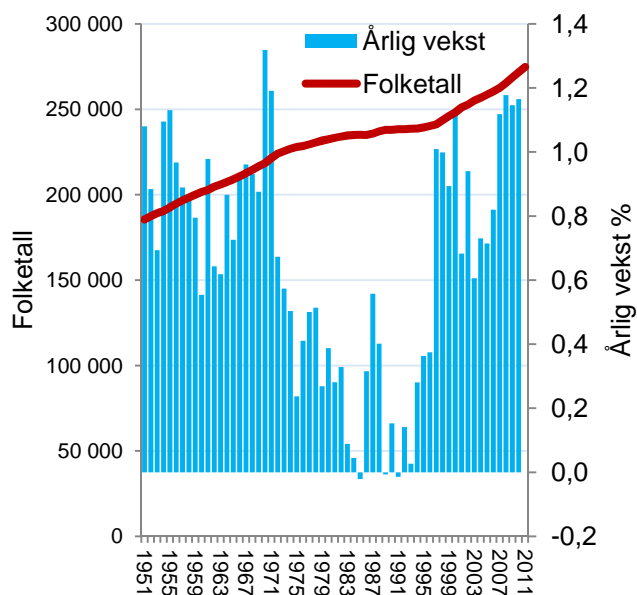
Ikke siden begynnelsen av 70-tallet har det vært like sterk vekst i folketallet i Østfold.

Relativ utvikling

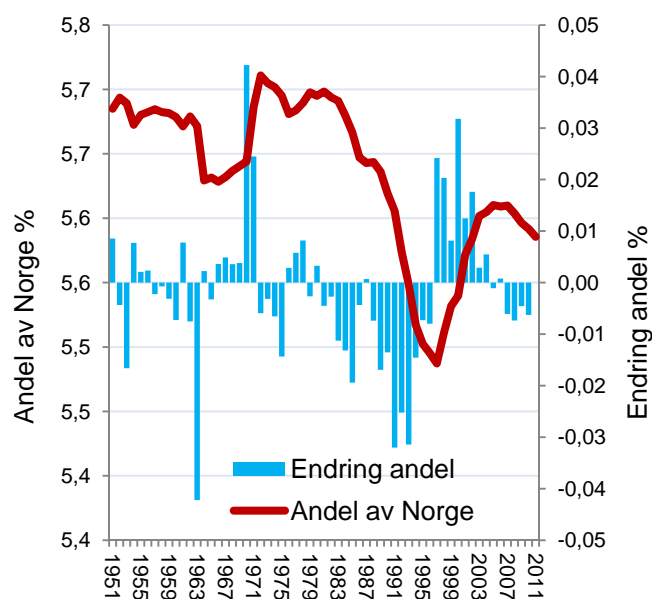
Hvis vi måler Østfolds andel av Norges befolkning og endringer i denne andelen, får vi et helt annet bilde på utviklingen. Østfolds andel av Norges befolkning var ganske stabil fram til 80-tallet, men sank deretter mye fram til midten av 90-tallet.

I den påfølgende tiårsperioden, fra 1995 til 2005 økte andelen til Østfold igjen. De fire siste årene har imidlertid Østfolds andel begynt å dale.

Ut fra den sterke befolkningsveksten i Østfold ville man tro at andelen av landets befolkning ville ha økt. Den relative utviklingen viser derimot et annet bilde. Norge har fått enn sterk befolkningsvekst de siste årene, som følge av økt innvandring. Veksten i Østfold har ikke vært sterkere enn resten av landet. Faktisk er andelen av Norges befolkning lavere i 2011 enn den var for 60 år siden.

Figur 1: Befolkningsutvikling og årlige endringer i befolkning i Østfold siden 1951.

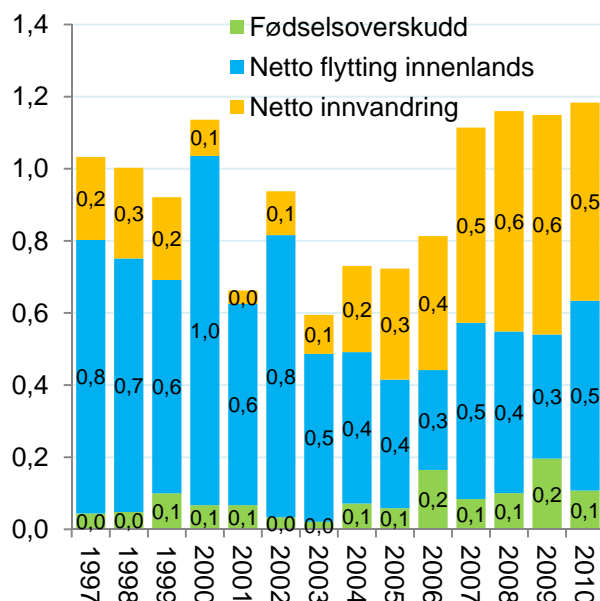

Figur 2: Utvikling i Østfolds andel av Norges befolkning og årlige endringer i denne andelen siden 1951.

1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsveksten kan splittes opp i tre komponenter: Fødselsoverskudd, netto innvandring og nettoflytting innenlands.

I Østfold har alle tre komponentene bidratt til folketallsveksten. Netto innflytting var viktigst i begynnelsen av perioden, men de siste årene er det innvandring som har overtatt som den komponenten som bidrar mest til folketallsveksten. Netto innflytting har blitt redusert, mens innvandringen har økt. Fødselsbalansen er den komponenten som har bidratt minst til folketallsveksten.

Figur 3: Befolkningsveksten i Østfold fordelt på fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

Relativ utvikling

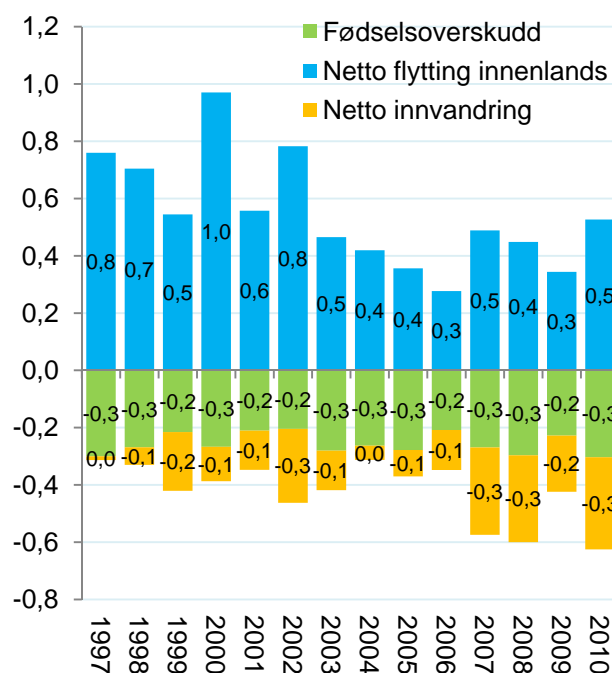
I figur 4 ser vi hvordan de tre komponentene i befolkningsendringen i Østfold avviker fra landsgjennomsnittet.

Figuren viser at Østfold faktisk har hatt lavere innvandring enn gjennomsnittet. Til tross for den sterke veksten i innvandring i Østfold, har veksten vært lavere enn i landet som helhet. Avstanden mellom veksten i landet og veksten i Østfold er blitt større i løpet av perioden.

Også fruktbarheten er lavere enn gjennomsnittet. Landet som helhet vokser med 0,4 prosent gjennom fødselsoverskuddet.

Nettoflyttingen mellom Østfold og resten av landet blir den samme som i figur 3, siden den gjennomsnittlige innenlandske nettoflyttingen summeres til null.

Når vi ser på den relative forskjellen mellom Østfold og resten av landet, er det bare nettoflyttingen som har bidratt til at Østfold har fått høyere befolkningsvekst enn resten av landet. Innvandringen og fødselsbalansen er svakere i Østfold enn i resten av landet.

Figur 4: Avviket mellom Østfolds og Norges fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlands flytting i prosent av folketallet ved begynnelsen av året.

1.3 Sammenliknet med andre fylker

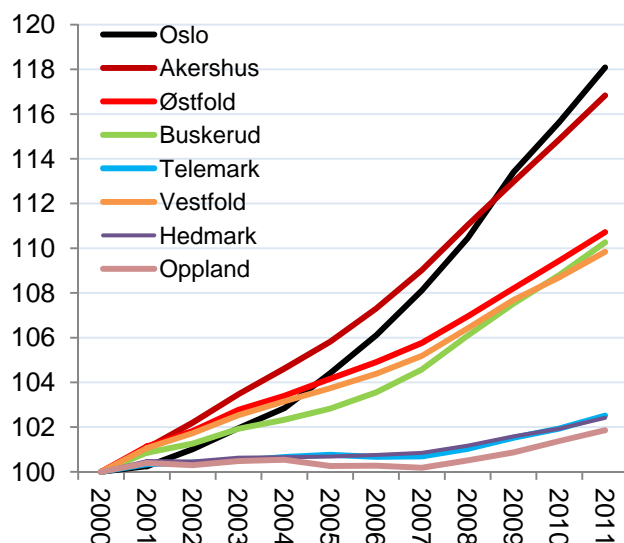
I figur 5 ser vi befolkningsutviklingen i fylkene på Østlandet etter 2000, sammenliknet med utviklingen i landet.

Akershus og Oslo er de to fylkene som hatt høyest vekst av alle fylkene. Oslo har vokst med over 18 prosent i denne perioden.

Befolkningen i Østfold har vokst med nesten elleve prosent fra 2000 til 2011. Dette er litt over landsgjennomsnittet.

Veksten i Østfold, Vestfold og Buskerud har vært nesten helt lik, men Østfold har hatt litt bedre vekst enn de andre to.

Telemark, Hedmark og Oppland har vesentlig lavere befolkningsvekst enn de andre fylkene.

Figur 5: Befolkningsutvikling i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Dekomponert

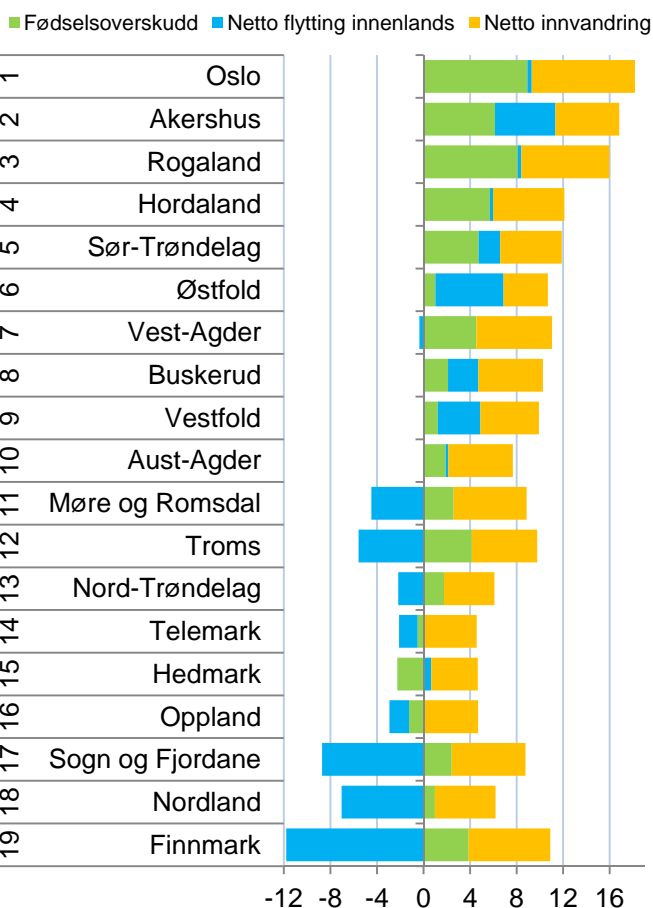
I figur 6 ser vi hvordan veksten i fylkene er fordelt mellom fødselsoverskudd, innenlands nettoflytting og netto innvandring.

Oslo, som har høyest vekst, har høyest positiv fødselsbalanse og høyest innvandring. Oslo har ikke hatt nevneverdig netto innflytting de siste ti årene.

Østfold er det fylket som har hatt høyest netto innflytting fra andre fylker i perioden. Akershus har nest høyest innflytting.

Østfold har hatt relativt lav fødselsoverskudd. Fylker som Oslo og Rogaland har betydelig høyere fødselsoverskudd. Disse fylkene har også høyere innvandring.

Her får vi bekreftet den tendensen vi så i figur 4. Østfolds styrke er den høye innflyttingen fra andre fylker. Både fødselsbalansen og innvandringen er større i mange andre fylker.

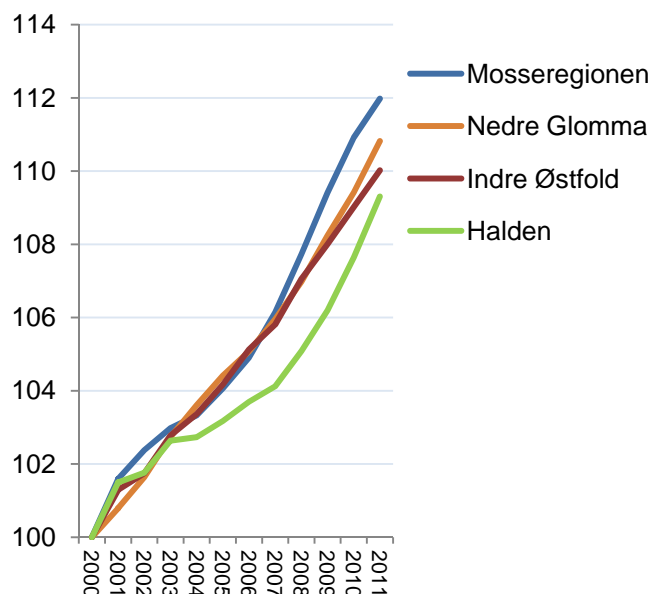
Figur 6: Befolkningsveksten i fylkene etter 2000 fordelt på fødselsbalanse, innenlands flytting og innvandring. Prosent av folketallet i begynnelsen av perioden.

1.4 Befolkningsutvikling i regionene

Regionenes befolkningsutvikling er vist i figur 7.

Alle regionene i Østfold har hatt sterk vekst. Det er ikke mye som skiller regionene, men Mosseregionen er den som har hatt sterkest vekst. Her har folketallet økt med tolv prosent siden 2000. Halden har hatt lavest vekst, med litt over ni prosent vekst. Veksten i Halden er imidlertid ganske sterke de siste årene.

Landsgjennomsnittet i perioden har vært vekst på 9,9 prosent.

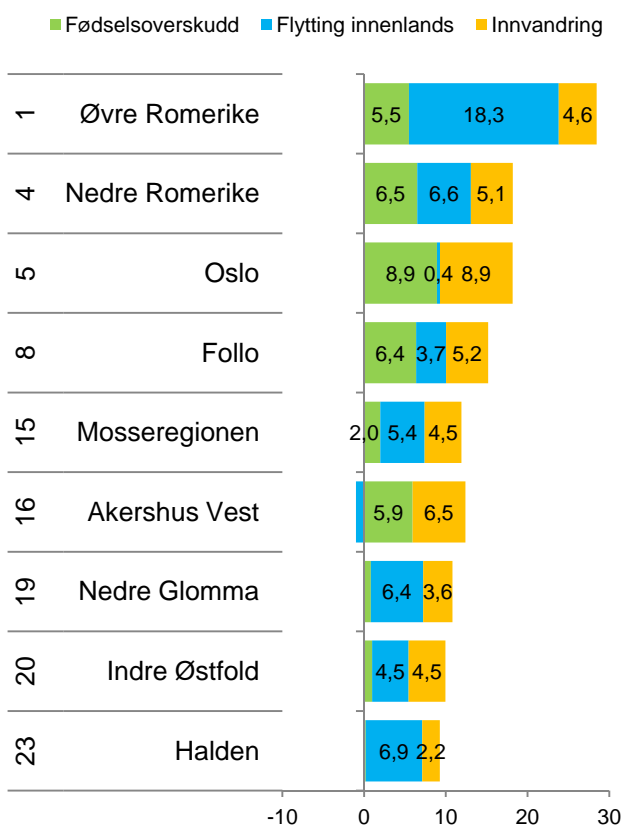
Figur 7: Befolkningsutvikling i regionene i Østfold i perioden 2000-2011, i, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.5 Befolkningsutvikling i regionene på det sentrale Østlandet

Øvre Romerike har hatt høyest befolkningsvekst av alle regionene etter 2000.

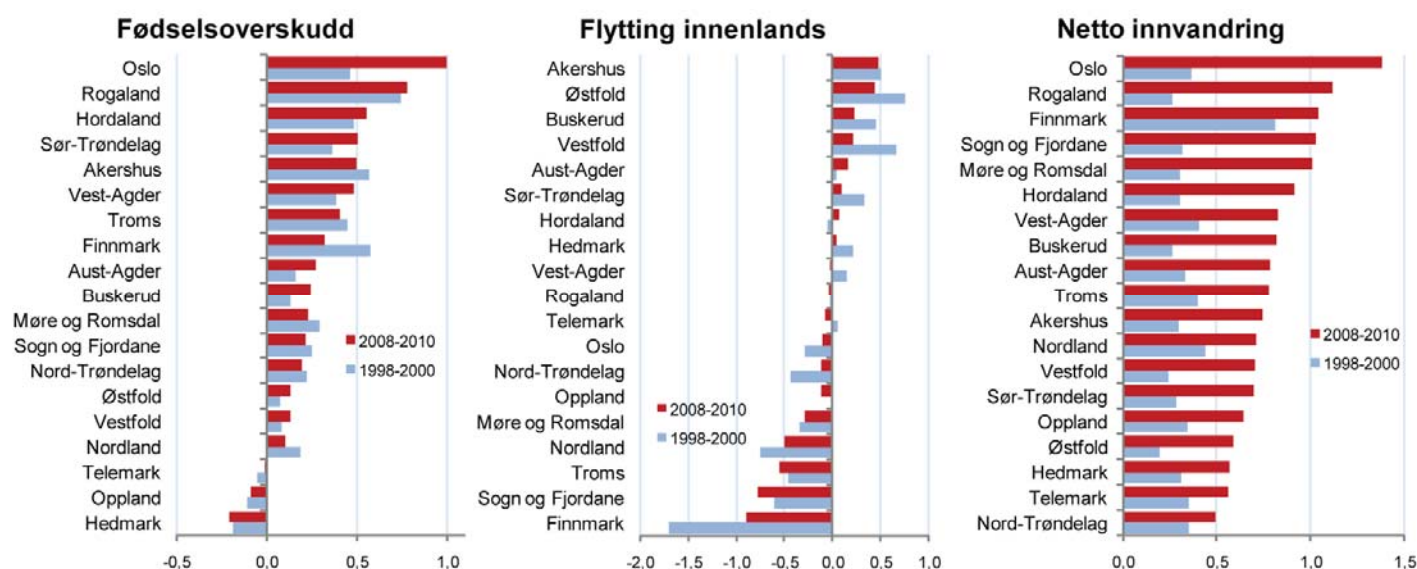
Mosseregionen har hatt sterkest vekst av Østfold-regionene, og er nummer 15 i landet.

Nedre Glomma er nummer 19, og Indre Østfold nummer 20, mens Halden er nummer 23. Halden har høyest netto innflytting av regionene i Østfold, men har lavere fødselsoverskudd og innvandring enn de andre regionene i fylket.

Figur 8: Befolkningsutvikling i regionene i perioden 2000-2010. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til samlet befolkningsvekst i perioden er vist til venstre.

1.6 Noen trender

Figur 9: Befolkningsendringer i fylkene i siste treårsperiode sammenliknet med treårsperioden 1998-2000, målt som prosent av folketallet.

Vi kan sammenlikne befolkningsendringene de siste tre årene med endringene i treårsperioden ti år tidligere. Det er enkelte nye trekk i befolkningsutviklingen.

Fødselsoverskudd

Oslo er nå det fylket som har klart høyest fødselsoverskudd. Dette er en ny situasjon. For ti år siden hadde fylker som Finnmark, Akershus, Hordaland og Rogaland høyere fødselsoverskudd enn Oslo. De siste tre årene har fødselsoverskuddet alene gitt en befolkningsvekst på over en prosent årlig i Oslo. Trenden er at stadig flere barn blir født i de største byene. Hordaland og Sør-Trøndelag har også økt sitt fødselsoverskudd.

Fødselsoverskuddet har økt i Norge som helhet, men mange fylker har hatt nedgang. Størst nedgang har Finnmark hatt.

Flyttinger mellom fylkene

Det kan se ut til at flyttingen mellom fylkene har blitt litt mindre de siste ti årene. De fylkene som tapte mest i netto utflytting for ti år siden, Finnmark og Nordland, har lavere netto utflytting nå.

Samtidig har fylkene med høyeste innflytting for ti år siden, Vestfold, Østfold, Akershus og Buskerud, alle lavere netto innflytting.

Innvandringen

Innvandringen har økt svært raskt. De siste tre årene er det arbeidsinnvandring fra EU-land som har økt mest, mens innvandring av flyktninger har minket.

Oslo har nå klart høyest innvandring. Finnmark hadde høyest innvandring tidligere, og har nå tredje høyest innvandring. Rogaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt høy innvandring de siste tre årene. Dette er sannsynligvis arbeidsinnvandring som reflekterer vekst i næringslivet. Fylker som Nord-Trøndelag, Telemark og Hedmark hadde forholdsvis høy innvandring tidligere, men har nå lavest innvandring av alle fylkene.

De regionale konsekvensene er at fødselsbalansen og innvandringen nå er de viktigste drivkreftene bak sentraliseringen. Disse faktorene har tidligere bidratt til å dempe sentraliseringen. Flyttingen, som tidligere var årsaken til sentraliseringen, har nå blitt litt mindre viktig. Det vil gjøre arbeidet med å snu sentraliseringen mer sammensatt. Det er ikke lenger nok å stoppe utflyttingen fra distriktene.

2. Arbeidsplasser

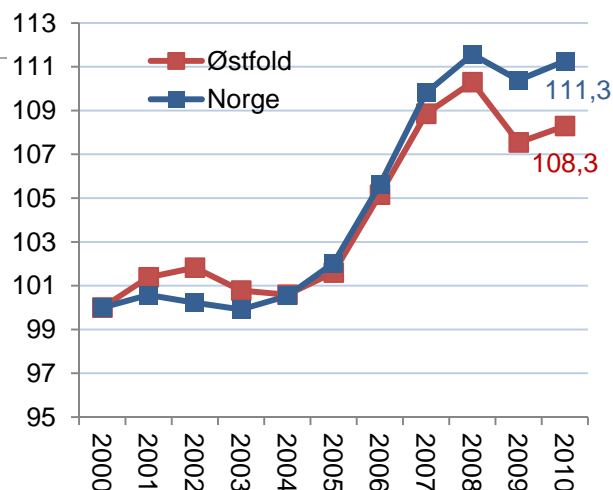
I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i arbeidsplassene i Østfold. Alle data er fra registerbasert sysselsetningsstatistikk fra SSB.

2.1 Arbeidsplassutvikling i Østfold

Utviklingen i antall arbeidsplasser i Østfold siden 2000 er vist i figur 10, og sammenliknet med utviklingen i Norge.

Antall arbeidsplasser i Norge sank fra 2008 til 2009. Østfold hadde en spesielt svak arbeidsplassutvikling i denne perioden, og hadde større nedgang enn resten av landet. I 2010 ble det imidlertid igjen vekst, både i Østfold og i Norge.

Siden 2000 har veksten i Østfold vært på 8,3 prosent, mens veksten på landsbasis har vært 11,3 prosent.

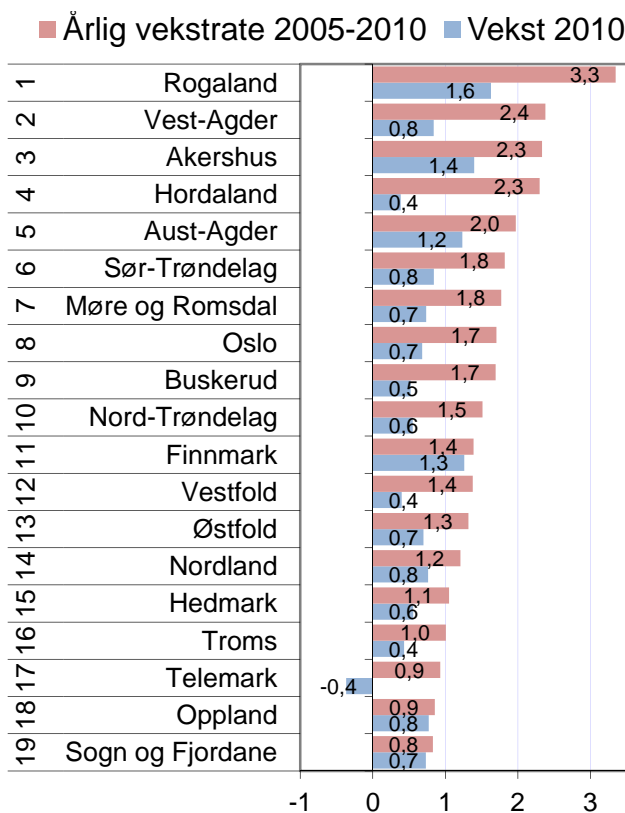
Figur 10: Utviklingen i antall arbeidsplasser i Østfold og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Arbeidsplassutvikling i fylkene

De siste fem årene har Østfold hatt en årlig vekstrate på 1,3 prosent. Dette er under middels blant fylkene. Vestfold har hatt litt høyere vekst enn Østfold, mens Buskerud, Oslo og Akershus har hatt en del høyere vekst.

I 2010 hadde Østfold en vekst på 0,7 prosent. I Dette er litt under middels av fylkene.

Rogaland har hatt sterkest vekst de fem siste årene, med en årlig vekstrate på hele 3,3 prosent. Rogaland fikk også sterkest vekst i 2010 med 1,6 prosent.

Figur 11: Vekst i antall arbeidsplasser i fylkene i 2010 og i siste fem år.

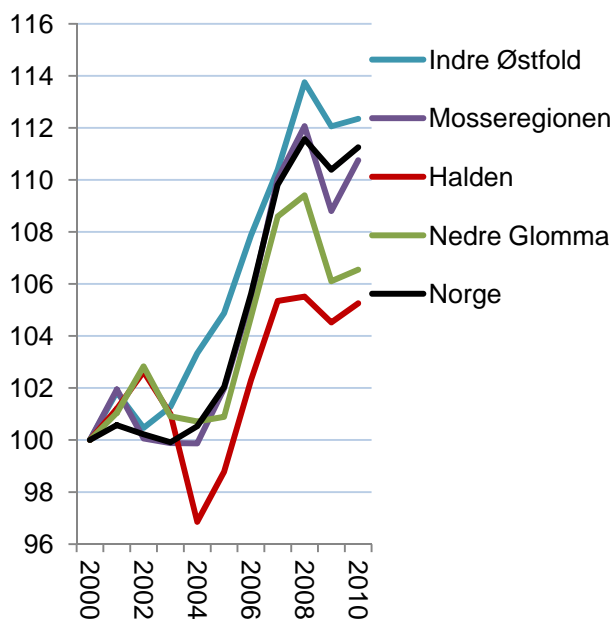
Arbeidsplassutvikling i regionene

Alle regionene i Østfold har hatt vekst i 2010. Samtlige hadde nedgang i 2009.

Indre Østfold er den regionen som har hatt høyest vekst i arbeidsplasser siden 2000, med en vekst på 12,3 prosent. Indre Østfold er den eneste regionen i fylket som har hatt høyere arbeidsplassvekst enn landsgjennomsnittet.

Mosseregionen har hatt en vekst 10,8 prosent siden 2000. Regionen hadde sterk nedgang i 2008, men deretter sterk vekst i 2009. Nedre Glomma hadde også veldig stor nedgang i 2008, men har ikke hatt like sterk vekst i 2009. Her har antall arbeidsplasser økt med 6,5 prosent siden 2000.

Halden har hatt et mer stabilt antall arbeidsplasser de siste tre årene, men er den regionen med lavest vekst i perioden. Her har arbeidsplassveksten vært på 5,3 prosent siden 2000.

Figur 12: Arbeidsplassutvikling i regionene, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Arbeidsplassutvikling i kommunene

Arbeidsplassstatistikken for kommunene har ofte ganske store prosentvise utslag for enkeltår, og det er dermed best å se utviklingen over noe tid. I figur 13 er kommunene rangert etter årlig vekstrate de siste fem årene.

Figur 13 viser at det er ganske lite samsvar mellom hvilke kommuner som har hatt sterk vekst i 2010 og hvilke som har hatt sterk vekst den siste fem-årsperioden.

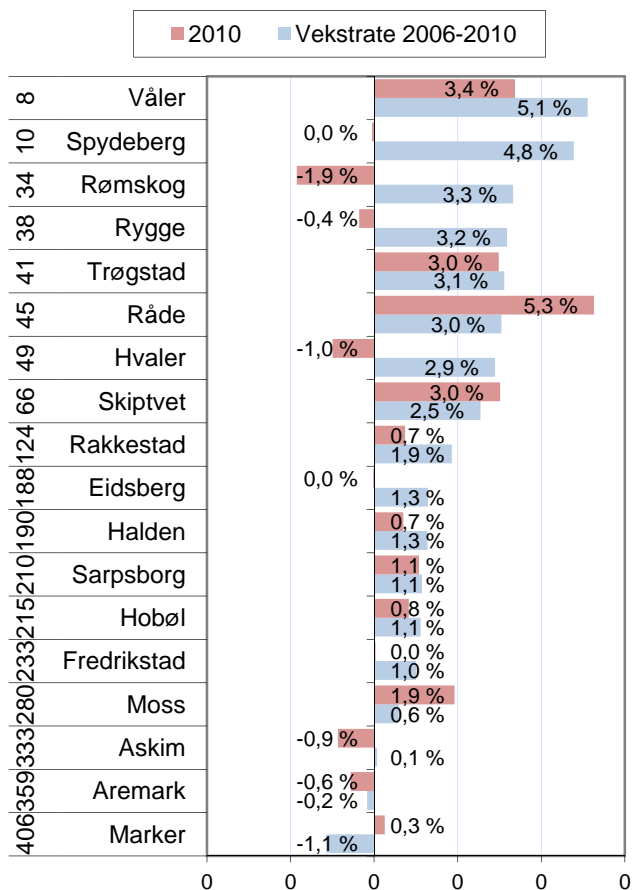
Våler er den kommunen som har hatt sterke vekst de siste fem år. Våler har fått 5,1 prosent flere arbeidsplasser siden 2006. Kommunen hadde også sterk vekst i 2010.

Spydeberg har hatt nest sterke vekst de siste fem år. Her har det blitt 4,8 prosent flere arbeidsplasser siden 2006. I 2010 har Spydeberg imidlertid ikke hatt vekst i antall arbeidsplasser.

Rømskog, på tredjeplass, har hatt vekst på 3,3 prosent de siste fem år, men hadde en nedgang på 1,9 prosent i 2010.

Det er Råde som har hatt den klart sterke veksten av kommunene i Vestfold i 2010, med en vekst på 5,3 prosent.

To kommuner har færre arbeidsplasser i 2010 enn de hadde i 2006. Dette er Marker og Aremark.

Figur 13: Vekst i antall arbeidsplasser i prosent for 2010, og årlig vekstrate for de siste fem årene. Rangering med hensyn til vekst de siste fem årene blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Privat og offentlig sektor

De økonomiske konjunktorene kan i stor grad avleses av veksten i antall arbeidsplasser i privat sektor. Fra 2003 til 2008 var det sterk vekst. I 2009 kan vi se effekten av finanskrisen, med en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor. Antall offentlige arbeidsplasser økte sterkt i 2009, som følge av at staten økte sine utgifter for å unngå sterk vekst i arbeidsledigheten.

I 2010 ble det igjen en liten vekst i næringslivet i Norge, da antall arbeidsplasser økte med 0,3 prosentpoeng. Offentlig sektor økte med 1,9.

Østfold hadde sterk vekst i offentlige arbeidsplasser i 2009, og har i perioden 2000-2010 hatt en litt sterkere utvikling i offentlige arbeidsplasser enn resten av landet. Veksten har vært på 12,9 prosent i Østfold, mens den har vært på 12,6 prosent på landsbasis.

Østfold har imidlertid hatt lavere vekst enn landsgjennomsnittet i privat sektor. Fra 2000 til 2010 økte antall arbeidsplasser i næringslivet i Østfold med 6,3 prosent, mens næringslivet i Norge økte med 10,7 prosent.

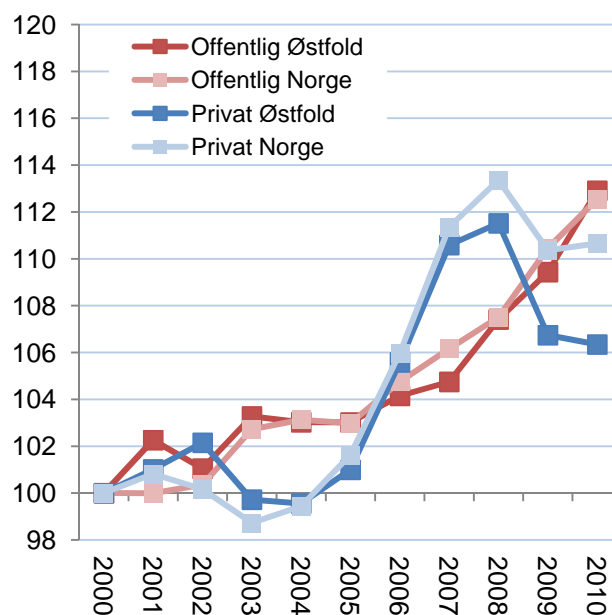
Offentlig sektor

I figur 15 har vi splittet opp arbeidsplassene i offentlig sektor i statlig, fylkeskommunal og kommunale arbeidsplasser. Vi ser da på utviklingen etter 2002, fordi sykehusene ble flyttet fra fylkeskommunene til staten det året.

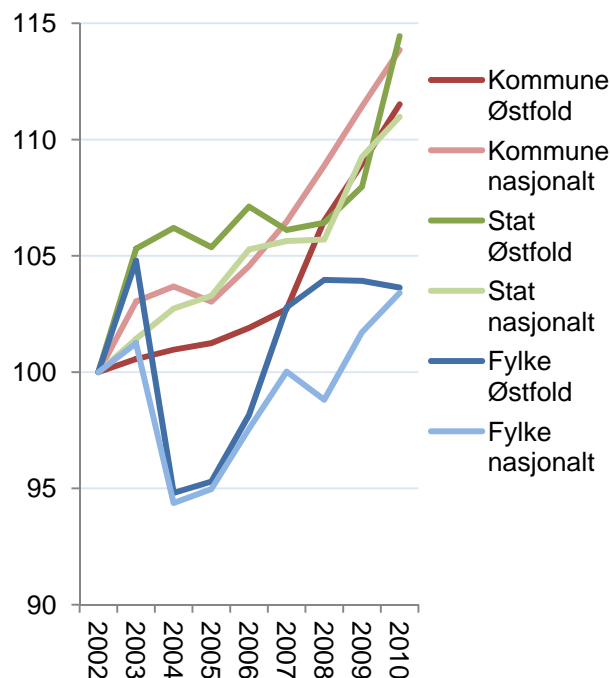
Østfold har hatt litt lavere vekst i kommunale arbeidsplasser enn resten av landet. Det er blitt 2415 flere arbeidsplasser i kommunal sektor i Østfold siden 2002. Dette gir en vekst på over 11,5 prosent, mens veksten på landsbasis har vært på nærmere 14 prosent.

Det har vært sterkere vekst i statlige arbeidsplasser i Østfold enn landsgjennomsnittet. Det har vært en vekst i statlige arbeidsplasser fra 2002 til 2010 på 14,4 prosent i Østfold, mens veksten har vært på 11 prosent nasjonalt. Dette har gitt 1307 flere arbeidsplasser i Østfold.

Østfold har hatt en marginalt bedre utvikling i antall arbeidsplasser i fylkeskommunen enn ellers i landet. Veksten i Østfold har vært på 3,6 prosent, mot 3,4 prosent på landsbasis. Siden det var få arbeidsplasser i utgangspunktet, består ikke veksten i Østfold av mer enn 89 arbeidsplasser.

Figur 14: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Østfold og Norge i perioden 2000-2010, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 15: Utvikling i antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Østfold og Norge i perioden 2002-2010, indeksert slik at nivået i 2002=100.

Bransjer

Veksten i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Østfold er vist i figur 16. Det har vært høyest vekst i antall arbeidsplasser innen personlig tjenesteyting i 2010. Antall arbeidsplasser i personlig tjenesteyting i Østfold økte med 724 i 2009. I 2010 var det en vekst på 144 arbeidsplasser i samme bransje. I 2010 var det også en vekst på 170 arbeidsplasser innen faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting. Det var også mindre økninger innen bygg og anlegg, overnatting og servering og transport og lagring. Det var også mindre økninger innen bygg og anlegg, overnatting og servering og forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom dette året.

Industrien er den bransjen som har mistet flest arbeidsplasser. Spesielt mange arbeidsplasser forvant i 2009, da det ble en nedgang på 1801 arbeidsplasser. I 2009 forvant det også 779 arbeidsplasser forretningsmessig tjenesteyting, finans og eiendom, men denne bransjen fikk altså vekst i 2010.

Handelen har hatt nedgang i arbeidsplasser i både 2009 og 2010. Til sammen har 870 arbeidsplasser forsvunnet i handel i disse to årene.

Relativ vekst i bransjer

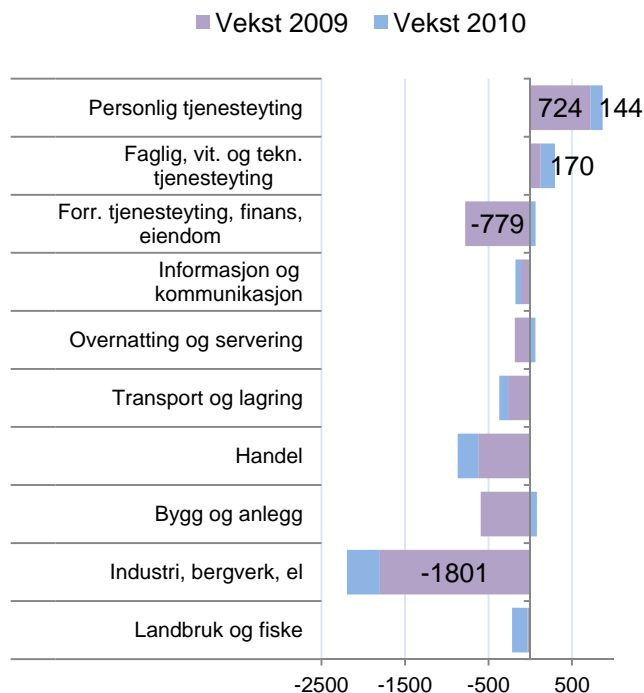
For å få fram endringene i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Østfold i forhold til resten av landet, har vi beregnet differansen mellom endring i antall arbeidsplasser i de enkelte bransjene i Østfold i prosent, og tilsvarende endring i bransjen på landsbasis de siste to årene.

Østfold har hatt en spesielt god utvikling i antall arbeidsplasser i faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting sammenliknet med resten av landet. Bransjen hadde nedgang på landsbasis i 2009, men antall arbeidsplasser økte i Østfold.

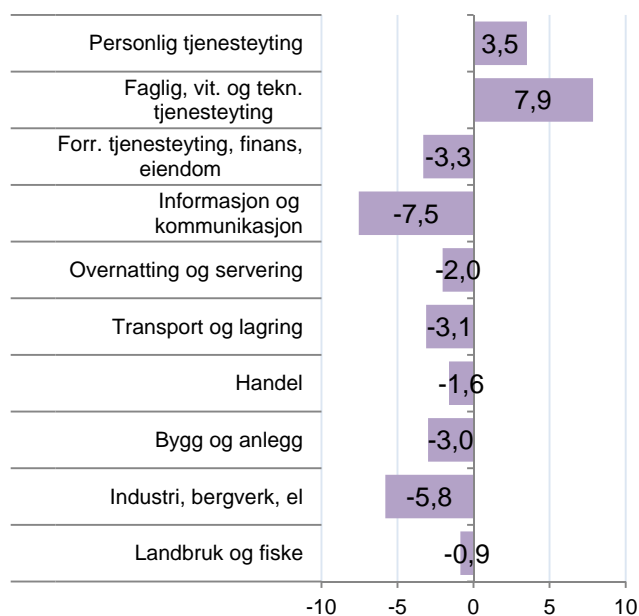
Østfold har også hatt god vekst i personlig tjenesteyting. Denne bransjen har hatt sterk vekst på landsbasis.

Østfold har hatt en svakere utvikling i informasjon og kommunikasjon. Her har det ikke vært stor nedgang i antall arbeidsplasser, men bransjen har hatt sterk vekst på landsbasis i 2010. Østfold har også hatt en sterkere nedgang i industri enn resten av landet, som også taper arbeidsplasser.

I de andre bransjene har det også vært en svakere utvikling i Østfold.

Figur 16: Vekst i antall arbeidsplasser i ulike bransjer i privat sektor i Østfold i 2009 og 2010.

Figur 17: Differanse mellom prosentvis vekst i de enkelte bransjene i Østfold og veksten i bransjene på landsbasis de siste to årene (2009 og 2010).

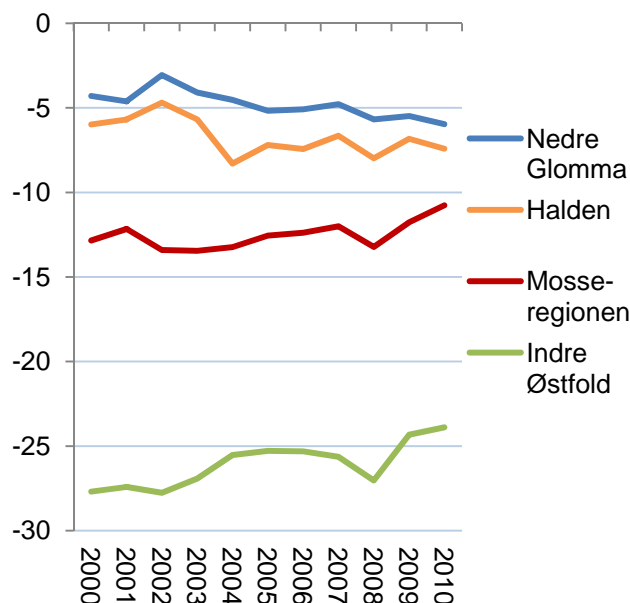
Pendling i regionene

Alle de fire regioner i Østfold har netto utpendling. Det gjelder de fleste regionene på Østlandet, og er et resultat av at Oslo har en netto innpendling på over 100 000 arbeidstakere.

Nedre Glomma er den regionen med lavest netto utpendling. I 2010 tilsvarte utpendlingen 6 prosent av sysselsettingen. Halden har ganske likt nivå av nettoppendling, der nettoutpendlingen tilsvarte 7,4 prosent i 2010.

Mosseregionen hadde en netto utpendling som tilsvarte 10,8 prosent av sysselsettingen i 2010.

Indre Østfold er den regionen som har hatt klart høyest utpendling. I 2010 tilsvarte utpendlingen nesten 24 prosent av sysselsettingen. Utpendlingen var enda sterkere tidligere.

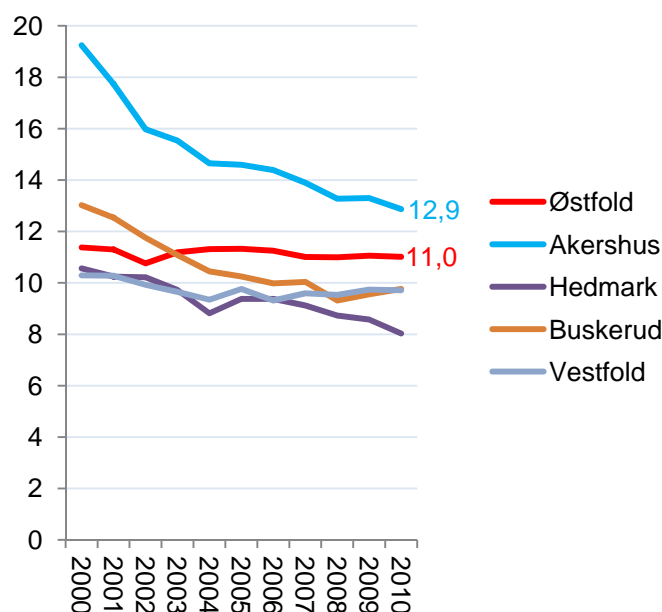
Figur 18: Nettoppendling i prosent av sysselsettingen i regionene i Østfold i perioden 2000-2010.

Nettoppendling for Østfold

Pendlingsmønstrene på det sentrale Østlandet har endret seg mye de siste ti årene. Oslo hadde netto innpendling på 139 110 personer i 2000, men hadde en nedgang i innpendlingen til 106 241 i 2010. Kanskje er noe av denne nedgangen påvirket av at studenter i økende grad melder flytting til studiestedet?

Både Akershus, Hedmark og Buskerud har hatt en nedgang i utpendlingen siden 2000. Akershus hadde en netto utpendling tilsvarende 19,2 prosent av sysselsettingen i 2000, men bare 12,9 prosent i 2010.

Østfold har hatt svært små endringer i netto utpendling. I 2000 tilsvarte netto utpendling 11,4 prosent av sysselsettingen, og i 2010 var netto utpendling 11,0 prosent av sysselsettingen.

Figur 19: Nettoppendling i fylkene på det sentrale Østlandet i perioden 2000-2010.

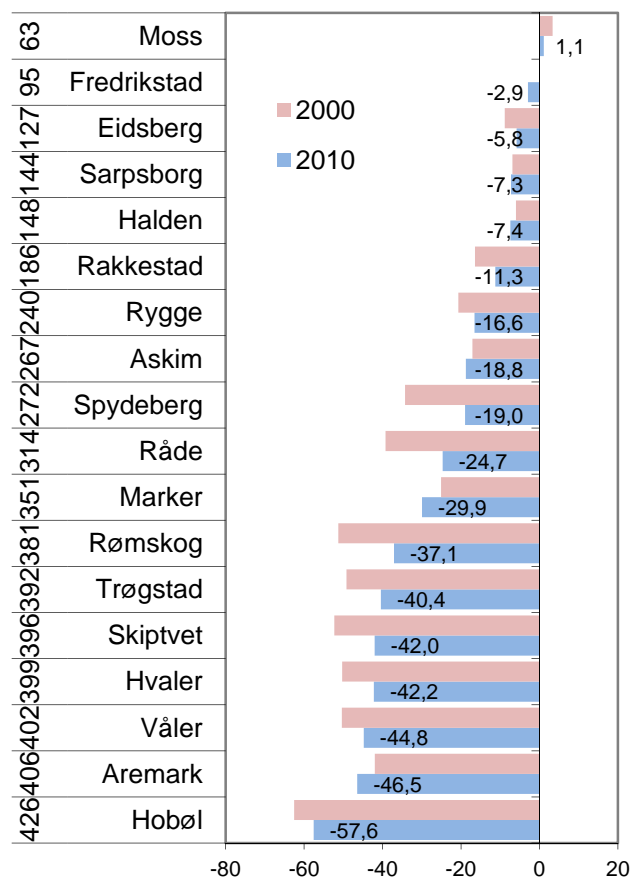
Nettopendling i kommunene

Av kommunene i Østfold er det bare en kommune som har overskudd av arbeidsplasser i 2010. Moss hadde en netto innpendling på 1,1 prosent i 2010. Dette er en nedgang fra 2000, da nettoinnpendlingen var på 3,4 prosent.

Fredrikstad hadde balanse mellom inn- og utpendling i 2000, men har en liten netto utpendling i 2010.

Hobøl er den kommunen med høyest netto utpendling i Østfold. Her tilsvarer nettoutpendlingen godt over halvparten av sysselsettingen. Bare fire andre kommuner i landet har høyere netto utpendling.

I fem andre Østfold-kommuner tilsvarer nettoutpendlingen over 40 prosent av sysselsettingen. Dette er Aremark, Våler, Hvaler, Skiptvet og Trøgstad. Også disse er blant kommunene i landet med aller høyest netto utpendling.

Figur 20: Nettopendling i prosent av sysselsetting i kommunene i Østfold i 2000 og 2010.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte. Arbeidsmarkedsintegrasjon kan også tolkes som pendlingsmuligheter. Arbeidsmarkedsintegrasjon er et begrep som Telemarksforskning har introdusert, og som har stor strategisk betydning for regional utvikling.

Regionene i Akershus, Østfold og Oslo er av de med aller høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet. Denne gjenspeiler de gode arbeidsmarkedene og kommunikasjonsmulighetene.

Akershus Vest har aller høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet, fulgt av Nedre Romerike og Follo.

Mosseregionen har sjuende høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet. Indre Østfold kommer på en 15. plass, mens Halden kommer på 18. plass.

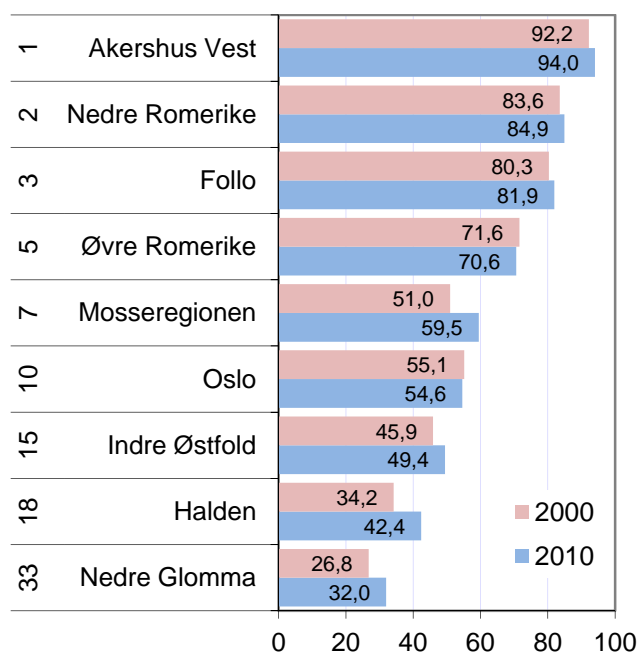
Nedre Glomma har lavest markedsintegrasjon av alle regionene i de tre fylkene. Likevel er arbeidsmarkedsintegrasjonen over middels blant alle 83 regioner i landet.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

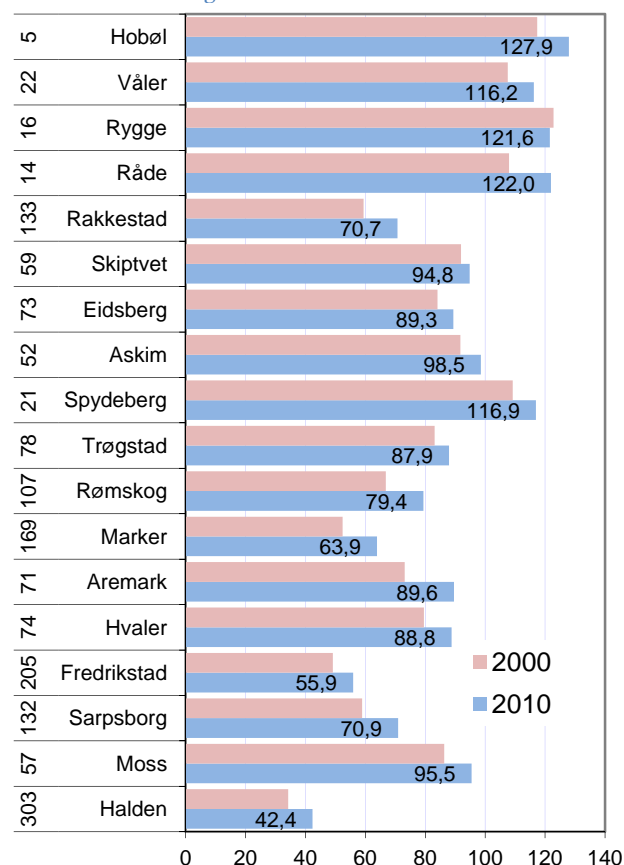
Hobøl er den kommunen som har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av kommunene i Østfold. Hobøl er samtidig kommunen med femte høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i landet. Råde er nummer 14, mens Rygge er nummer 16. Videre er Spydeberg og Våler blant de 22 kommunene i landet med høyest arbeidsmarkedsintegrasjon. I alle disse kommunene utgjør summen av innpendling som andel av arbeidsplasser og utpendling som andel av sysselsatte over 100 prosent.

For kommuner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon betyr attraktivitet som bosted forholdsvis mye, og man er mindre avhengige av næringsutviklingen i egen kommune.

Halden er den eneste kommunen i Østfold som har under middels arbeidsmarkedsintegrasjon av de 430 kommunene i landet.

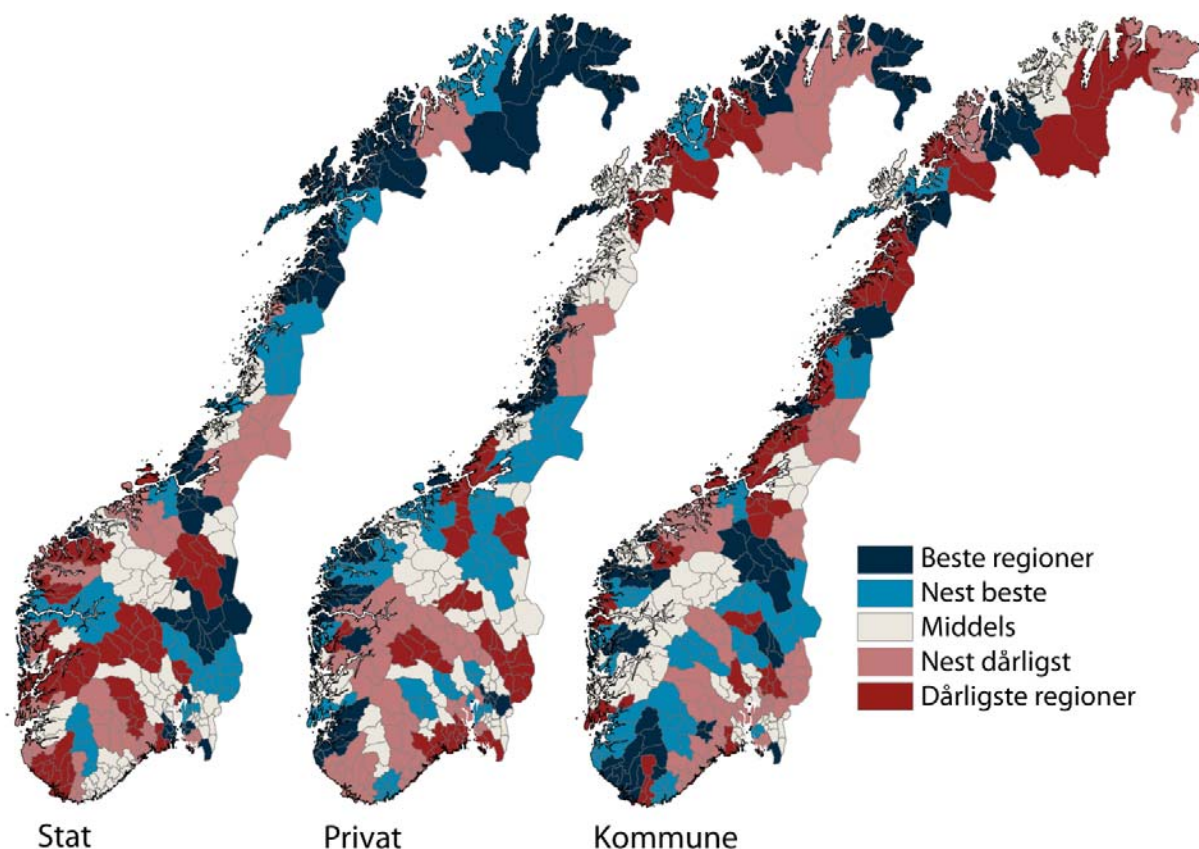

Figur 21: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Østfold, Akershus og Oslo i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 22: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Østfold i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner i 2010.

2.2 Trender: Vekstbidrag fra ulike sektorer

Figur 23: Vekstbidrag i form av endring i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i årene 2009 og 2010. De 83 regionene er rangert i forhold til hverandre i kartene slik at de danner fem grupper.

I kartene over har vi sett på vekstbidrag til sysselsettingen fra de ulike sektorene statlig sektor, privat sektor og kommunal sektor i 2009 og 2010. Fylkeskommunale arbeidsplasser er ikke med, ettersom disse har bidratt svært lite. I disse to årene har antall arbeidsplasser i privat sektor bidratt med en nedgang på 1,7 prosent av sysselsettingen i Norge, statlig sektor med en vekst på 0,5 prosent og kommunal sektor med en vekst på 0,8 prosent. I kartene er det de relative forskjellene mellom regionene for hver sektor som er markert.

Det er regioner på Vestlandet og i nord som har hatt best utvikling i privat sektor. Hitra/Frøya og Ryfylke har hatt sterkest vekst i næringslivet de siste to årene. Mange distriktsregioner har hatt en relativt god utvikling i næringslivet etter finanskrisen, blant dem mange fiskeriregioner.

Veksten i kommunesektoren er ganske jevnt spredt mellom landsdelene. Mange distrikts-

regioner fikk sterk vekst. Det er litt pussig at mange regioner med svak befolkningsvekst har høy vekst i kommunale arbeidsplasser, mens noen regioner med høy befolkningsvekst har lav vekst. En skulle kanskje tro at antall arbeidsplasser i kommunesektoren var sterkt knyttet til befolkningsutviklingen.

Vestlandet er tapere når det gjelder statlig sektor. Her er det regioner på Østlandet, Trondheimsregionen og mange regioner i nord som har fått vekstimpulser. Det har blitt 12 672 flere statlige arbeidsplasser de siste to årene. 4078 av disse havnet i Oslo, mens Trondheimsregionen fikk en økning på 1124 arbeidsplasser. Over 40 prosent av de nye statlige arbeidsplassene kom altså i Oslo og Trondheim. Statlig sektor har dermed bidratt til å forsterke sentraliseringen i de siste to årene, med unntak av i de nordligste fylkene, der mange distriktsregioner har fått drahjelp fra veksten i statlig sektor.

3. Utdanningsnivå

Utdanningsnivå i befolkning og arbeidsliv er et tema som opptar mange i forbindelse med regional utvikling. Utdanningsnivået i befolkningen varierer mye mellom ulike steder i Norge. I dette kapitlet skal vi først beskrive disse variasjonene. Deretter skal vi se på utdanningsnivået i arbeidsmarkedet, spesielt i privat sektor.

En enkel måte å beskrive utdanningsnivået på, er å fordele befolkningen etter tre nivåer av utdanning: Grunnskole, videregående skole og høgskole/universitet.

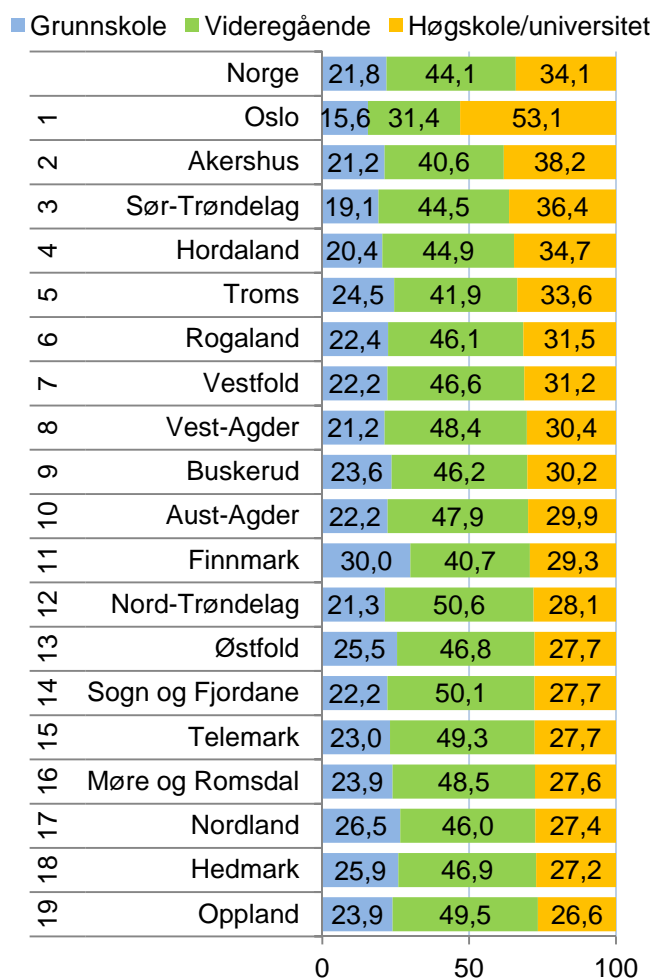
I figur 24 ser vi hvordan befolkningen i fylkene er fordelt med hensyn til disse tre nivåene av formell utdanning. Da har vi fordelt den sysselsatte delen av befolkningen etter utdanningsnivået.

Oslo har den klart høyeste andelen høyere utdannede av fylkene. Hele 53,1 prosent av den sysselsatte befolkningen i Oslo har minst tre års utdanning på høgskole eller universitet. Oslo skiller seg ganske mye ut fra de andre fylkene og fra landsgjennomsnittet på 34,1 prosent.

Akershus, Sør-Trøndelag og Hordaland kommer på de neste plassene. Det er bare fire fylker som har høyere andel av høgskole/universitets-utdannede enn den nasjonale andelen. Det er fordi de nasjonale tallene blir dratt kraftig oppover av det høye utdanningsnivået i Oslo.

Hedmark og Oppland har lavest andel høyere utdannede av alle fylkene.

Østfold ligger under middels blant fylkene, på en 13. plass, når vi rangerer fylkene etter andel med høgskoleutdanning. 27,7 prosent av den sysselsatte befolkningen i Østfold har høyere utdanning, mot 34,1 prosent på landsbasis.

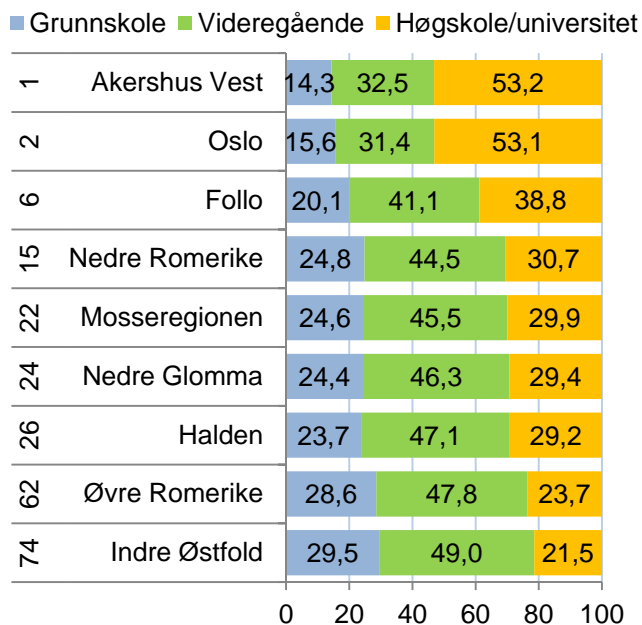
Figur 24: Andelen av den sysselsatte befolkningen i fylkene med ulik grad av utdanning i 2010. Øverst ser vi tallene for hele landet.

Utdanningsnivå i regionene

Akershus Vest har høyest andel med høyt utdannede i befolkningen av alle regionene i landet, fulgt av Oslo på andreplass. I disse regionene har over halvparten av den sysselsatte befolkningen høyere utdanning.

I Østfold har byregionene over middels andel med høyere utdanning. De er ganske like med hensyn til utdanningsnivå, med mellom 29 og 30 prosent med høyere utdanning av de sysselsatte.

Indre Østfold har langt lavere utdanningsnivå med sine 21,5 prosent. Det er faktisk blant de ti regionene i landet med lavest utdanningsnivå i befolkningen.

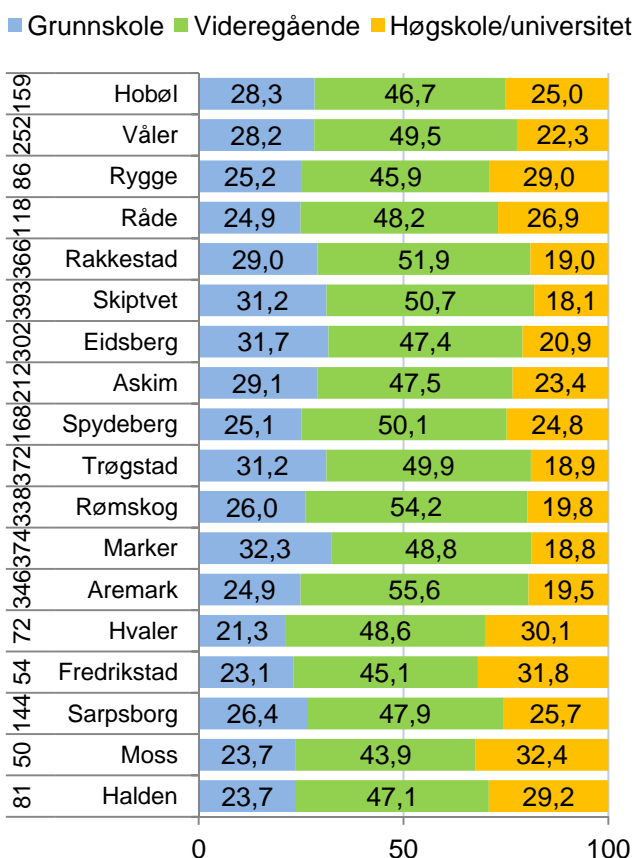

Figur 25: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i regionene på det sentrale Østlandet i 2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

Utdanningsnivå i kommunene

Moss og Fredrikstad har høyest andel høyere utdannede i den sysselsatte befolkningen av kommunene i Østfold, fulgt av Hvaler. De har alle over 30 prosent med høyere utdanning. Sarpsborgs befolkning er lavest utdannet av byene i Østfold.

Skiptvet, Marked og Trøgstad har lavest utdanning, med under 19 prosent.

Figur 26: Andel av sysselsatt befolkning med ulik grad av utdanning i kommunene i Østfold i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet til venstre.

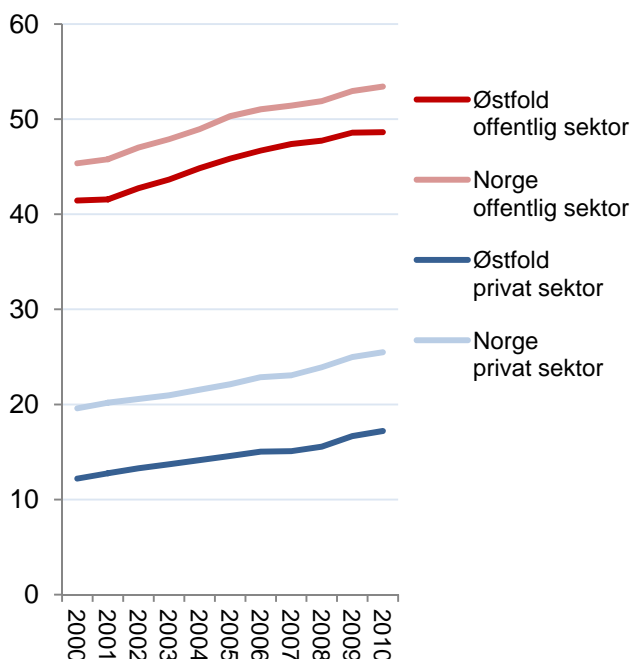
3.1 Utdanningsnivå i næringslivet

Utdanningsnivået i næringslivet er av spesiell interesse, ettersom utdanningsnivået kan ha betydning for innovasjonsevne og vekstkraft i næringslivet.

Utdanningsnivået i næringslivet er generelt lavere enn utdanningsnivået i offentlig sektor. I offentlig sektor i Norge har 53,4 prosent av de ansatte høyere utdanning i 2010. Det er spesielt i staten at utdanningsnivået er høyt. I privat sektor er andelen med høyere utdanning 25,5 prosent.

Andel høyere utdannede har økt jevnt, både i privat og offentlig sektor siden 2000.

I Østfold er utdanningsnivået lavere enn det nasjonale nivået både i privat og offentlig sektor. Som vi kan se av figur 27 har dette vært situasjonen de siste ti årene.

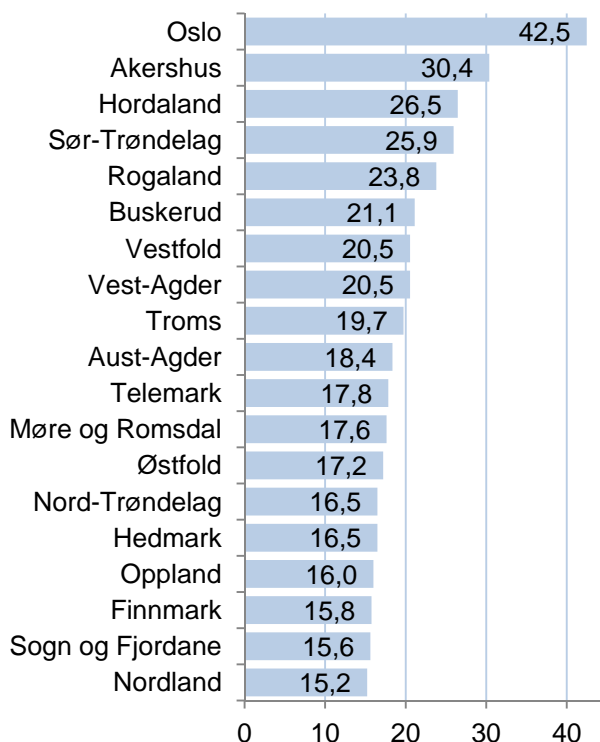

Figur 27: Andel ansatte med høyere utdanning i privat og offentlig sektor i Østfold og Norge i perioden 2000-2010.

Forskjeller mellom fylkene

Oslo har mye høyere andel høyere utdannet personell i næringslivet enn de andre fylkene. Hele 42,5 prosent av de ansatte i næringslivet i Oslo har høyere utdanning. Akershus er nummer to, med en andel med høyere utdanning på 30,4 prosent. Hordaland, Sør-Trøndelag og Rogaland kommer på de neste plassene, før det er et lite hopp ned til Buskerud og Vestfold.

Næringslivet i Østfold har en andel høyere utdannende arbeidstakere på 17,2 prosent. Det er seks fylker som har lavere utdanningsnivå.

Figur 28: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i fylkene i 2010.

Næringslivet i regionene

Andel arbeidstakere med høyere utdanning i næringslivet i regionene på det sentrale Østlandet er vist i figur 29.

Akershus Vest og Oslo har suverent høyest andel høyere utdannede i næringslivet av alle regionene.

Halden har høyest andel høyere utdannede i næringslivet av regionene i Østfold. Halden hadde lavere utdanningsnivå i befolkningen enn Mosseregionen og Nedre Glomma. Ettersom andel høyere utdannede i næringslivet i Halden er høyt, betyr det at det er få kompetansearbeidsplasser i offentlig sektor i regionen.

Mosseregionen og Nedre Glomma har høyere andel høyskole/universitetsutdannede enn midtels i sitt næringsliv.

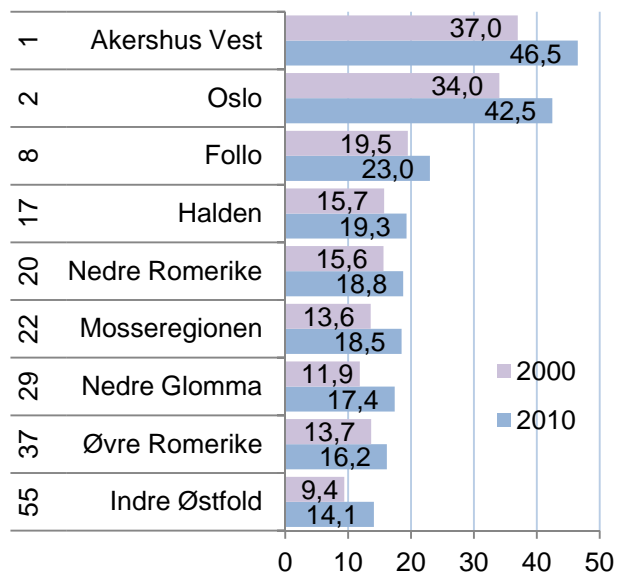
Indre Østfold har det laveste utdanningsnivået i næringslivet av regionene på det sentrale Østlandet. Indre Østfold er imidlertid ikke rangert lavere enn 55, så plasseringen for kompetansenivå i befolkningen var langt lavere. Indre Østfold har få arbeidsplasser i statlig sektor som drar opp andel med høyere utdanning.

Kommunene

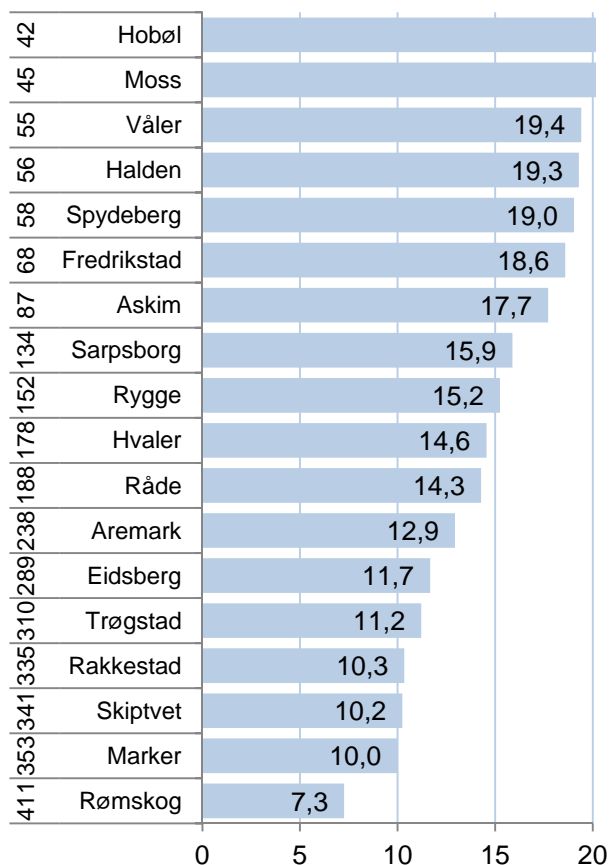
I figur 30 er andel arbeidstakere med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Østfold vist.

Hobøl har høyest kompetansenivå i næringslivet, fulgt av Moss, Halden og Spydeberg. Sarpsborg har lavest andel med høyt utdannede i næringslivet av byene.

Kommuner som Rømskog, Rakkestad, Skiptvet og Marked har lavest andel utdannede i næringslivet. I disse kommunene har færre enn hver tiende ansatt i næringslivet høyere utdanning.

Figur 29: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i regionene på sentrale Østlandet. Rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet til venstre.

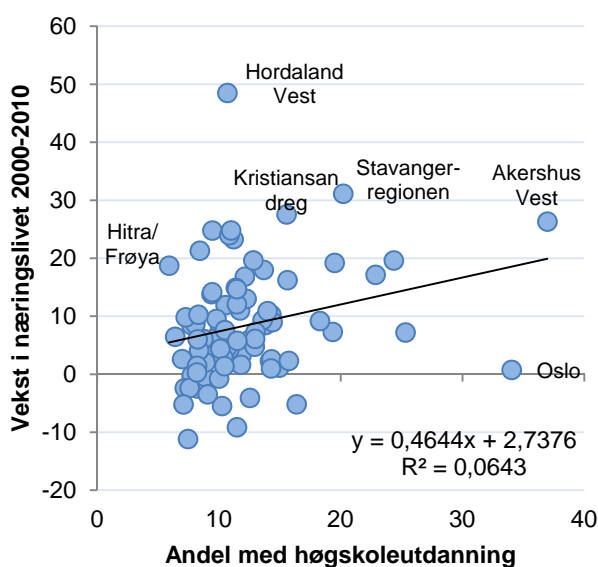

Figur 30: Andel ansatte med høyere utdanning i næringslivet i kommunene i Østfold i 2010. Rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet til venstre.

3.2 Utdanningsnivå og regional utvikling

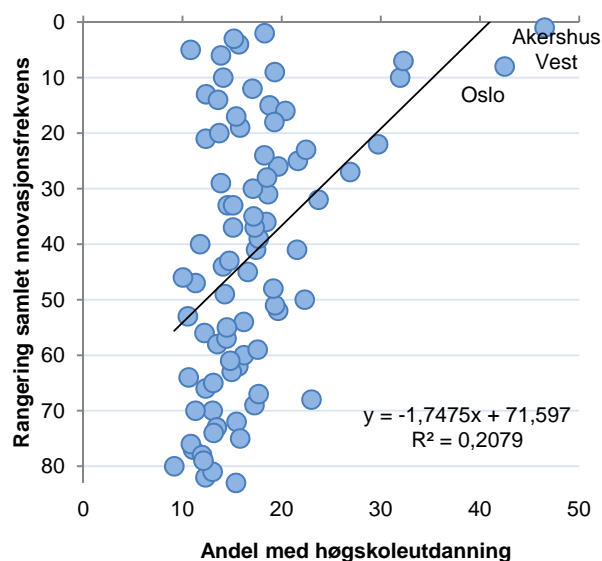
Det er to argumenter for at et høyt utdanningsnivå i næringslivet vil stimulere til regional utvikling gjennom økonomisk vekst. For det første pekes det ofte på at Norge som et høykostland har best vekstbetingelser i kompetanseintensive næringer. Dermed vil regioner med et høyt utdanningsnivå få bedre vekst enn regioner med et lavt utdanningsnivå i næringslivet. Regioner med lavt utdanningsnivå vil stå overfor en stadig sterkere konkurranse fra utlandet. Et annet argument er at næringsliv med et høyt utdanningsnivå er mer innovativt og dermed bedre rustet for vekst.

Vi kan se på den direkte sammenhengen mellom utdanningsnivå og vekst i næringsliv i norske regioner.

Figur 31: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2000 og vekst i næringslivet fra 2000 til 2010 i de 83 politiske regionene i Norge.

Som vi kan se av figur 31, er det en positiv, men ganske svak sammenheng mellom utdanningsnivå og vekst i næringslivet. En region som Hitra/Frøya var blant regionene med lavest utdanningsnivå, men har likevel hatt sterk vekst, mens Oslo har hatt svært lav vekst, til tross for nest høyest utdanningsnivå. Høyt utdanningsnivå i en region kan tenkes å gi bedre vekstbetingelser, men sammenhengene synes ikke å være sterke.

Figur 32: Sammenhengen mellom utdanningsnivå i næringslivet i 2010 og regionenes rangering mht. samlet innovasjonsfrekvens i de 83 politiske regionene i Norge.

I figur 32 ser vi at utdanningsnivået og næringslivets innovasjon har en positiv sammenheng. Denne sammenhengen synes å være tydeligere enn for vekst.

Utdanningsnivået har en spesielt sterk sammenheng med regionenes størrelse. Urbane og folkerike regioner har klart høyest utdanningsnivå i næringslivet. Disse regionene har også best betingelser for både vekst og innovasjon. Dermed er det ikke lett å avdekke hvordan utdanningsnivå, vekst og innovasjon egentlig henger sammen med slike enkle analyser.

Utdanningsnivået avspeiler de direkte behovene i arbeidsmarkedet. Dermed kan en bare få økt utdanningsnivå gjennom at næringslivet får flere stillinger hvor det kreves utdanning, eller reduserer antall stillinger hvor utdanning ikke er påkrevet. Behovet for utdanning er svært bransjeavhengig. F. eks. er reiseliv en bransje med lite behov for utdannede, mens det er en høy andel utdannede innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

Dersom en region ønsker å oppnå høyere kompetansenivå i næringslivet, kan det oppnås gjennom å vri bransjestrukturen i retning av kompetansekrevende næringer, eller å stimulere alle bedrifter uansett næring til å heve kompetansekravene.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse¹.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også

her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens i Østfold

I figur 33 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Østfold og Norge har beveget seg siden 2001.

Etableringsfrekvensen i Norge sank markert fra 2006 til 2009. I 2010 har etableringsfrekvensen blitt litt høyere, men er fremdeles på et lavt nivå i forhold til tidligere.

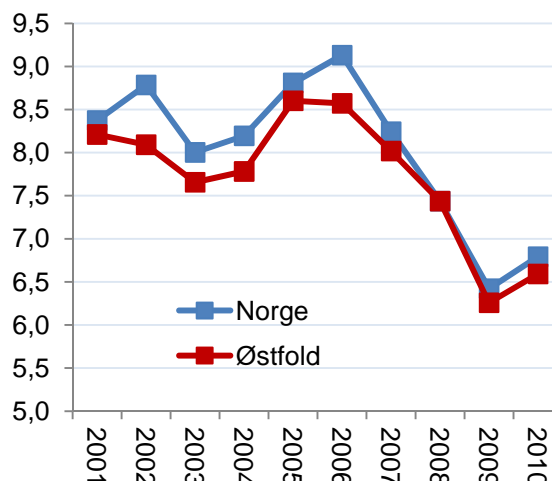
Etableringsfrekvensen i Østfold har i store trekk fulgt utviklingen nasjonalt. Østfold har imidlertid hatt noe lavere etableringsfrekvens enn frekvensen på landsbasis i de fleste årene.

Etableringsfrekvens i fylkene

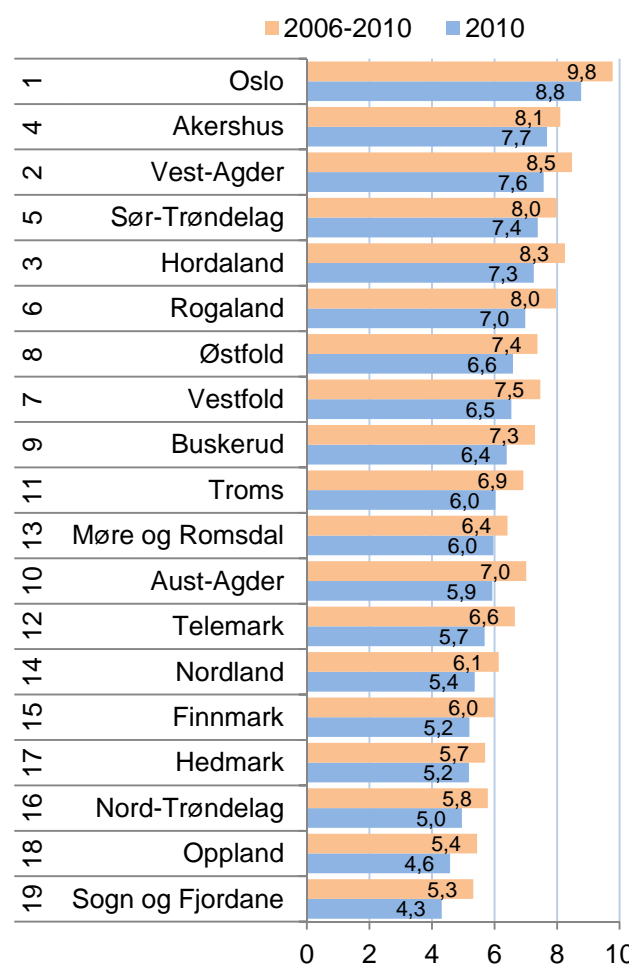
I figur 34 er etableringsfrekvensen for alle fylkene i 2010 samt gjennomsnitt for siste fem år vist. Det er ganske stor stabilitet i rekkefølgen mellom fylkene når det gjelder etableringsfrekvens. Oslo er alltid på topp. I 2010 er Akershus, Vest-Agder og Sør-Trøndelag på de neste plassene.

Østfold er nummer sju av 19 fylker for etableringsfrekvensen i 2010. Dermed er Østfold i øvre halvdel av fylkene, selv om etableringsfrekvensen ligger under frekvensen på landsbasis. Det er fordi Oslo drar opp etableringsfrekvensen på landsbasis så mye at det bare er seks fylker som ligger over landstallene.

Rangeringen til Østfold med hensyn til etableringsfrekvensen for de siste fem årene er også åtte.

Figur 33: Etableringsfrekvens i Østfold og Norge i perioden 2001-2010.

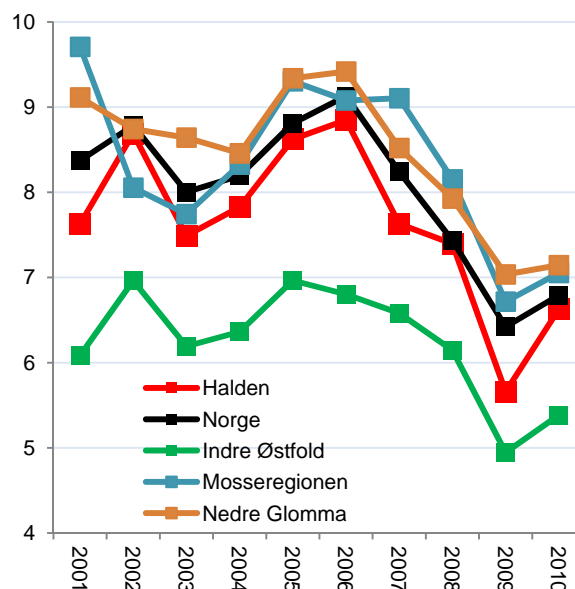
Figur 34: Etableringsfrekvens i fylkene i 2010 og gjennomsnitt for siste fem år. Tallene helt til venstre angir rangering for de fem siste årene.

Etableringsfrekvens i regionene

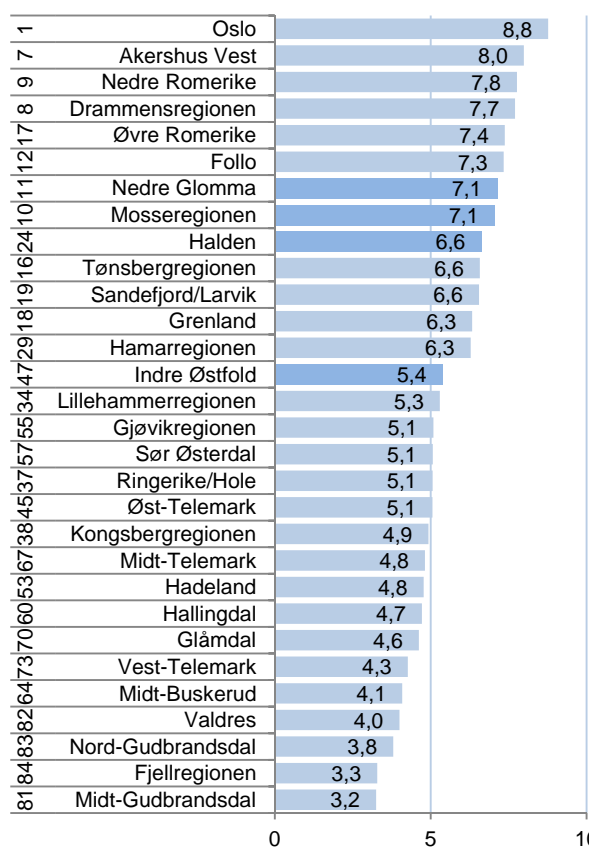
Mosseregionen og Nedre Glomma har hatt høyere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet de fleste årene etter 2000. De er henholdsvis nummer 10 og 11 av de 83 regionene når det gjelder etableringsfrekvens de siste fem årene.

Halden har som oftest hatt lavere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet. De fleste regionene har lavere etableringsfrekvens enn landsgjennomsnittet fordi Oslo og de andre største byene trekker opp landsgjennomsnittet ganske mye. Derfor er Halden rangert så høyt som nummer 24 av 83 regioner når det gjelder etableringsfrekvens de siste fem årene.

Indre Østfold har betydelig lavere etableringsfrekvens enn de andre regionene. Indre Østfold er rangert som nummer 47 når det gjelder etableringsfrekvens. Det er litt under middels av regionene. Vi kan se av figur 36 at det er mange regioner med lavere etableringsfrekvens enn indre Østfold.

Figur 35: Etableringsfrekvens i regionene i Østfold.

Figur 36: Etableringsfrekvens i regioner på Østlandet i 2010.

Vekst i antall foretak

I figur 37 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Veksten i antall foretak i Norge var på det høyeste nivået i 2005, og har deretter sunket hvert år. Fra 2001 til 2006 var det høyere vekst i antall foretak enn veksten i økonomien skulle tilsi. Kanskje skyldes noe av veksten f. eks. at mange etablerte foretak for å få registrert domene på Internett?

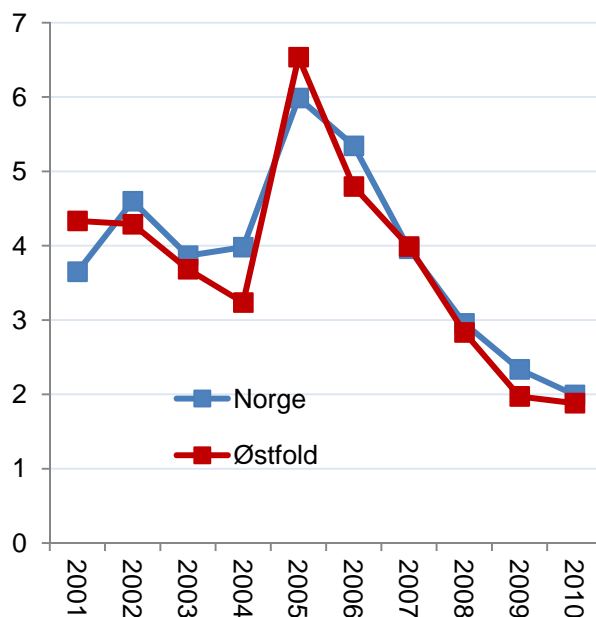
Det tilsynelatende lave nivået på veksten i antall foretak i de to siste årene er kanskje en normalisering til et mer naturlig nivå.

Østfold har hatt lavere vekst i antall foretak enn landsgjennomsnittet de siste tre årene. Avstanden opp til landsgjennomsnittet var imidlertid ganske liten i 2010. Østfold ble rangert som nummer sju av fylkene for vekst i antall foretak.

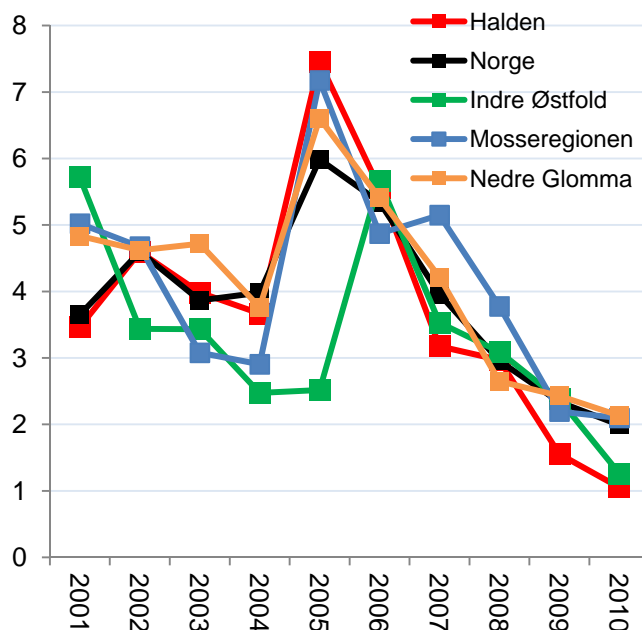
Når vi ser på de enkelte regionene, ser vi at Halden har hatt lavest vekst i antall foretak de siste to årene, men hadde høyest vekst i 2005.

Indre Østfold har hatt lavere vekst enn de andre regionene i flere år, men høyest vekst i 2001 og 2006.

Mosseregionen hadde høyest vekst i 2007 og 2008, mens Nedre Glomma har hatt høyest vekst de siste to årene.

Figur 37: Årlig vekst i antall foretak i Østfold og Norge i perioden 2001-2010.

Figur 38: Årlig vekst i antall foretak i regionene i Østfold.

Bransjejustert etableringsfrekvens

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer. Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Vi beregner den bransjejusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen. Det gir en indikator som ikke favoriserer steder med gunstig næringsstruktur.

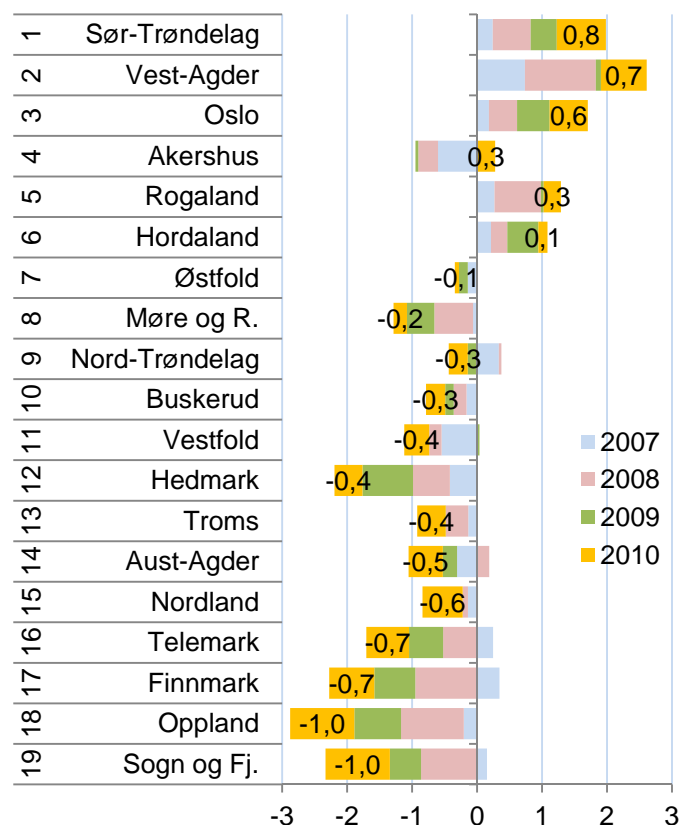
Østfold er på sjuende plass i 2010. Etableringsfrekvensen i Østfold var 0,1 prosent lavere enn bransjestrukturen tilsier. Østfold har hatt en etableringsfrekvens som ligger tett opptil forventet etableringsfrekvens ut fra bransjestrukturen.

Fylker som Vest-Agder, Sør-Trøndelag, Oslo, Rogaland og Hordaland har hatt høyest bransjejustert etableringsfrekvens de siste fire årene. I 2010 hadde også Akershus høy bransjejustert etableringsfrekvens. Dette er fylker med høy befolkningsvekst. Fylker med vekst i befolkning har bedre bransjejustert etableringsfrekvens enn fylker med nedgang i folketallet.

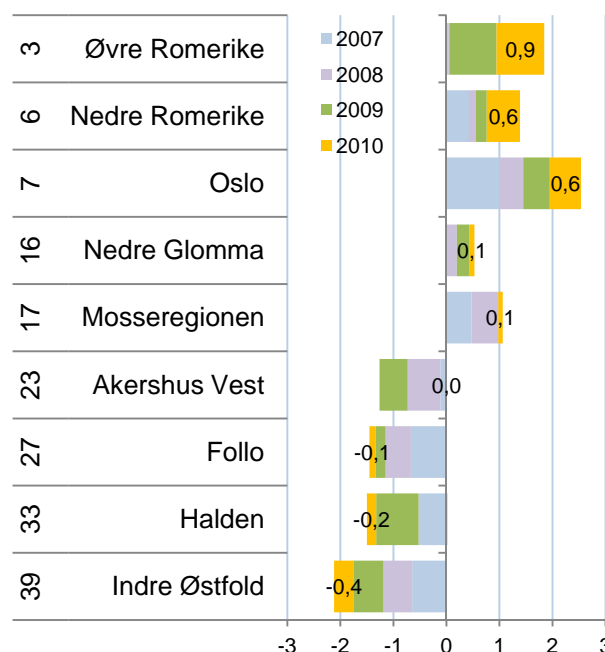
Bransjejustert etableringsfrekvens i regionene

Nedre Glomma og Mosseregionen har hatt høyere etableringsfrekvens enn bransjestrukturen tilsier de siste fire årene. I 2010 var imidlertid etableringsfrekvensen bare 0,1 prosent høyere enn bransjestrukturen tilsa.

Halden og Indre Østfold har hatt lavere etableringsfrekvens enn forventet ut fra bransjestrukturen i alle de fire siste årene.

Figur 39: Bransjejustert etableringsfrekvens for fylkene i 2007, 2008, 2009 og 2010. Tallene til venstre er rangering blant fylkene for 2010.

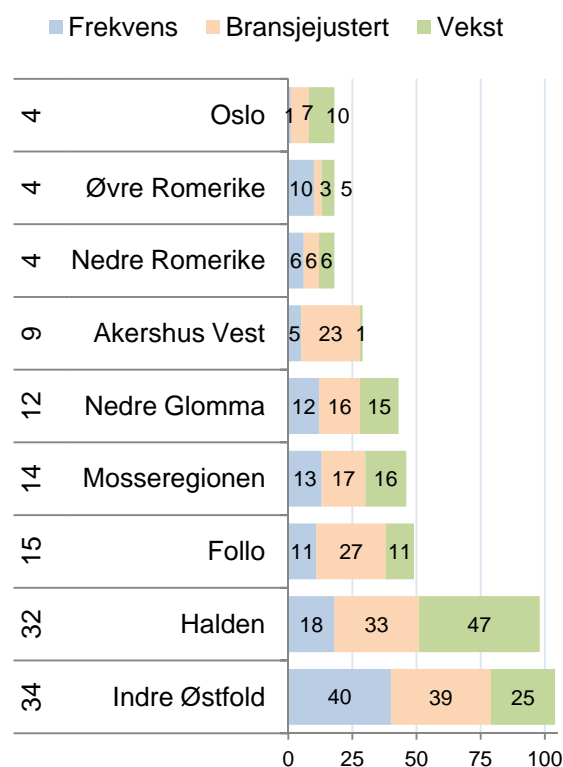
Figur 40: Bransjejustert etableringsfrekvens for regionene på det sentrale Østlandet 2007, 2008, 2009 og 2010. Tallene til venstre er rangering blant de 83 regionene for 2010.

Etableringsindeksen for regioner

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har brukt de tre delindikatorerne til en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

På landsbasis er det Trondheimsregionen, Bergen og Kristiansandregionen som kommer best ut når det gjelder nyetableringer. Oslo, Øvre og Nedre Romerike deler fjerdeplassen på etableringsindeksen 2010.

Alle regionene i Østfold kommer ut over middels. Mosseregionen er best på en 14. plass mens Follo følger like bak på en 15. plass. Halden og Indre Østfold er henholdsvis nummer 32 og 34.

Figur 41: Etableringsindeksen for regionene på det sentrale Østlandet. Rangeringer blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2010 er vist til venstre.

Regionenes utvikling på etableringsindeksen

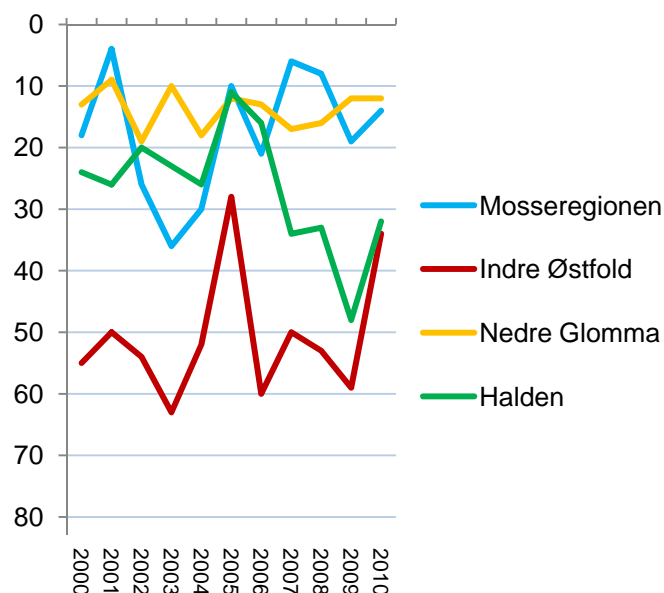
I figur 42 ser vi regionenes utvikling på etableringsindeksenⁱⁱ.

Nedre Glomma har vært ganske stabilt rangert mellom niende og 17. plass de siste ti årene.

Mosseregionen har hatt mer variable resultat, men har over tid også gjort det ganske bra.

Halden hadde ganske høy etableringsfrekvens i 2005 og 2006, men har falt en del på rangeringen etter det. Halden klatret en del fra 2009 til 2010, men ligger fremdeles en del under nivået i perioden fra 2000 til 2006.

Indre Østfold har vært rangert i nedre halvdel av regionene i alle år unntatt 2005 og 2010. Således er rangeringen for 2010 det nest beste resultatet som Indre Østfold har oppnådd. Spørsmålet er om dette er et blaff slik som i 2005, eller om regionen er i ferd med å bli bedre på etableringer.

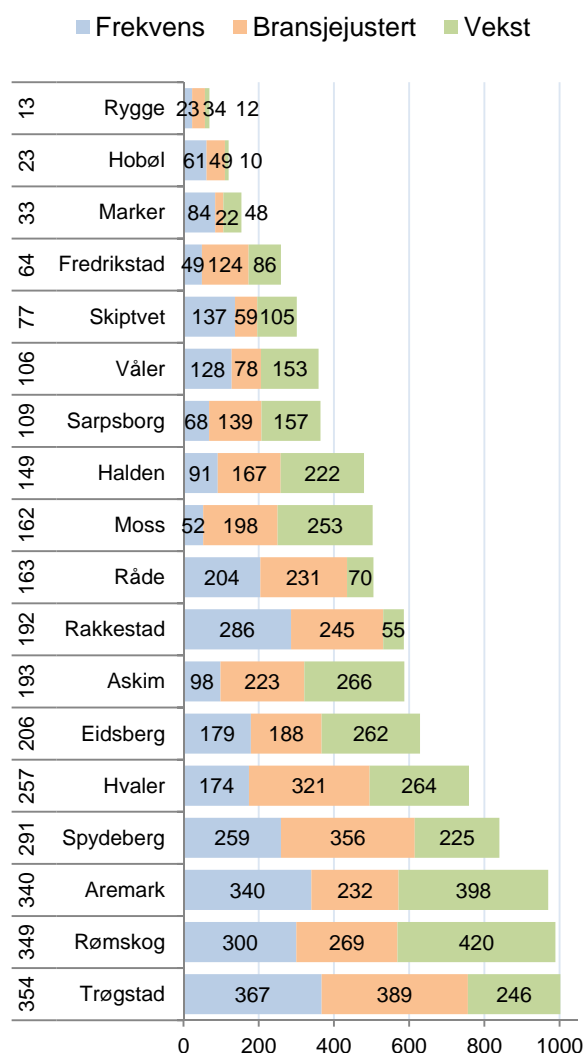
Figur 42: Regionene i Østfold, utvikling på etableringsindeksen i perioden 2000-2010.

Etableringsindeksen for kommunene

Rygge er best rangert på etableringsindeksen av kommunene i Østfold. Rygge ble nummer 13 av 430 kommuner i 2010. Rygge har en serie med svært gode resultater på etableringsindeksen siden 2005, da Rygge ble nummer to av alle kommunene i landet.

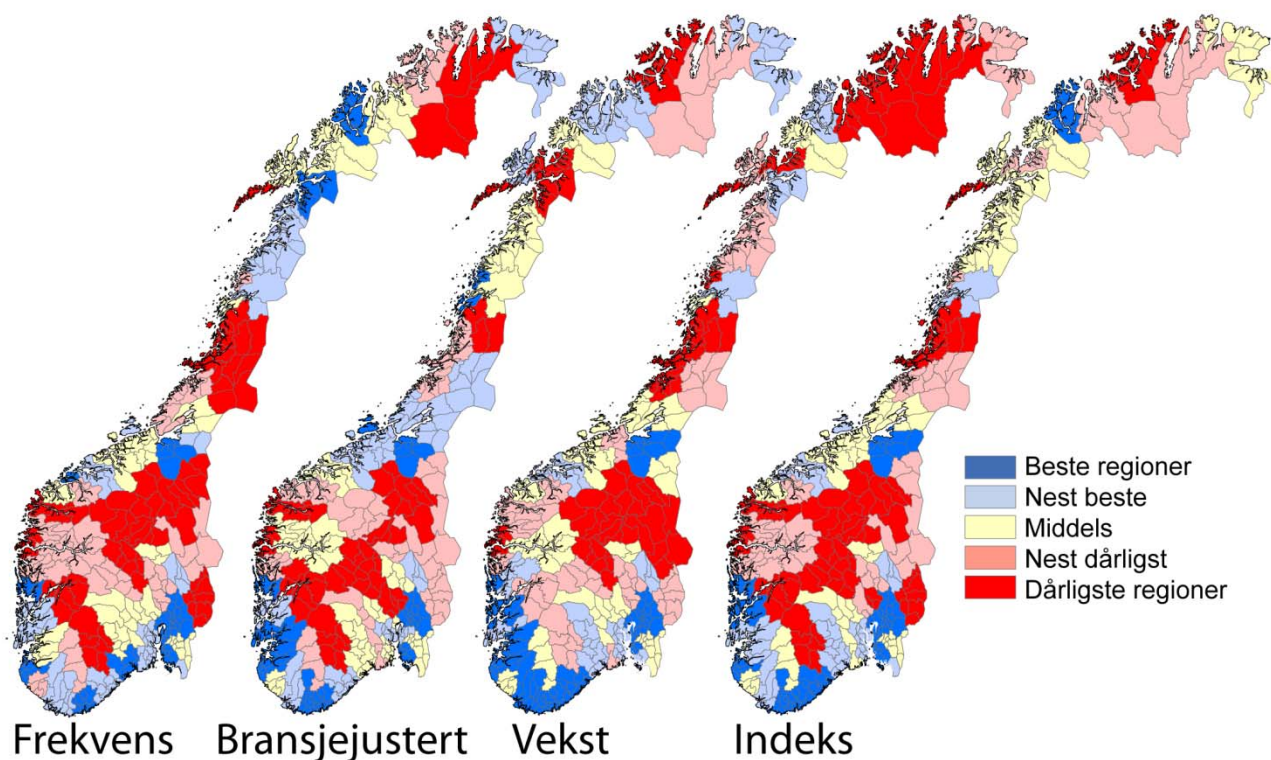
Hobøl, Marker og Skiptvet gjorde det også bra på etableringsindeksen for 2010. Dette er imidlertid kommuner som har hatt ganske store variasjoner i etableringsaktiviteten fra år til år, slik at resultatene i 2010 virker mer tilfeldige.

Fredrikstad ble også høyt rangert i 2010, på en 64. plass. Fredrikstad har alltid blitt rangert blant de 100 beste kommunene i landet, og er den av byene i Østfold som har hatt de beste resultatene på etableringsindeksen i de siste ti årene.

Figur 43: Etableringsindeksen for kommunene i Østfold. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Regionale mønstre

Figur 44: Etableringsaktiviteten i regionene i årene 2008-2010.

De tre ulike indikatorene for etablering viser i stor grad det samme mønsteret, men med noen nyanser.

Etableringsfrekvensen er høyest i regionene som enten har en større by som kjerne, eller som ligger tett opp til en større by. Oslo, Bergen og Trondheimsregionen har høyest etableringsfrekvens av regionene.

Bransjejustert etableringsfrekvens viser et litt annet mønster. Nå er det Trondheimsregionen, Kristiansandregionen og Hordaland Vest som er de tre beste regionene. Fremdeles er det mange byregioner blant de med høyest frekvens, men nå er det også noen distriktsregioner som blander seg inn i den beste kategorien. Dette er regioner som Hitra/Frøya, Ytre Helgeland, HALD og Ryfylke.

Regioner med høyest vekst i antall foretak består også for det meste av byregioner. Nå er det Kristiansandregionen, Akershus Vest og Trondheimsregionen som er høyest rangert. Ryfylke, Sunnhordland og Lister er litt utypiske regioner som kommer med blant de beste.

Alle de tre etableringsindikatorene har det til felles at de har en sterk positiv sammenheng med regionens befolkningsstørrelse og regionens befolk-

ningsvekst. Det er spesielt etableringsfrekvensen som i stor grad blir bestemt av befolkningsstørrelse og vekst. Befolkningsstette områder har en bransjestruktur med mye tjenesteytende næringer. Dette er næringer med høy etableringsfrekvens. Dette gjør at byer automatisk får en høyere etableringsfrekvens enn distriktene.

Når vi bransjejusterer etableringsfrekvensen, blir effekten av bransjestrukturen nøytralisert. Da er ikke befolkningsstørrelsen lenger signifikant. Befolkningsveksten betyr imidlertid mye for den bransjejusterte etableringsfrekvensen.

For veksten i antall foretak er både befolkningsstørrelse og befolkningsvekst signifikante. Befolkningsveksten betyr imidlertid mer enn størrelsen.

De stabile mønstrene mellom befolkningsstørrelse, befolkningsvekst og etableringsfrekvens tyder på at høy etableringsaktivitet er et resultat av vekst. Vi får høy etableringsaktivitet i vekstregioner. I mindre grad ser det ut til at høy etableringsaktivitet skaper vekst. Det er også vanskelig å påvise at steder som har satset mye på nyetablering faktisk påvirker etableringsaktiviteten målbart.

4.1 Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

I de to siste årene har andel lønnsomme foretak økt igjen, men er fremdeles langt under nivået fra de gode årene 2004-2006.

Andel lønnsomme foretak i Østfold lå over landsgjennomsnittet fram til 2006. Siden 2006 har bare lønnsomheten vært høyere enn landsgjennomsnittet ett år, i 2008. I 2010 hadde 66,8 prosent av foretakene i Østfold overskudd, mot 67,1 prosent i Norge. Forskjellen var imidlertid større i 2009.

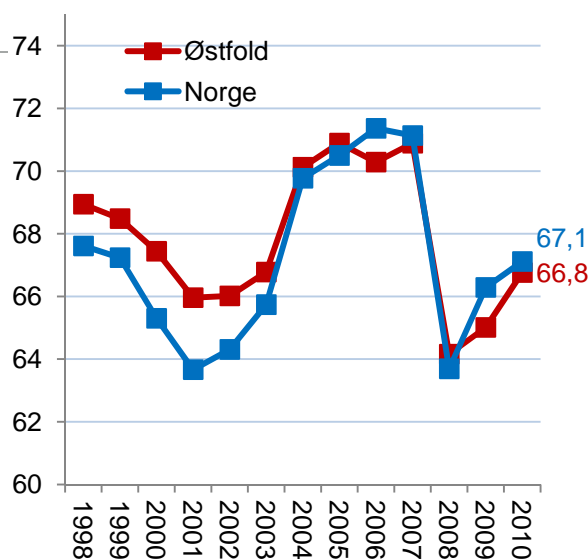
Lønnsomhet i fylkene

Rogaland hadde den høyeste andelen lønnsomme foretak av alle fylkene i 2010, for åttende år på rad. Deretter kommer Oslo og Hordaland.

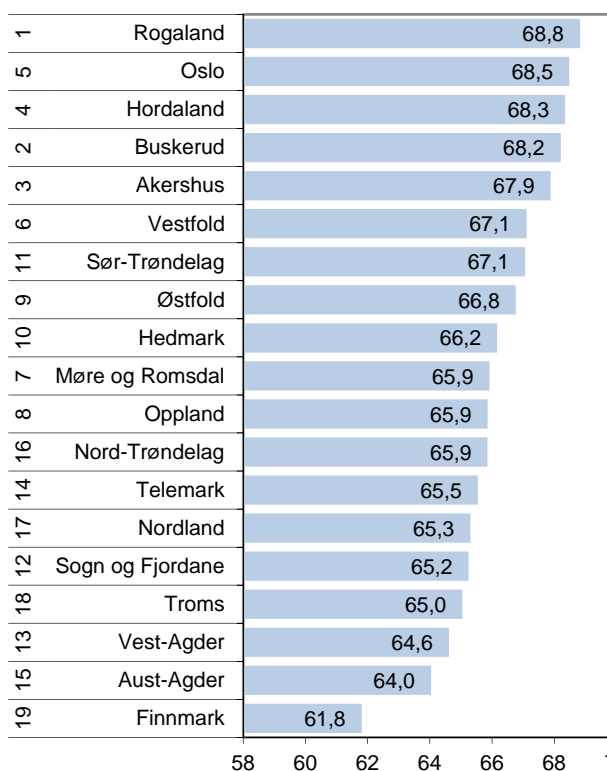
Finnmark hadde vesentlig lavere lønnsomhet enn de andre fylkene.

Østfold ble rangert som nummer åtte av de 19 fylkene, til tross for å ha en lønnsomhet under landsgjennomsnittet. Fylkene på toppen har mange foretak med høy lønnsomhet, og drar snittet opp.

Ser vi på gjennomsnittlig lønnsomhet de siste fem årene, er Østfold rangert som nummer ni av fylkene.

Figur 45: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Østfold og Norge i perioden 1998-2010.

Figur 46: Andel foretak med positivt resultat før skatt i fylkene i 2010. Rangering blant fylkene for siste fem år er vist helt til venstre.

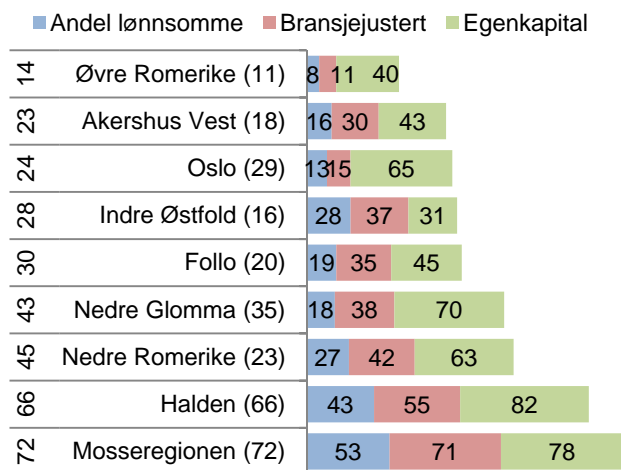
Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen er satt sammen av tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

Indre Østfold kommer best ut på lønnsomhetsindeksen for 2010 av regionene Østfold, og var nummer 28 i landet. Indre Østfold har imidlertid gjort det bedre tidligere, og er nummer 16 på lønnsomhetsindeksen for de siste fem årene.

De andre regionene i Østfold gjør det under middels på lønnsomhetsindeksen for 2010. Nedre Glomma kom på 43. plass for 2010, men gjør det bedre enn middels for siste fem år, der de kommer på 35. plass.

Halden og Mosseregionen kommer svakt ut på lønnsomhetsindeksen for både 2010 og siste fem år. Halden blir rangert som nummer 66, mens Mosseregionen blir rangert som nummer 72.

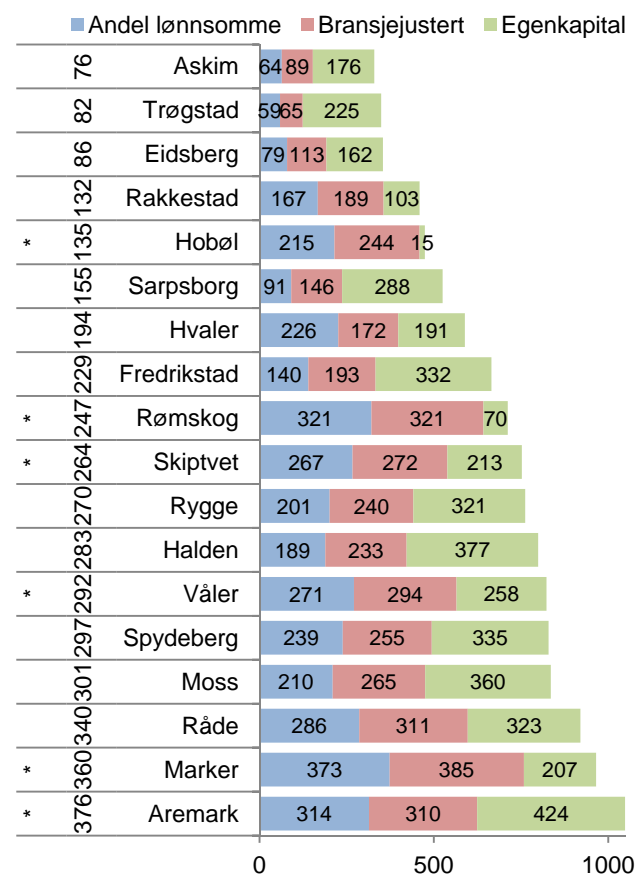
Figur 47: Lønnsomhetsindeksen for regionene på det sentrale Østlandet. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2006-2010.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

Askim hadde best lønnsomhet i næringslivet av kommunene i Østfold i 2010, og var nummer 76 i landet. Videre ble Trøgstad nummer 82 og Eidsberg nummer 86.

Av de større kommunene gjorde Sarpsborg det best, med en 155. plass. Fredrikstad kom på plass nummer 229, mens Moss ble så lavt rangert som 301. plass. Siden Moss har mange foretak, drar dette fylkessnittet ned.

Aremark og Marker er de to kommunene i fylket med lavest plassering på lønnsomhetsindeksen, som nummer 360 og 376.

Figur 48: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Østfold. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 regnskap.

4.2 Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andel vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt. I 2010 havnet andel vekstforetak på 50,1. Det er en forbedring fra 2009, men fremdeles et ganske lavt nivå.

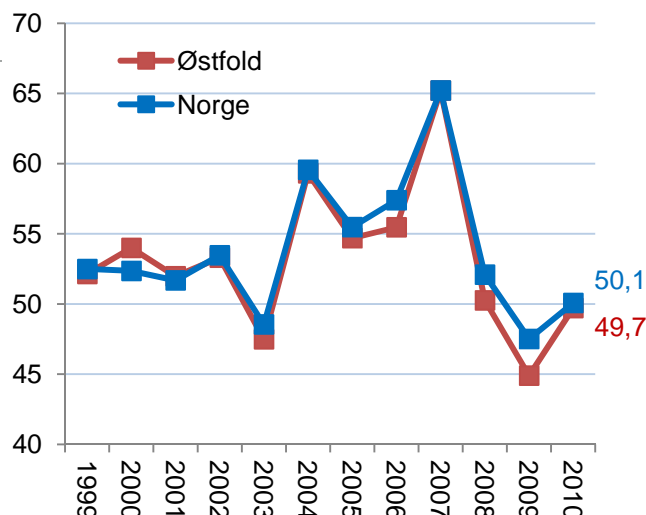
Det er forbausende liten variasjon mellom de ulike regionene i landet når det gjelder andel foretak med omsetningsvekst. De fleste regionene beveger seg svært likt. Østfold har hatt lavere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet de siste tre årene. I 2010 hadde 49,7 prosent av foretakene i Østfold omsetningsvekst høyere enn prisstigningen.

Andel vekstforetak i fylkene

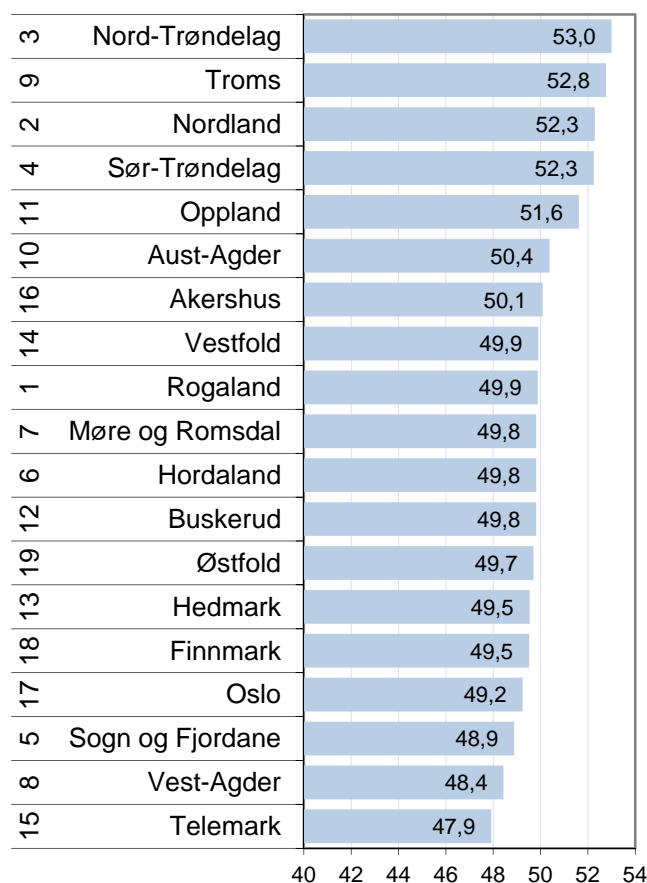
Nord-Trøndelag, Troms og Nordland kom på topp for andel vekstforetak i 2010. Nord-Trøndelag og Nordland har begge hatt ganske høy andel vekstforetak de siste fem årene.

Rogaland har aller høyest andel vekstforetak de siste fem årene, men kom på en forholdsvis beskjeden niendeplass i 2010.

Østfold er nummer 13 av fylkene i 2010. For de fem siste årene samlet er Østfold aller sist.

Figur 49: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Østfold og Norge i perioden 1999-2010.

Figur 50: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i fylkene i 2010. Rangering blant fylkene for siste fem år er vist helt til venstre.

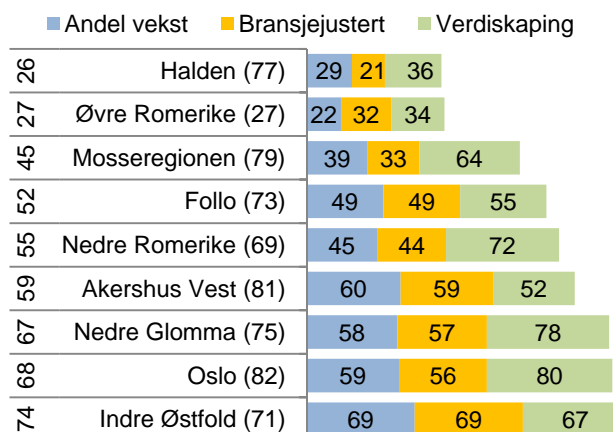
Vekst i regionene

Vekstindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Halden kommer best ut på vekstindeksen for 2010, og er nummer 26 av de 83 regionene i landet. Dette er en sterk forbedring fra årene før. For siste fem år kommer Halden så lavt som på 77. plass.

Mosseregionen er nummer 45 i 2010. Tidligere har regionen gjort det enda svakere, og er nummer 79 på vekstindeksen for de siste fem årene.

Nedre Glomma og Indre Østfold gjør det svakt både for 2010 og for siste fem år samlet.

Figur 51: Vekstindeksen for regionene på det sentrale Østlandet. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2010 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2006-2010.

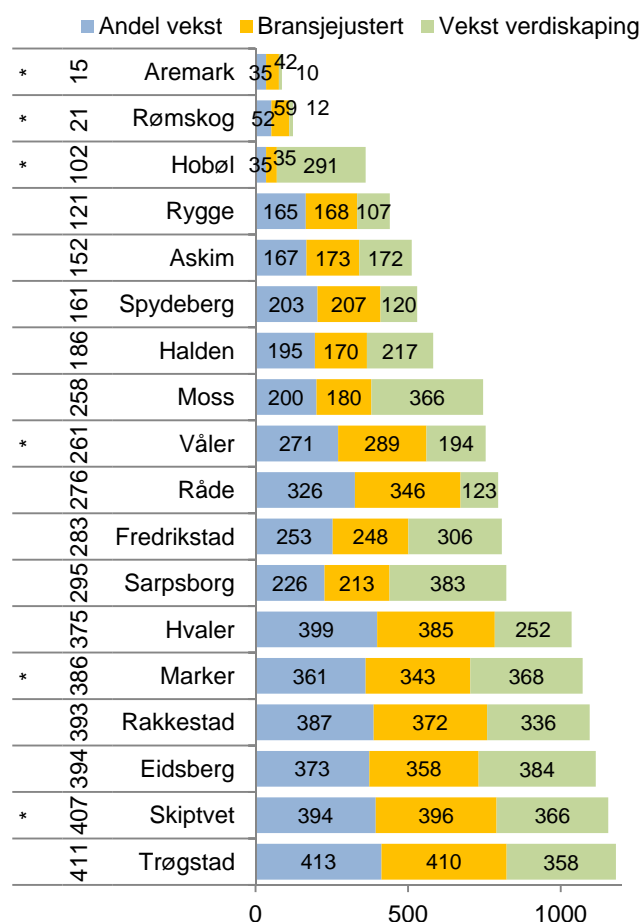
Vekst i kommunene

Aremark kom best ut på vekstindeksen for 2010, som nummer 15 av 430 kommuner. Dette er en dramatisk forbedring fra året før, da Aremark ble rangert som nummer 405 i landet. Aremark har få foretak, og derfor svinger resultatene mye fra år til år.

Rømskog gjorde det også svært godt i 2010, med en 21. plass. Plasseringen i 2009 var imidlertid under middels.

Alle de større kommunene gjorde det under middels i 2010. Moss kom på 258. plass, Fredrikstad på 283. plass og Sarpsborg på 295. plass.

Trøgstad og Skiptvet kom dårligst ut i Vestfold i 2010, og var blant de 23 kommunene som var lavest rangert på vekstindeksen for 2010.

Figur 52: Vekstindeksen for kommunene i Østfold. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2010. * betyr kommune med under 100 foretak.

4.3 Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringstetthet”.

Oslo har høyest næringstetthet i landet av regionene. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarer over 54 prosent av folketallet. Akershus Vest er nummer tre i landet.

Mosseregionen er den eneste regionen i Østfold som har litt over middels næringstetthet, som nummer 40 av 83 regioner. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte 31 prosent av folketallet i 2010.

Nedre Glomma har litt under middels næringstetthet, og er nummer 48 i landet.

Halden og Indre Østfold har under middels næringstetthet, som nummer 60 og 71.

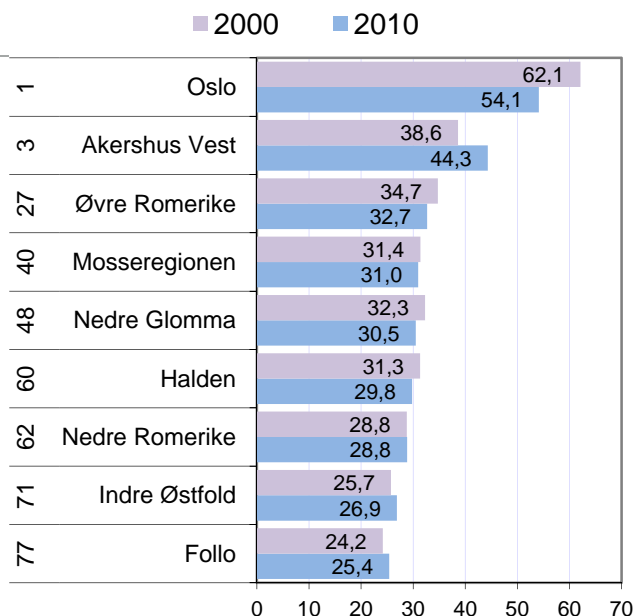
Næringstetthet i kommunene

Rakkestad har høyest næringstetthet av kommunene i Østfold. Antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte 34,6 prosent av folketallet i 2010. Dette er 76. høyest i landet.

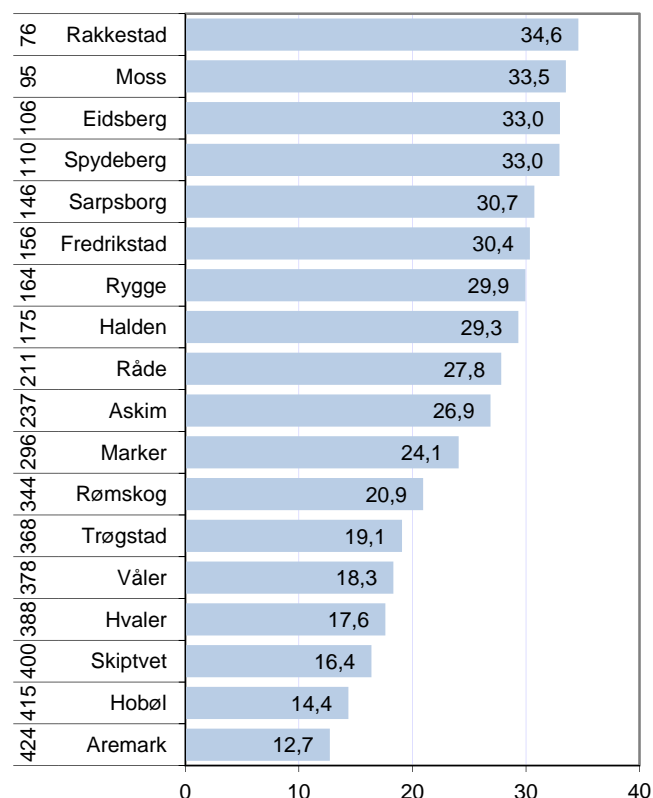
Moss, Eidsberg og Spydeberg har en næringstetthet på mellom 33,0 og 33,5 prosent av folketallet. Dette rangerer de tre kommunene fra plass nummer 95 til plass nummer 110 i landet.

Lavest næringstetthet i Østfold har Aremark. Antall arbeidsplasser tilsvarte kun 12,7 prosent av arbeidsplassene i 2010. Kun seks kommuner i landet hadde lavere næringstetthet dette året.

Hobøl og Skiptvet er også blant de 30 kommunene i landet med minst næringsliv i forhold til folketallet.

Figur 53: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i regionene på det sentrale Østlandet i 2000 og 2010. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2010.

Figur 54: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Østfold i 2010. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste åtte årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region.

For å rangere fylkene bruker vi en enklere indeks basert på etableringsfrekvens, andel lønnsomme foretak og andel vekstforetak. Disse indikatorene er transformert til et tall mellom 0 og 10, der 0 er dårligste fylke og 10 er beste fylke.

Sør-Trøndelag kom best ut av fylkene i 2010, foran Oslo og Rogaland.

Rogaland har vært beste fylke de siste ti årene under ett.

Østfold kom ut som nummer ni i 2010. Østfold gjør det litt over middels for lønnsomhet og nyetableringer, men litt under middels for vekst. For siste ti år kommer Østfold ut som nummer ti av fylkene.

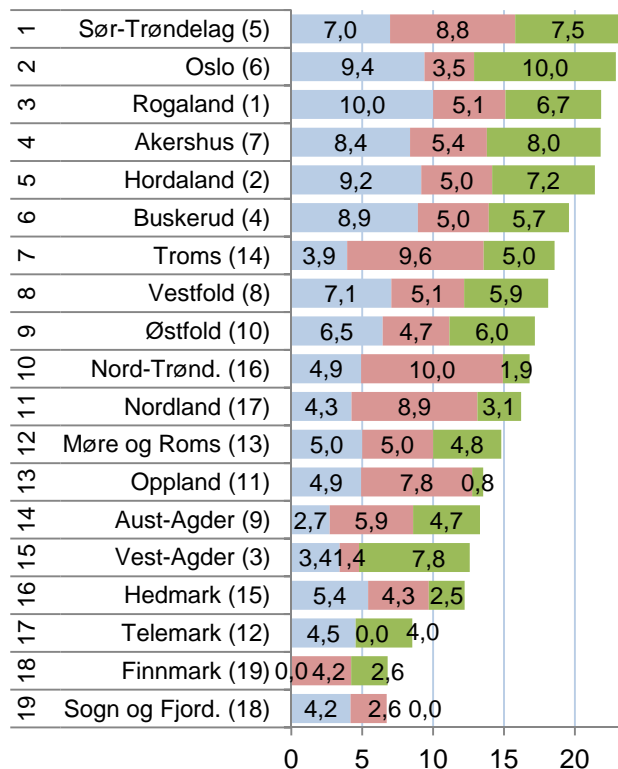
Østfolds utvikling

Østfold har hatt varierende plasseringer i NæringsNM. De to beste plasseringene var i 2000 og 2005, da Østfold kom på femteplass av fylkene. Laveste plassering var i 2009, da Østfold kom på 17. plass. Niendeplassen i 2010 er slik sett en sterk forbedring.

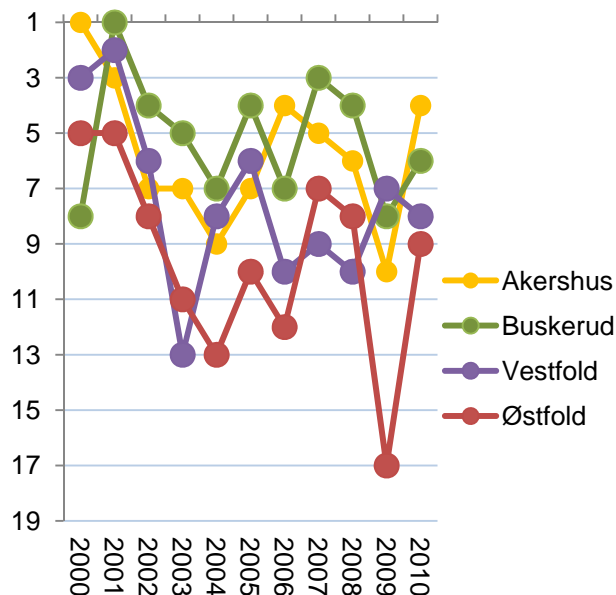
Akershus og Buskerud har hatt mange gode plasseringer. Buskerud har vært blant den beste halvdel av fylkene alle år.

Vestfold har hatt noen gode plasseringer, men har stort sett vært plassert rundt middels.

■ Lønnsomhet ■ Vekst ■ Nyetableringer

Figur 55: NæringsNM for fylkene basert på tall fra 2010. Tallene i parentes angir rangering for perioden 2001-2010.

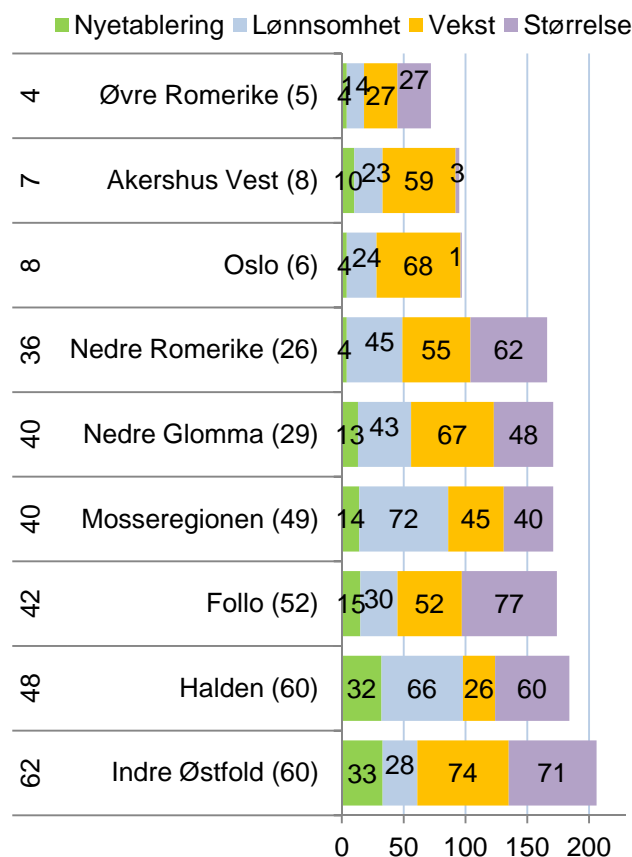
Figur 56: Østfold og nabofylkers rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

NæringsNM for regioner

To regioner i Akershus samt Oslo gjør det spesielt bra i NæringsNM. Øvre Romerike er nummer fire for 2010 og nummer fem for siste fem år. Akershus Vest og Oslo er blant de ti beste for 2010 og siste fem år.

Nedre Glomma og Mosseregionen gjør det litt bedre enn middels blant regionene i landet. De kommer på en delt 40. plass for 2010. Nedre Glomma har gjort det bedre tidligere år, og kommer på 29. plass for siste fem år. Mosseregionen hadde blant annet en svak plassering i 2009, og kommer på 49. plass for siste fem år.

Halden og Indre Østfold gjør det under middels for både 2010 og siste fem år.

Figur 57: NæringsNM for regionene på det sentrale Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2010 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

Utviklingen i regionene

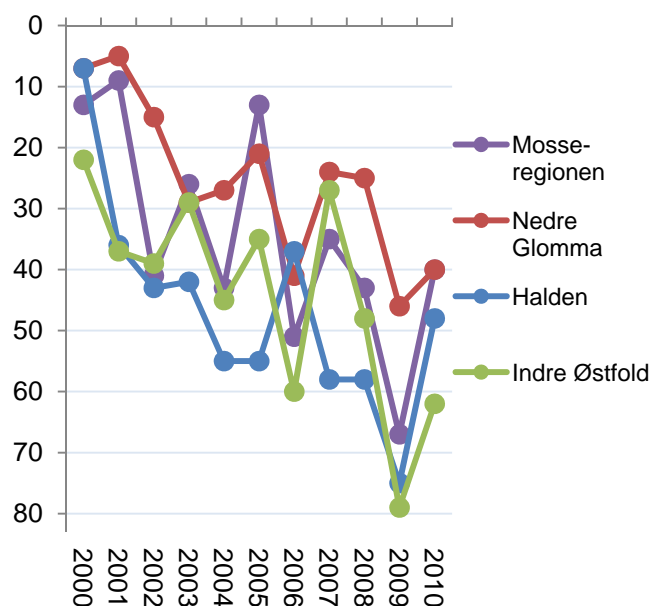
Generelt gjorde regionene i Østfold det best i begynnelsen av perioden, og har gjort det langt svakere de siste årene. Alle regionene har hatt framgang fra 2009 til 2010.

Nedre Glomma er den som har jevnt over gjort det best. I 2001 kom Nedre Glomma på en 5. plass. Den svakeste plasseringen var i 2009, da regionen kom på 46. plass.

Mosseregionen har vært rangert fra 9. plass i 2001, til 67. plass i 2009.

Indre Østfold sin beste plassering var en 22. plass i 2000. I 2010 kom Indre Østfold på 79. plass.

Halden kom på 7. plass i 2000, og var rangert som nummer 75 i 2009.

Figur 58: Regionene i Østfolds rangering i NæringsNM i perioden 2000-2010.

NæringsNM for kommunene

Rygge ble nummer 57 i årets NæringsNM. Rygge har også vært rangert bra tidligere år, og er nummer 87 sammenlagt for de siste fem årene.

Askim er nest best i Østfold i 2010, men er ikke høyere rangert enn på en 105. plass i landet. Hobøl kommer etter på en 113. plass.

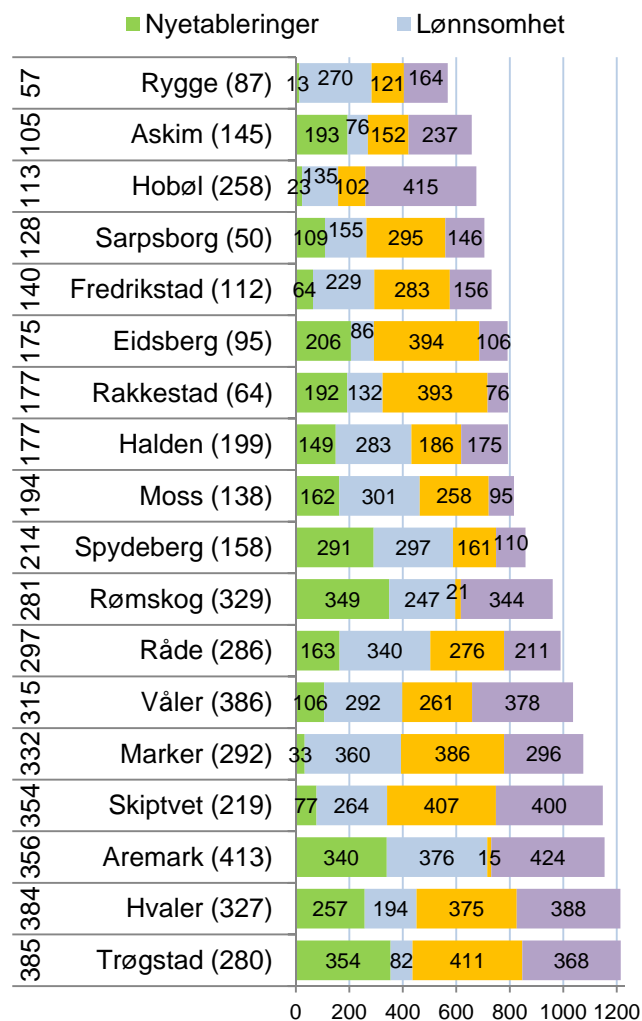
De store byene har mange foretak, og er viktig for hvordan fylket kommer ut.

Sarpsborg kommer på 128. plass for 2010. Kommunen gjorde det bedre de tre årene før, og er rangert som nummer 50 for siste fem år.

Fredrikstad er nummer 140 for 2010 og nummer 112 for siste fem år.

Moss gjør det svakere, og kommer på 194. plass for 2010.

Trøgstad, Hvaler, Aremark og Skiptvet er de fire kommunene som ble sist i fylket. De er rangert fra 354. plass til 385. plass i landet for 2010. Aremark er den kommunen som har gjort det svakest de siste fem årene samlet. Kun 17 kommuner i landet er lavere rangert i NæringsNM for denne perioden.

Figur 59: Kommunenes resultat i NæringsNM. Alle tall er rangeringer blant landets 430 kommuner, til venstre rangering for NæringsNM siste år, i parentes siste fem år. I figuren vises rangeringer for hver av de fire indeksene.

5. Innovasjon i næringslivet

Innovasjon står sentralt for å forklare økonomisk vekst på globalt nivå. Dermed vil innovasjon også kunne være en forklaring på regional utvikling. Kan forskjeller i næringslivets innovasjon kunne forklare hvorfor noen regioner har vekst mens andre har nedgang? Og kan vi måle næringslivets innovasjonsevne?

SSB har gjennomført en spørreundersøkelse om innovasjon i næringslivet i mange år. Det er over 6000 foretak som svarte på spørreundersøkelsen i 2008, som omfatter nesten 10 000 bedrifter. Spørreundersøkelsen er ganske omfattende, og bedrifte-

ne oppgir blant annet om de har introdusert nye produkter, prosesser og markedsføringsmetoder, og om de nye produktene er nye på markedet eller bare nye for bedriften.

Tabell 1: Spørsmål fra SSBs innovasjonsundersøkelse.

Hovedgruppe	Indikator	Kortnavn	Vekt
Produkt-innovasjon	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede varer i perioden	Vare	2
	Foretaket introduserte produktinnovasjon i form av nye eller vesentlig forbedrede tjenester	Tjeneste	2
	Foretaket har produktinnovasjoner som også er nye for foretakets marked	Nytt for markedet	4
Prosess-innovasjon	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for produksjon	Produksjonsmetode	2
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede metoder for lagring, levering eller distribusjon	Distribusjon	1
	Foretaket har introdusert nye eller vesentlig forbedrede støttefunksjoner	Støttefunksjon	1
Markeds-innovasjon	Vesentlige endringer i design (utseende/utformig) av en vare eller tjeneste	Design	2
	Nye media eller nye måter for promotering av produkt	Nye media	1
	Nye måter for produkt plassering eller salgskanaler	Markedskanal	0,5
	Nye metoder for prising	Prising	0,5

I tabellen over ser vi de ti spørsmålene i innovasjonsundersøkelsen som danner grunnlaget for de ti innovasjonsindikatorerne vi bruker i denne analysen. De ti indikatorerne kan slås sammen til tre hovedtyper innovasjon: Produktinnovasjon, prosess-innovasjon og markedsinnovasjon. Samtidig har vi gitt de ti indikatorerne ulike vektene som brukes når vi skal slå sammen indikatorerne. Spørsmålet om bedriftens innovasjoner er nye for markedet eller bare nye for bedriften har fått størst vekt, ettersom det er det eneste spørsmålet hvor det skilles mellom hva som er nytt i markedet og hva som bare er nytt for bedriften. Spørsmålene om nye måter for pro-

dukt plassering eller nye metoder for prising har fått lavest vekt. Dette er spørsmål som synes en del mindre viktig enn f. eks. spørsmålet om bedriften har introdusert produktinnovasjon.

Indikatorerne som er valgt forteller om i hvilken grad bedriftene har gjennomført innovasjoner. I andre sammenhenger er innovasjon og forskning og utvikling (FoU) ofte blandet sammen. Vi anser FoU til å være en av mange mulig kilder til innovasjon, og ønsker derfor å måle faktisk innovasjon og ikke FoU-intensitet. Derfor har vi ikke brukt bedriftens FoU-aktivitet i indikatorsettet.

5.1 Indikatorer for innovasjon

Innovasjonsundersøkelsen er rettet mot foretak av forskjellige typer. Noen har bare én lokalisering, enbedriftsforetak. Disse er enkle å forholde seg til, ettersom de kan plasseres i en region. Foretak som har produksjon på flere steder, såkalte flerbedriftsforetak, skaper noen problemer. Foretakene svarer på foretaksnivå, dvs. det finnes ett svar på hvorvidt foretaket har hatt innovasjon, men vi vet ikke om dette gjelder alle foretakets bedrifter som er spredt på flere regioner. Dette løser vi gjennom å ta med

begge foretakstypene, men vekte enbedriftsforetakene dobbelt så mye som flerbedriftsforetakene.

Vi kan måle innovasjon som andel av foretak med innovasjon. Da vil alle foretak telle likt uansett størrelse. Vi kan også måle innovasjon etter andelen av de sysselsatte som er i innovative foretak. Da vil de store bedriftene telle mer enn de små. For regioner med store hjørnesteinsbedrifter vil resultatene fra disse lett bli dominerende. Dette løser vi gjennom å bruke begge målemetoder, men vekte indikatorene for andel bedrifter dobbelt så mye som indikatoren for andel av sysselsetting.

Tabell 2: Verdier for de ulike innovasjonsindikatorerne for Østfold. Hver indikator går fra 0=dårligste fylke til 100=beste fylke.

		Frekvenser enbedrifts- foretak	Frekvenser flerbedrifts- foretak	Sysselsettings- andel enbedrifts- foretak	Sysselsettings- andel flerbedrifts- foretak	Totalt
Produktinnovasjon	Vare	56,0	70,9	64,1	100,0	83,5
	Tjeneste	36,0	47,4	15,6	26,4	27,3
	Nytt for markedet	38,1	64,7	53,2	100,0	45,8
Prosessinnovasjon	Produksjonsmetode	47,0	68,0	49,0	98,1	54,7
	Distribusjon	59,4	46,7	58,2	31,5	51,5
	Støttefunksjon	50,0	35,4	54,2	43,4	43,0
Markedsinnovasjon	Design	58,0	63,4	63,6	73,5	64,6
	Media	71,5	38,3	71,5	56,8	66,4
	Kanal	65,7	49,3	53,5	45,1	53,0
	Prising	65,8	56,5	89,3	51,6	85,3

Ettersom vi har ti innovasjonsindikatorer som er målt på fire ulike måter, får vi til slutt hele 40 indikatorer for innovasjon i en region.

I tabellen over har vi vist resultatene for Østfold. Østfold gjør det spesielt bra på enkelte indikatorer når vi måler etter andelen sysselsatte i flerbedriftsforetak, som kan indikere at det er noen store foretak som har høy innovasjon.

Til høyre i tabellen har vi summert resultatene for de ti innovasjonsindikatorerne. Næringslivet i Østfold skårer høyt for produktinnovasjon i form av varer og nye metoder for prising. Østfold gjør det over middels for alle markedsindikatorerne.

Østfold skårer imidlertid lavt for tjenesteinnovasjon. For de tre prosessindikatorerne skårer Østfold middels. Det er tydelig at det er på produkt- og markedsdelen Østfold er sterkest.

Videre skal vi slå sammen indikatorene for vare, tjeneste og nytt for markedet til en indikator for produktinnovasjon. Indikatorene for produksjonsmetode, distribusjon og støttefunksjoner slås sammen til en samleindikator som vi kaller for prosessinnovasjon. De siste fire indikatorene vil danne indikatoren markedsinnovasjon.

5.2 Innovasjon i fylkene

I figur 60 ser vi hvordan Østfold kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorerne sammenliknet med de andre fylkene. Østfold er nr 4 av 19 fylker når det gjelder andelen som har introdusert nytt produkt, men nummer femten når det gjelder andel som har introdusert nye tjenester. Østfold er nummer 12 for andelen som oppgir at de nye produktene eller tjenestene er nye for markedet. Disse tre indikatorene er samlet i indikatoren ”produkt” i figur 61.

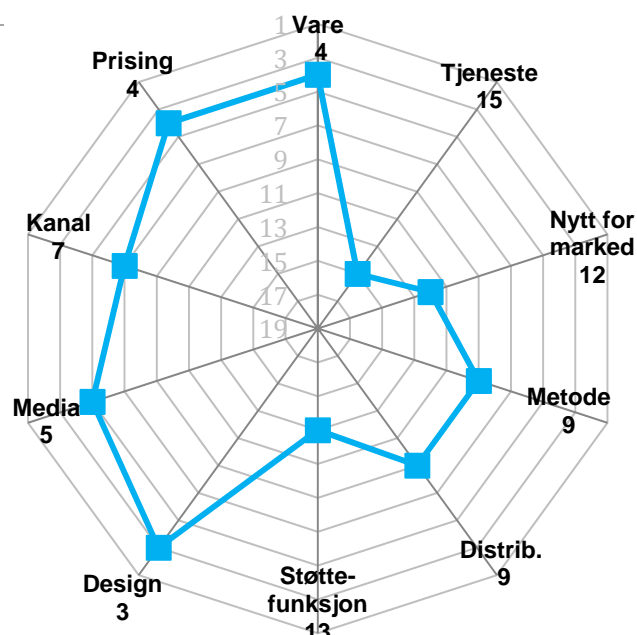
Østfolds rangering med hensyn til andel med nye prosesser, metode for distribusjon eller støttefunksjoner er henholdsvis 9, 9 og 13. Dette er indikatorene for prosessinnovasjon, hvor resultatene er vist samlet i figur 61.

De siste indikatorene er ulike former for markedsinnovasjon, som nytt design, bruk av nye media eller nye måter for promotering, nye markedskanaler eller nye metoder for prising. Østfold gjør det godt på disse indikatorene. Østfold er tredje beste fylke med hensyn til endring i design og nummer fire for nye metoder for prising.

Rangering av fylkene

I figur 61 ser vi hvordan fylkene kommer ut samlet sett når vi legger sammen de ti indikatorene i tre grupper, hvor fylkene har fått en skår på mellom 0 og 100. Produktinnovasjon er vektet dobbelt i forhold til prosess- og markedsinnovasjon, og har dermed skår mellom 0 og 200.

Østfold er kommet på en niendeplass, det vil si akkurat over middels. På denne samleindeksen er det imidlertid ganske små forskjeller mellom fylkene fra første til 14. plass. Små endringer i konstruksjonen av indikatorene vil dermed kunne påvirke rekkefølgen vesentlig.

Figur 60: Østfold sin rangering blant de 19 fylkene med hensyn til ulike innovasjonsindikatorer.

Rang	Fylke	Produkt	Prosess	Marked
1	Oslo	190,3	88,6	100,0
2	Akershus	185,8	80,4	86,2
3	Nord-Trøndelag	188,2	60,1	100,0
4	Møre og Romsdal	187,9	78,3	76,9
5	Hordaland	184,6	66,4	76,9
6	Oppland	159,6	100,0	68,1
7	Buskerud	196,1	73,6	37,0
8	Aust-Agder	200,0	52,8	52,7
9	Østfold	153,1	59,1	86,2
10	Rogaland	173,3	69,8	42,8
11	Sør-Trøndelag	128,0	81,3	73,4
12	Vestfold	172,1	28,8	77,0
13	Troms	101,9	90,0	72,6
14	Telemark	145,6	71,3	46,6
15	Hedmark	121,5	27,9	
16	Nordland	61,7	54,9	
17	Vest-Agder	86,4	51,4	
18	Sogn og Fjordane	61,1		
19	Finnmark			

Figur 61: Samlet innovasjonsfrekvens for fylkene.

5.3 Innovasjon i regioner

Vi kan rangere innovasjon i næringslivet i regionene på samme måte som vi gjør for fylker. I figur 62 ser vi hvordan regionene i Østfold kommer ut på de ulike innovasjonsindikatorne.

For regioner har vi i tillegg tatt med en indikator for den relative størrelsen til næringslivet som er omfattet av målingene. Regioner som har relativt mange bedrifter i de bransjene som er undersøkt, blir dermed ”premiert” i forhold til nærings svake regioner. Denne faktoren er med for regioner, men ikke for fylkene, fordi det er liten forskjell på nærings tetthet mellom fylker.

Videre bruker vi rangeringsnumrene for de tre hovedtypene innovasjon, som er produkt- prosess og markeds innovasjon, samt størrelse for å rangere regionene.

Vi kan se at Halden skårer bra på produktindikatorne og prosess innovasjon. Indre Østfold skårer bra på mange indikatorer, men blir trukket for størrelse. Mosseregionen skårer spesielt bra på markeds indikatorne. Nedre Glomma gjør det svakere på mange indikatorer sammenliknet med de andre regionene, men blir premiert for størrelse.

Regionene på det sentrale Østlandet

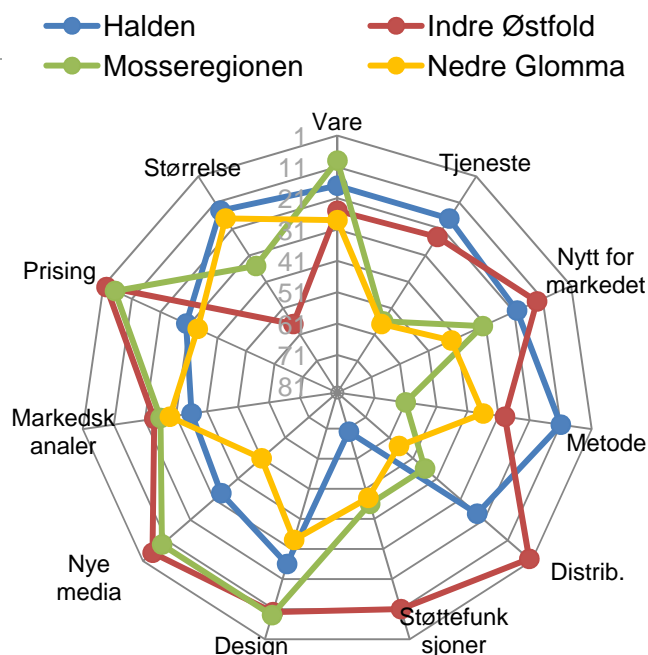
I figur 63 er indikatorne samlet i de tre hovedtypene, som igjen danner grunnlaget for en samlet innovasjonsgrad.

Akershus Vest er samlet sett den mest innovative regionen i landet. Akershus Vest er ikke best på noen av indikatorne, men er best når alt oppsummeres. Oslo er best av fylkene, men nummer åtte av regionene.

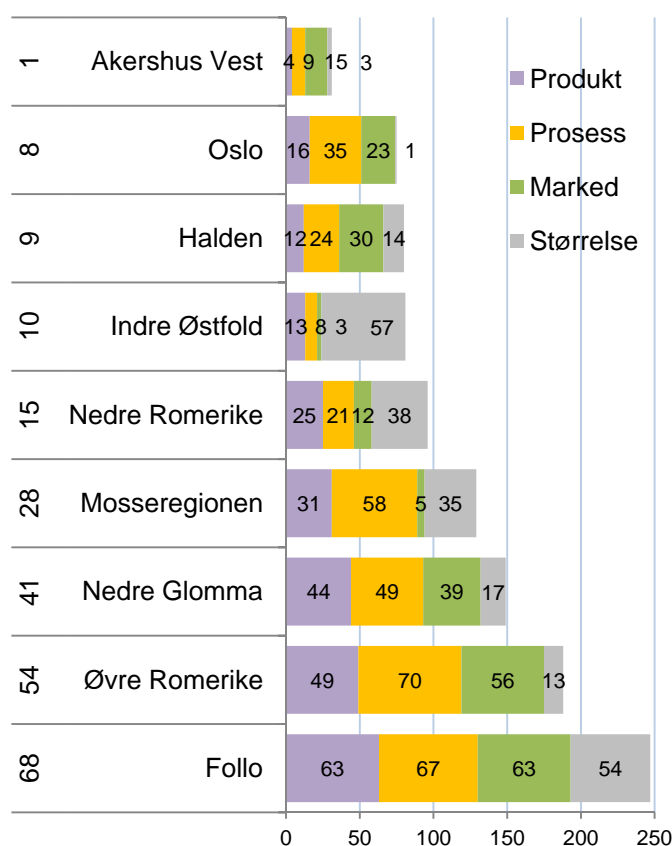
Halden og Indre Østfold kommer på en sterk 9. og 10. plass av alle 83 regioner i landet. Indre Østfold hadde vært helt i toppen hvis det ikke hadde vært for næringslivets størrelse.

Mosseregionen kommer på en 28. plass.

Nedre Glomma kommer på en 41. plass, som er akkurat over middels. Alle regionene i Østfold er dermed over middels innovative.

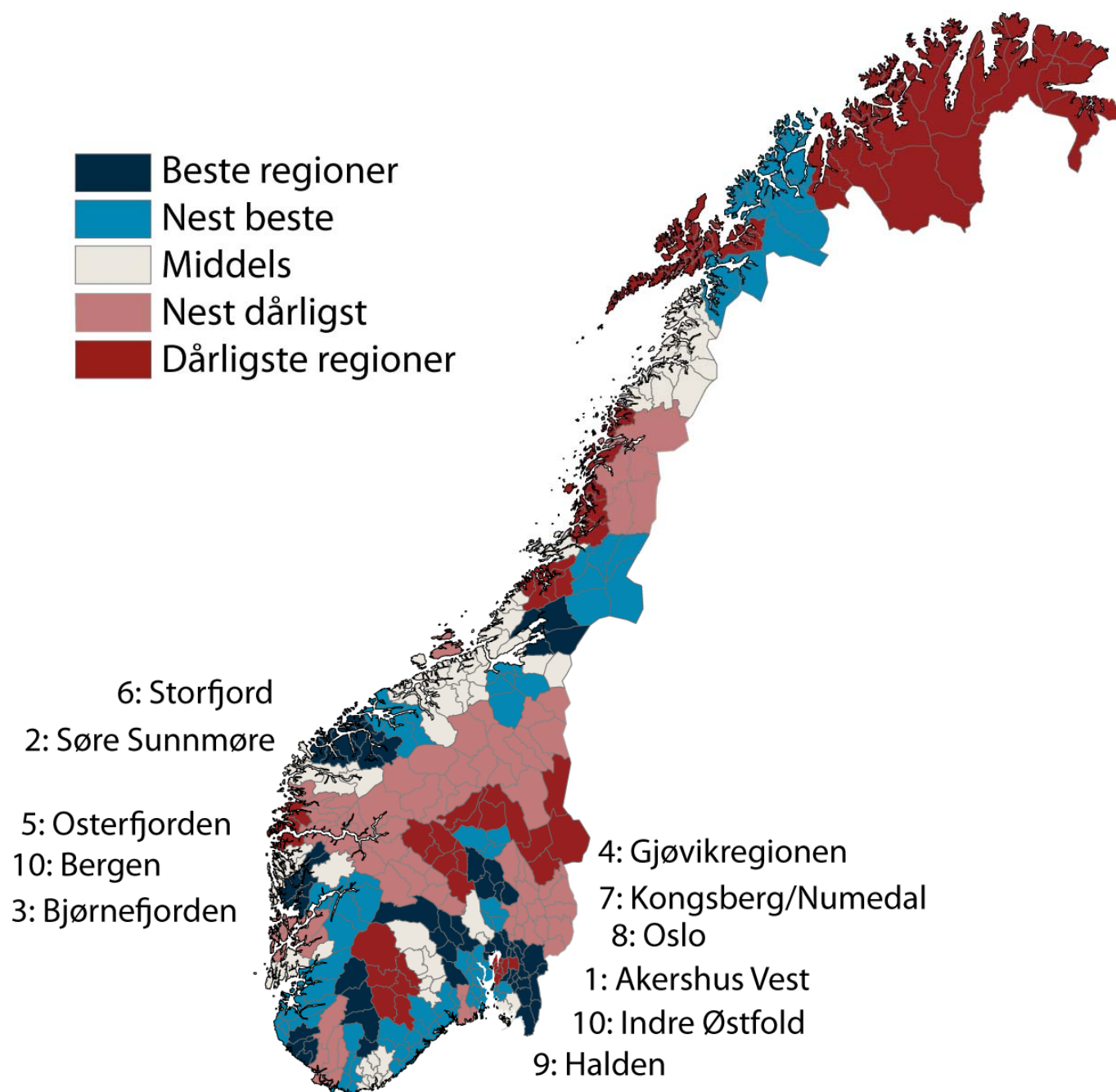

Figur 62: Regionenes rangering med hensyn til de ti indikatorne for innovasjon.

Figur 63: Rangering for hver av de tre hovedtypene innovasjon samt næringslivets størrelse for regionene på det sentrale Østlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for samlet innovasjonsgrad.

Innovasjonsfrekvens i regionene

Figur 64: Variasjoner i innovasjonsfrekvens for regionene.

Kartet over viser variasjonene i innovasjonsfrekvens i regionene i Norge. De ti beste regionene, eller 11 ettersom det er delt tiendeplass, fordeler seg med seks på Østlandet og fem på Vestlandet.

Det er tre klynger med innovative regioner. En klynge går fra Halden, via Indre Østfold til Oslo og Akershus Vest. Nedre Romerike på 15. plass er med i denne klyngen.

Bergen og naboregionene Bjørnefjorden og Osterfjorden er den andre klyngen, og Søre Sunnmøre og Storfjord er den tredje. Ålesundregionen er rangert på 17. plass og er med i denne klyngen.

Kongsbergregionen, Gjøvikregionen, Setesdal, Dalane og Innherred er regioner som er med blant de 17 beste regionene utenfor disse tre områdene.

5.4 Innovative bransjer

Det er store forskjeller mellom de ulike bransjene med hensyn til andel innovative bedrifter.

Bransjene tilknyttet informasjonsteknologi, som produksjon av datamaskiner, tjenester tilknyttet informasjonsteknologi og informasjonstjenester, har en høy andel innovative foretak, både når det gjelder produkt og prosessutvikling og markedsinnovasjon. 61,1 prosent av alle foretak som er i bransjen produksjon av datamaskiner har produktutvikling, og 31,6 prosent har introdusert produkter som er nye i markedet.

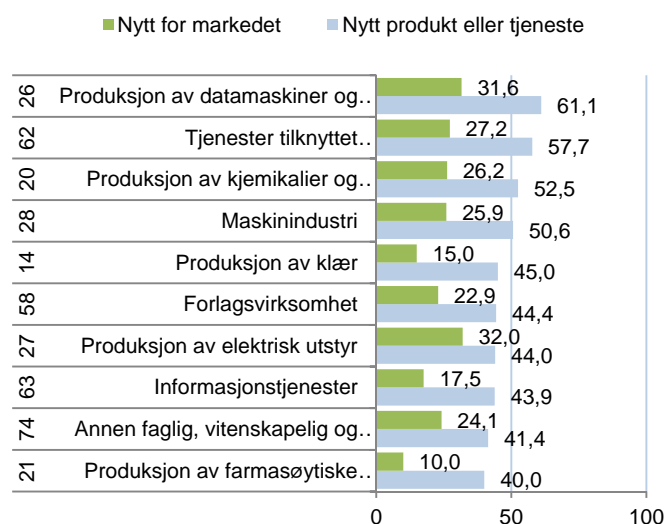
Produktutvikling trenger ikke nødvendigvis å være knyttet til teknologi. Produksjon av klær er en av bransjene med høyeste andel produktutvikling. Dette er sannsynligvis produktutvikling som ikke er teknologisk, men mer knyttet til design.

Bransjer med høy andel foretak med prosessutvikling er i stor grad de samme som har høy andel produktutvikling. I bransjene tjenester knyttet til informasjonsteknologi og telekommunikasjoner er det en høy andel av bedriftene som har introdusert nye støttefunksjoner. Det er mest sannsynlig nye støttefunksjoner basert på informasjonsteknologi. For bransjer som produksjon av kjemikalier og metaller er det mer tradisjonell utvikling av produksjonsmetoder som dominerer.

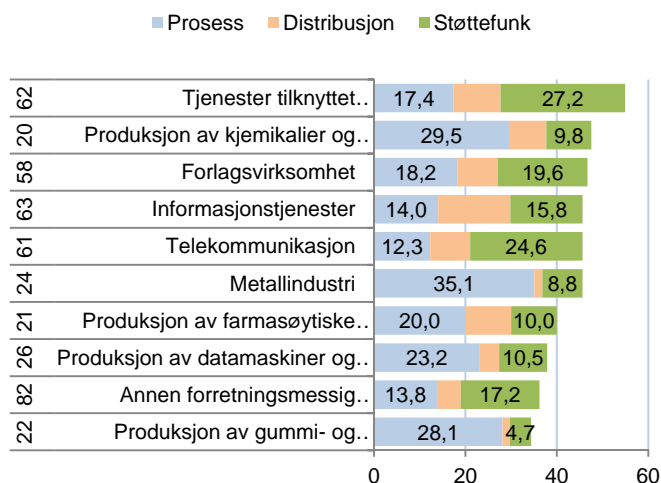
Når det gjelder markedsinnovasjoner, er det bransjen produksjon av drikkevarer som har høyest andel innovative foretak. Her er også produksjon av klær og produksjon av lær og lærvarer høyt rangert.

Noen bransjer har nesten ikke foretak med innovasjon. Det gjelder for eksempel transport og bygg og anlegg.

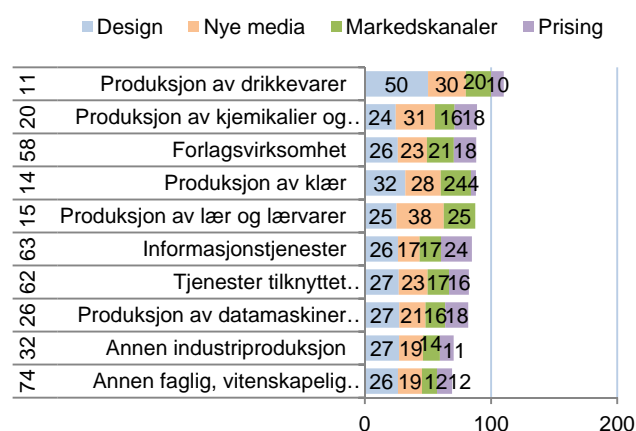
De store forskjellene i andel innovative foretak mellom bransjene, gjør at ulike bransjestrukturer kan få stor betydning for andel innovative foretak i regioner. Regioner med ulike bransjestrukturer vil kunne få ulike andeler innovative foretak på grunn av bransjestrukturen.

Figur 65: Bransjene med høyest andel innovative foretak, produktutvikling.

Figur 66: Bransjene med høyest andel innovative foretak, prosessutvikling.

Figur 67: Bransjene med høyest andel innovative foretak, markedsinnovasjon.

5.5 Internasjonalisering

Innovasjonsundersøkelsen inneholder også opplysninger om bedriftenes markedsorientering. Det spørres om bedriften har hovedmarkedet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt. Dette kan vi bruke til å se hvilke områder som har det mest internasjonale næringslivet.

I figur 68 ser vi hvordan fylkene kommer ut når det gjelder internasjonalisering. Her er det brukt to forskjellige indikatorer. Den ene er andelen av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen som oppgir at hovedmarkedet er utenfor Norge. Den andre indikatoren er andelen av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge.

Agderfylkene, Møre og Romsdal, Nordland og Finnmark har det mest internasjonale næringslivet av fylkene.

I Østfold hadde 16,2 prosent av foretakene som ble spurt i innovasjonsundersøkelsen, hovedmarkedet utenfor Norge. Det plasserer Østfold på en trettendeplass. Andelen av sysselsettingen i internasjonalt orienterte selskap er 16,8 prosent. Små og store selskap i Østfold er derfor like lite internasjonalt orienterte.

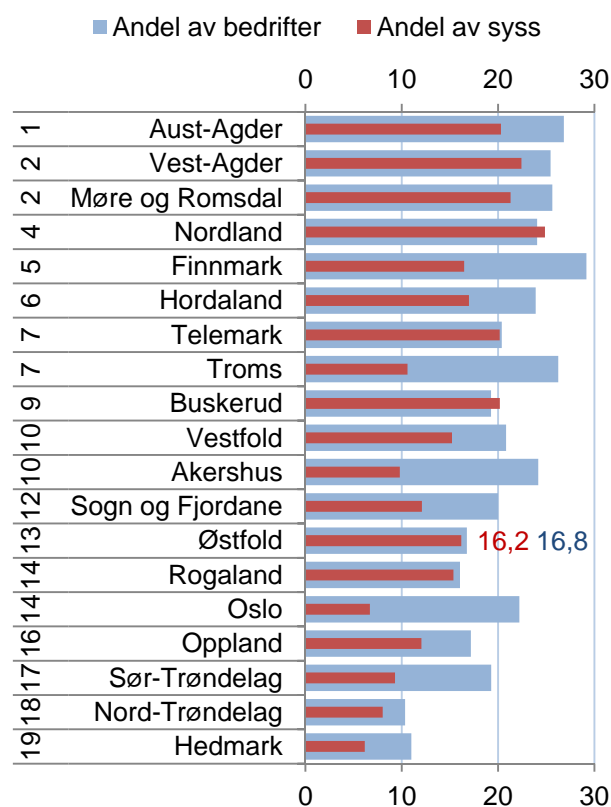
Østfold er således under middels når det gjelder internasjonalisering i næringslivet.

Internasjonalisering i regionene

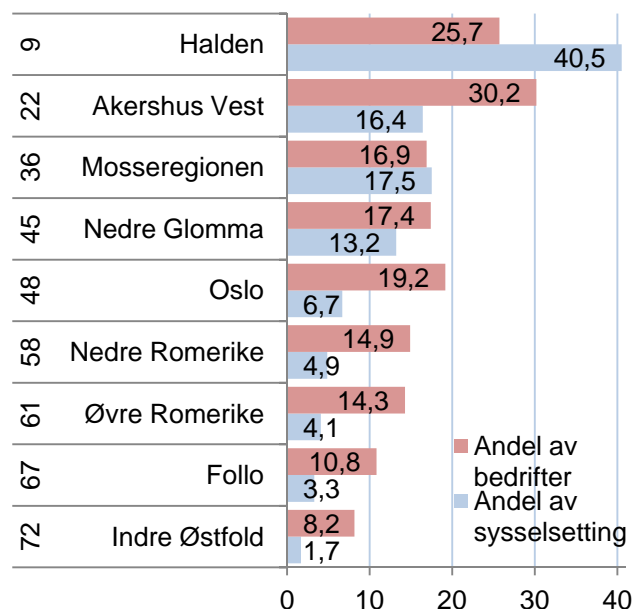
Regionene kan også måles med hensyn til internasjonalisering i næringslivet. I figur 69 ser vi hvordan regionene på det sentrale Østlandet kommer ut.

Halden har høyest grad av internasjonalisering, mens Akershus Vest er nummer to blant regionene på det sentrale Østlandet. Mosseregionen er nummer 36 av de 83 regionene, mens Nedre Glomma er nummer 45.

Indre Østfold har lite internasjonalt orientert næringsliv, og kommer så langt nede som på 72. plass.

Figur 68: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i fylkene som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge.

Figur 69: Andel av bedriftene i innovasjonsundersøkelsen i regionene på det sentrale Østlandet som har hovedmarkedet utenfor Norge, samt andel av privat sysselsetting i bedrifter med hovedmarked utenfor Norge. Til venstre er regionens rangering blant de 83 regionene i landet.

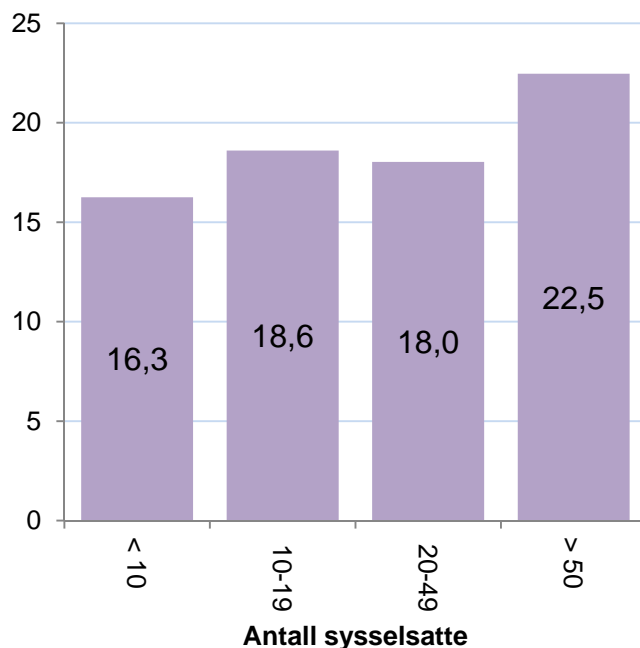
Innovasjon og bedriftenes størrelse

Er det en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og sannsynligheten for at de er innovative?

I figur 70 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer med størrelsen på bedriftene, målt med antall sysselsatte. Blant bedrifter med over 50 sysselsatte oppga 22,5 prosent at de hadde introdusert nye produkter. Blant bedrifter med mindre enn 10 ansatte oppga 16,3 prosent at de hadde hatt produktutvikling.

Det er tilsynelatende en sammenheng mellom bedriftenes størrelse og innovasjon. Store bedrifter har høyere sannsynlighet for å være innovative enn små bedrifter.

Store bedrifter har større ressurser og har dermed lettere for å kunne sette av midler til utvikling. Store bedrifter har også ofte et større produktspekter og dermed også flere produkter som vil kunne trenge fornying.

Figur 70: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter bedriftenes størrelse.

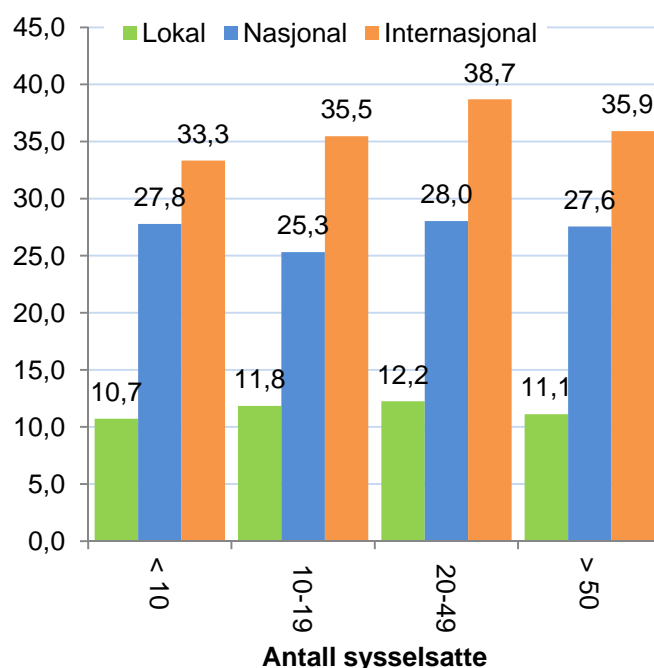
Innovasjon, størrelse og internasjonalisering

I figur 71 ser vi hvordan andel bedrifter med produktutvikling varierer mellom bedrifter med ulik størrelse og ulik markedsorientering. Vi kan se at det er en sterk sammenheng mellom markedsorientering og innovasjon. Bedrifter med hovedmarkedet utenfor Norge har langt høyere sannsynlighet for produktinnovasjon enn de andre. Bedrifter med et nasjonalt marked har også langt høyere andel innovative bedrifter enn bedrifter med et lokalt marked.

Det er imidlertid liten forskjell i andelen innovative bedrifter i ulik størrelse.

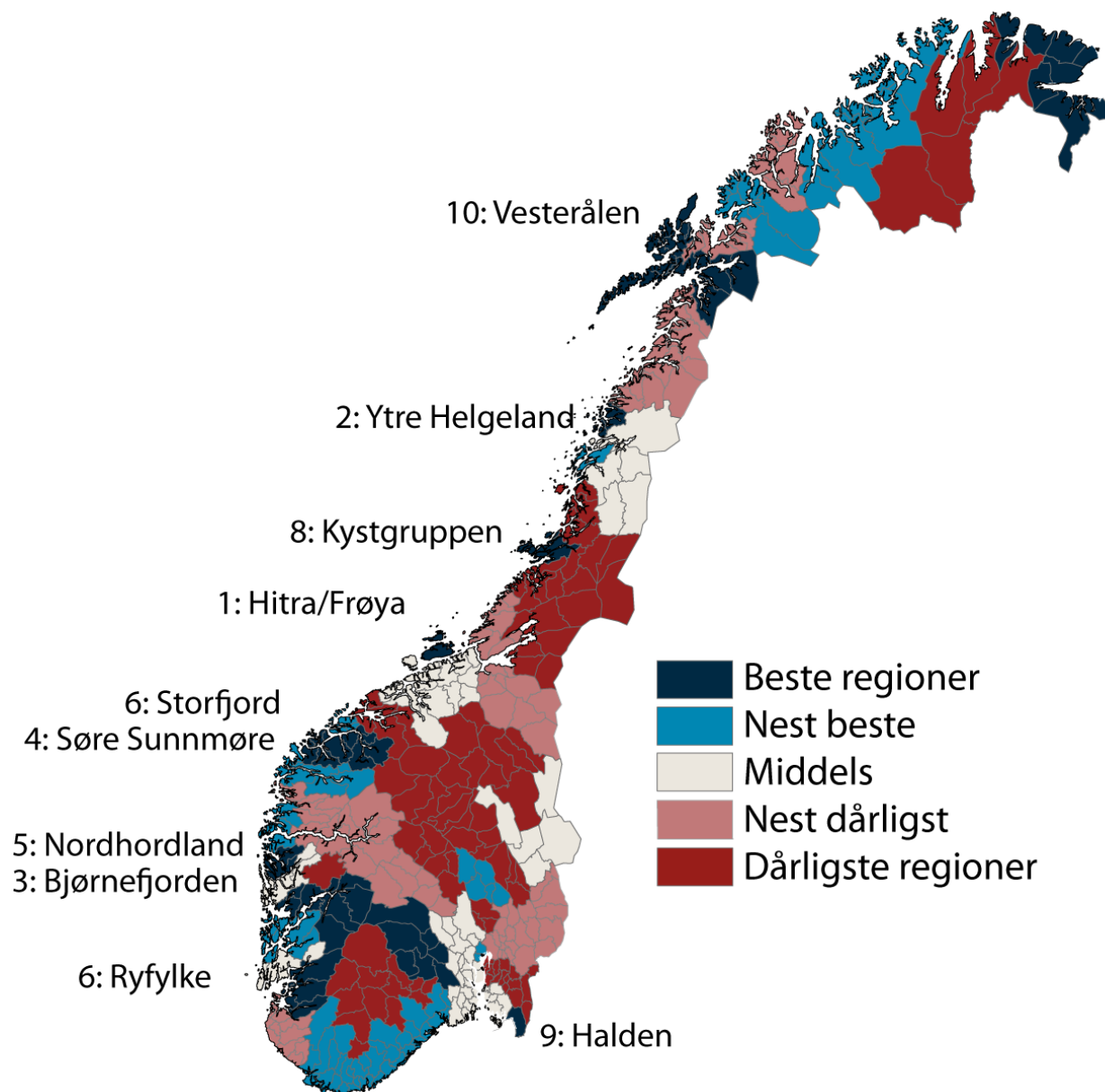
Markedsorienteringen til bedriften synes dermed å være langt viktigere enn størrelsen for om bedriften er innovativ.

De store bedriftene er oftere internasjonalt orientert, mens de minste ofte er lokalt orientert. Det er årsaken til at vi fikk den tilsynelatende positive sammenhengen mellom størrelse og innovasjon i figur 70.

Figur 71: Prosentvis andel bedrifter med produktutvikling, gruppert etter størrelse og markedsinnretning.

Regionale mønstre for internasjonalisering

Figur 72: Variasjoner i internasjonalisering i næringslivet mellom de 83 politiske regionene.

Ni av de ti regionene med det mest internasjonale næringslivet finner vi langs kysten, fra Ryfylke til Vesterålen. Bare Halden sniker seg inn blant de ti mest internasjonale regionene fra Østlandet.

Kongsbergregionen er nesten med blant de ti mest internasjonale regionene.

5.6 Innovasjonsklima

Hvis et fylke har høy innovasjonsfrekvens på grunn av at de har et næringsliv med mange bedrifter og foretak i bransjer med høy innovasjon, kan dette gi et litt feilaktig bilde av hvor sterk fylket er på innovasjon. Vi ønsker derfor å se på hvordan fylkene gjør det når vi tar hensyn til bedriftenes bransje og størrelse målt i antall ansatte. Dette har vi gjort gjennom logistiske regresjoner der de enkelte innovasjonsindikatorne er brukt som avhengig variabel. Resultatet kan brukes til å se hvor høy andel innovasjonsforetak de enkelte fylkene har, gitt bransjestruktur og størrelse. Dette kaller vi innovasjonsklima. Hvis et fylke har høy innovasjonsandel gitt bransje og størrelse, betyr det at regionen har et sterkt innovasjonsklima.

I figur 73 ser vi rangeringen til Østfold for de ulike indikatorene når vi tar hensyn til bransje og størrelse. Østfold gjør det best for markedsinnovasjonsindikatorne nye metoder for prising og endring i design.

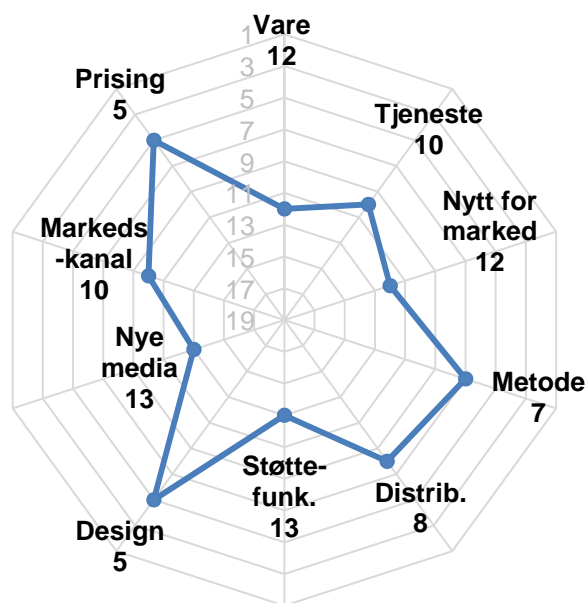
Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima er ikke direkte sammenlignbart, siden datagrunnlaget er litt uliktⁱⁱⁱ.

Figur 74 viser de standardiserte koeffisientene fra regresjonen for samlegruppene. Verdiene er vektet på samme måte som tidligere, som blant annet betyr at produktinnovasjon får høyest betydning. Oslo er brukt som referansefylke. Verdiene til Oslo er derfor null og betyr at Oslo er ”utgangspunktet”. Fylker som har positive verdier har bedre innovasjonsklima enn Oslo. Verdiene gir en indikasjon på hvor viktig de ulike innovasjonstypene er for den samlede rangeringen.

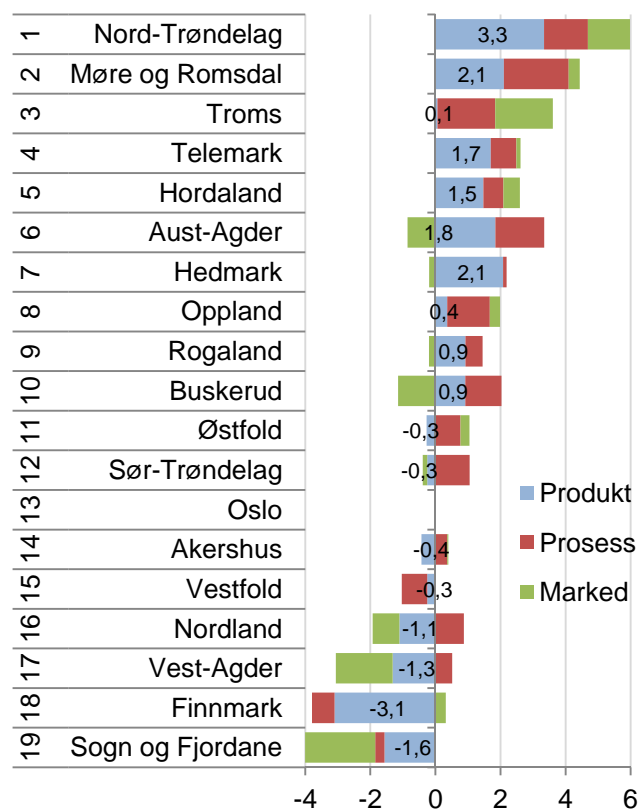
Nord-Trøndelag har sterkest innovasjonsklima, og det er spesielt innenfor produktinnovasjon Nord-Trøndelag gjør det bra. Møre og Romsdal kommer på andreplass. Begge disse fylkene hadde også høy innovasjonsfrekvens. Troms og Telemark på de to neste plassene gjør det derimot bra for innovasjonsklima, men hadde ikke høy innovasjonsfrekvens.

Oslo og Akershus var på topp for innovasjonsfrekvens, men har svakt innovasjonsklima.

Østfold er rangert litt under middels, som nummer 11.

Figur 73: Østfolds rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ulike innovasjonsindikatorne.

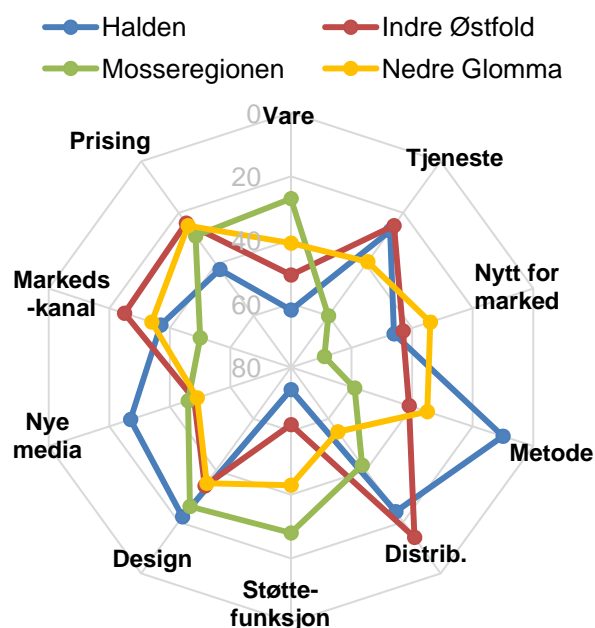

Figur 74: Innovasjonsklima for fylkene. Vektete standardiserte koeffisienter for de tre hovedgruppene innovasjonsindikatorer.

Innovasjonsklima i regionene

Figur 75 viser hvordan regionene i Østfold kommer ut på rangeringen for innovasjonsklima for de ulike indikatorene.

Halden skårer bra på innovasjon i produksjonsmetoder og i tjenester. Indre Østfold gjør det spesielt bra for metoder for lagring, levering eller distribusjon. Indre Østfold gjør det også bra for markedsindikatorerne prising og markedskanal, samt tjenesteinnovasjon. Mosseregionen gjør det godt for innovasjon i design, varer, støttefunksjoner og prising. Nedre Glomma gjør det best for prising og design.

Figur 75: Regionenes rangering for innovasjonsklima med hensyn til de ti indikatorene for innovasjon.

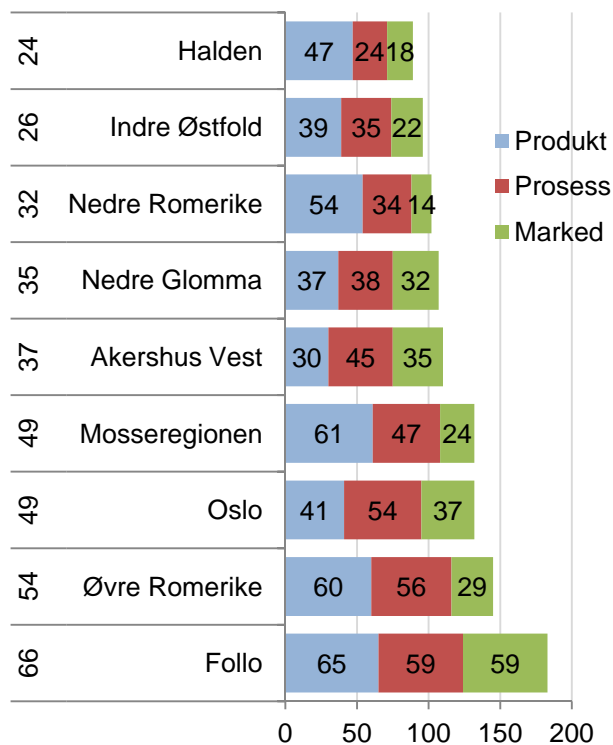
Rangering av regionene samlet

I figur 76 ser vi rangeringen for innovasjonsklima til regionene for de tre hovedtypene innovasjon og samlet.

Halden og Indre Østfold er de regionene med det sterkeste innovasjonsklimaet av regionene på det indre Østlandet, og kommer på 24. plass og 26. plass blant de 83 regionene i landet. Det er spesielt for markedsinnovasjon de to regionene i gjør det bra.

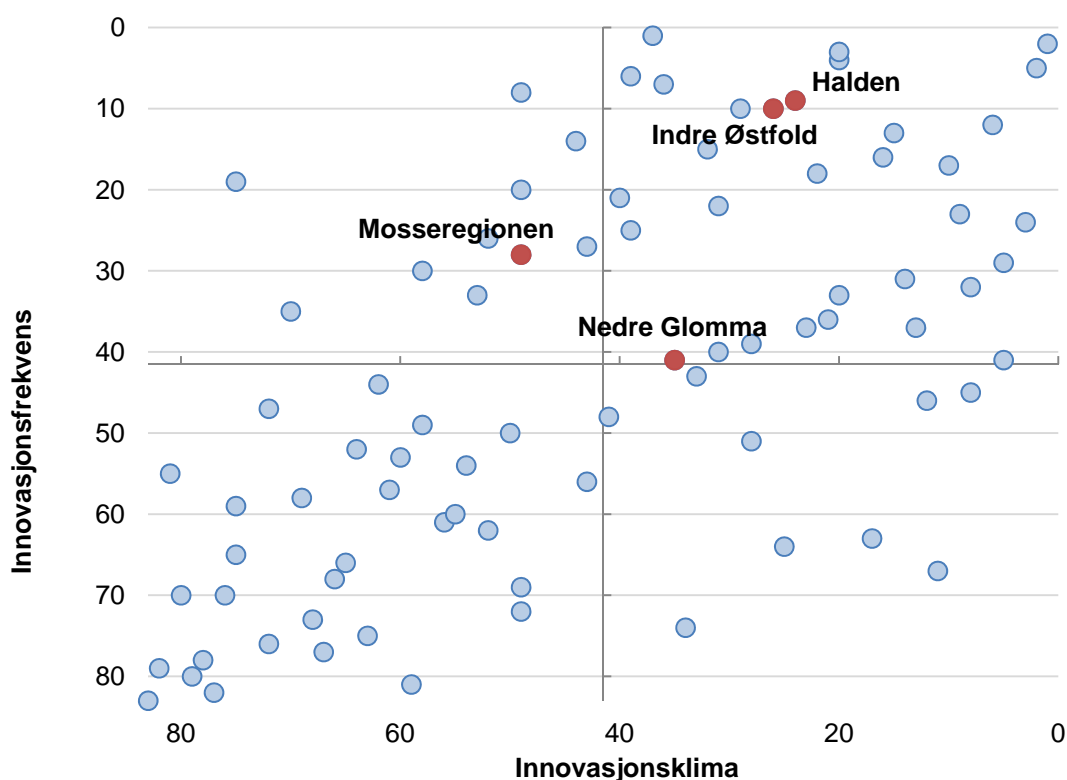
Nedre Glomma er rangert på 35. plass for innovasjonsklima, som er bedre enn regionen ble rangert på for innovasjonsfrekvens.

Mosseregionen kommer i halvdelen av regionene med svakest innovasjonsklima. Mosseregionen gjør det imidlertid godt over middels for markedsinnovasjon.

Figur 76: Rangering for innovasjonsklima for regionene på det sentrale Østlandet for de tre hovedtypene innovasjon. Samlet rangering blant landets 83 regioner er vist til venstre.

Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima

Figur 77: Regionenes rangering for samlet innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens.

I figur 77 har vi vist rangeringen for innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens i samme diagram. Det er interessant å se dette i sammenheng, til tross at de to ikke er direkte sammenlignbare.

Innovasjonsfrekvensen vises på den loddrette akse. Øverst i diagrammet vises regionene med høyest innovasjonsfrekvens, mens de med lavest innovasjonsfrekvens er vist nederst i diagrammet. Aksen krysser i midten av diagrammet, slik at regionene over aksene har over middels innovasjonsfrekvens. På den vannrette aksene vises innovasjonsklima. Regionene med svakest innovasjonsklima vises til venstre i diagrammet, mens regionene med sterkest innovasjonsklima vises til høyre. Denne aksene krysser også i midten, slik at regionene til høyre for aksene har over middels innovasjonsklima.

De mest vellykkede regionene befinner seg i øvre høyre kvadrant. Disse har både over middels innovasjonsklima og innovasjonsfrekvens. Halden, Indre Østfold og Nedre Glomma befinner seg i denne gruppen. Selv om innovasjonsklimaet er noe lavere

enn innovasjonsfrekvensen, kommer Halden og Indre Østfold ganske nærme øvre høyre hjørne.

Søre Sunnmøre og Osterfjorden er de to regionene i helt øvre høyre hjørne, som gjør det best på både innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima.

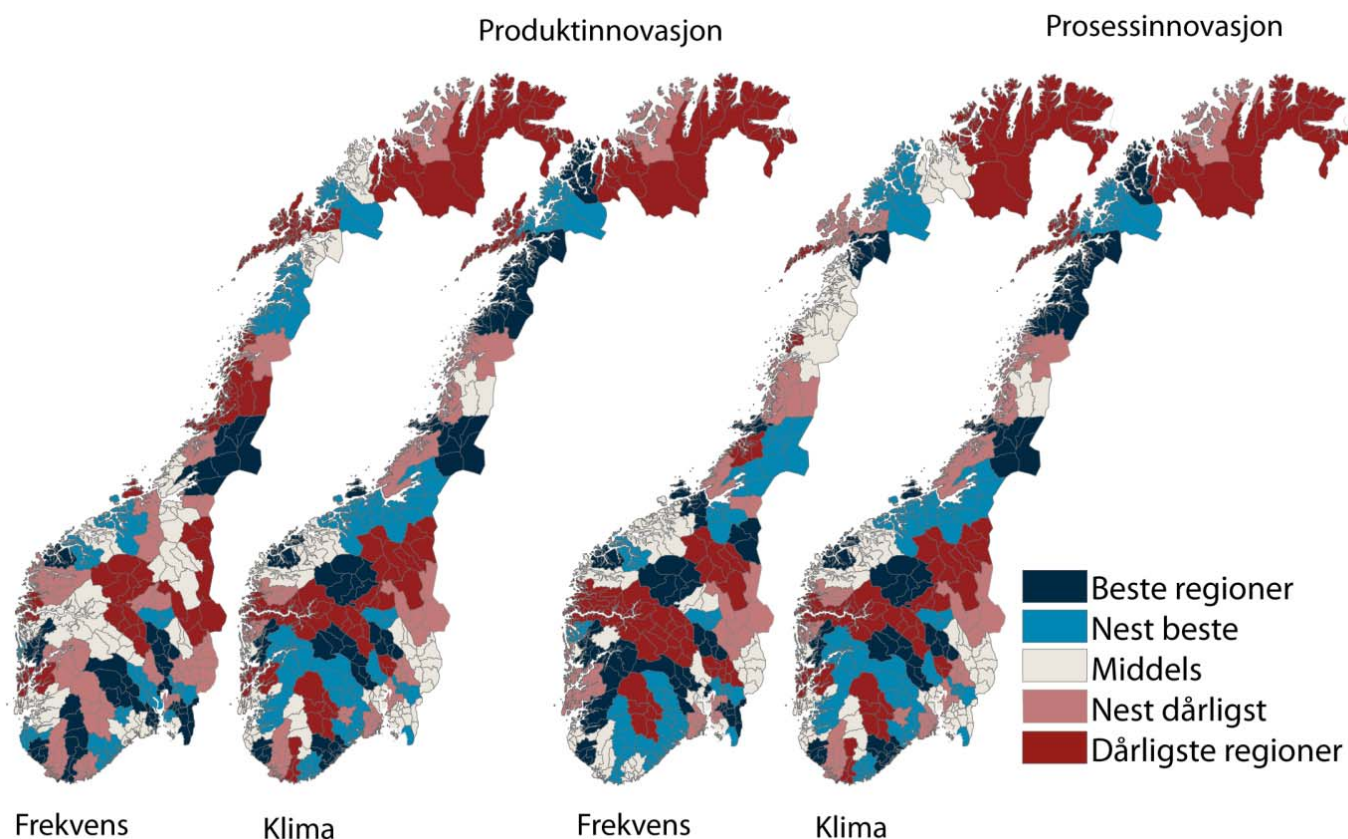
I øvre venstre kvadrant er de regionene som har høy innovasjonsfrekvens, men svakt innovasjonsklima. Disse har en bransjestruktur med høy innovasjonsfrekvens, men er ikke sterke innovasjonsregioner når man tar hensyn til bransje og størrelse. Mosseregionen havner i denne gruppen.

I nedre høyre kvadrant er regionene som har under middels innovasjonsfrekvens, men over middels innovasjonsklima. Disse regionene har en mindre gunstig bransjestruktur, men har høy innovasjon.

I nederste venstre kvadrant er de regionene med både lav innovasjonsfrekvens og svakt innovasjonsklima.

Vi kan se at det er en gruppe regioner som klumper seg i nedre venstre hjørne. Dette er regioner i Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane.

Regionale mønstre

Figur 78: Innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for produkt og prosessinnovasjon i regionene.

I figur 78 har vi sammenliknet innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima for gruppene produktinnovasjon og prosessinnovasjon i regionene.

Flere regioner på Vestlandet har et sterkt innovasjonsklima. De regionene som har sterkest innovasjonsklima for produktinnovasjon er Bjørnefjorden, Søre Sunnmøre og Osterfjorden.

Sentrale regioner på Østlandet, som har høy innovasjonsfrekvens, har et langt svakere innovasjonsklima. En gunstig bransjestruktur gir en høy innovasjonsfrekvensen.

Det er mange distriktsregioner som har et sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Deler av Telemark, Buskerud og Hedmark kommer godt ut for innovasjonsklima.

For prosessinnovasjon kommer også mange Vestlandsregioner godt ut for innovasjonsklima. Regionene som har sterkest innovasjonsklima er Søre Sunnmøre og Bjørnefjorden, som også har sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Tredje sterkeste region for prosessinnovasjon gitt bransje

og størrelse er Hitra/Frøya. Denne regionen har ikke sterkt innovasjonsklima for produktinnovasjon. Hitra/Frøya har en vellykket fiskeriindustri, der det først og fremst er på prosessiden man har mulighet til å innovere.

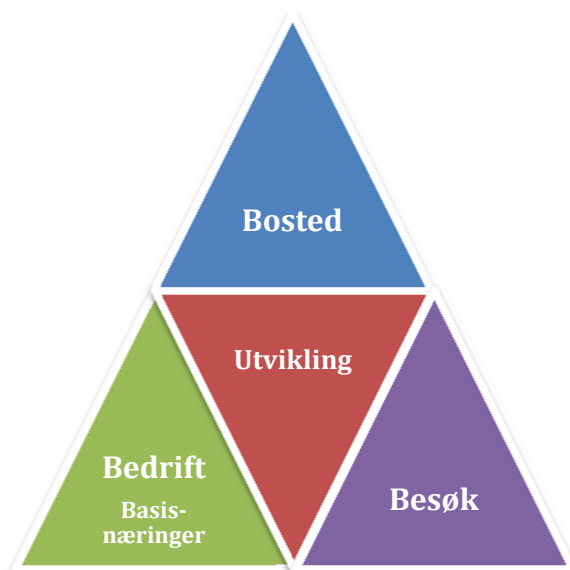
En rekke distriktsregioner i Sør-Norge viser seg å ha et betydelig sterkere innovasjonsklima enn innovasjonsfrekvens for prosessinnovasjon. Flere distriktsregioner på Østlandet kommer høyt ut på klima for prosessinnovasjon, som Nord-Gudbrandsdal, Hallingdal og Midt-Buskerud.

Finnmark gjør det dårlig både for innovasjonsfrekvens og innovasjonsklima. Enkelte regioner i Troms og Nordland kommer imidlertid bedre ut for innovasjonsklima.

Generelt er det ikke lett å finne mønstre i innovasjonsgraden mellom regionene i Norge. Det betyr at innovasjonen i næringslivet ikke følger landsdelene, men er spredt rundt i landet.

6. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosted og bedrifter. Den første versjonen av Attraktivitetspyramiden ble utviklet i 2010. I denne rapporten presenterer vi den nye versjonen – som beholder de samme prinsippene, men med noen metodiske forbedringer^{iv}.

Attraktivitetspyramiden forklarer steders vekst som et resultat av tre typer attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bostedsattraktivitet.

Bedriftsdimensjonen fokuserer på steders attraksjonskraft som produksjonssted for varer og tjenester som kan eksporteres til andre steder. Dette er produksjon knyttet til naturressurser, som landbruk, fiske og utvinning, vareproduserende industri og teknologiske tjenester. Vi kaller dette basisnæringer. Mange steder er basert på denne typen attraktivitet, ved at de har hatt gunstige betingelser for primærnæringer, eller for industriproduksjon gjennom nærhet til råvarer eller kraft. I dag er teknologiske tjenester en type produksjon som kan selges over lange avstander, hvor råstoffet er kompetent arbeidskraft. Teknologiske tjenester er en raskt voksende næring som har helt andre lokaliseringsbetingelser enn naturbasert næring og industri.

Mange steder har også vokst fram gjennom å være attraktive for besøk. Ofte har denne attraktiviteten

oppstått gjennom at steder har vært knutepunkter for kommunikasjoner. Attraktivitet for besøk skaper mange arbeidsplasser i næringer som er avhengige av direkte salg til kunder. Dette er næringer som tradisjonelt reiseliv, butikkhandel, aktiviteter, underholdning og kultur.

Attraktivitet som bosted er historisk sett en ny type attraktivitet, som etter hvert har blitt den tredje viktige drivkraften. Etter hvert som stadig flere pendler mellom bosted og arbeidssted har noen steder kunnet vokse utelukkende gjennom å være attraktive som bosteder. Slike steder har gjerne stor utpendling til naboregioner. For å måle attraktivitet som bosted bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Attraktivitetsbarometeret måler steders tiltrekningskraft for innflytting når effekten av arbeidsplassveksten er trukket fra.

I dette kapitlet vil vi presentere de tre attraktivitetstypene hver for seg, og til slutt se på noen vekstfaktorer som ikke fanges opp av modellen.

6.1 Viktige trender

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre.

Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med 14 prosent fra 2000 til 2010.

Arbeidsplasser knyttet til lokal bosetting øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene og private arbeidsplasser i undervisning og helse og omsorg.

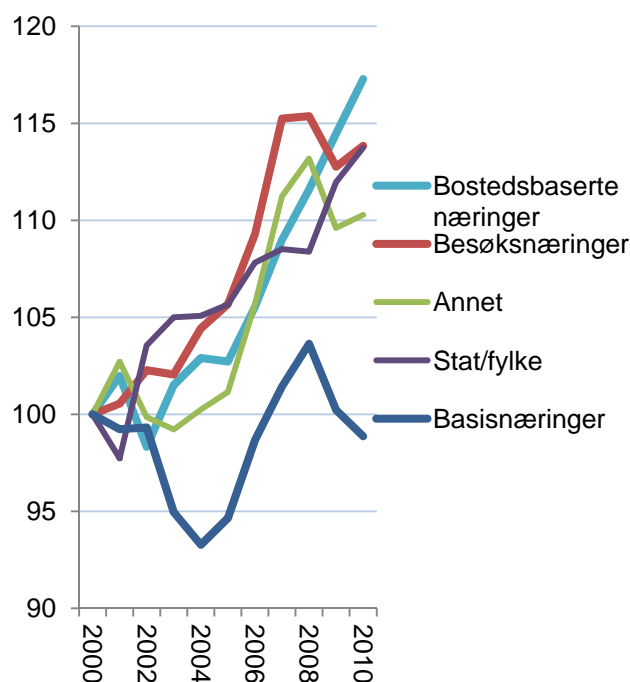
Disse tre typene av arbeidsplasser er knyttet til hver sin akse i attraktivitetspyramiden. Etter hvert som bostedsbaserte næringer og besøksnæringer vokser, blir attraktivitet for besøk og bosetting gradvis mer viktig, mens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene gradvis blir mindre enerådende. Tidligere var regional utvikling sterkt fokusert på konkurranseutsatte næringer i basisnæringene. I dag må en også ta hensyn til de andre attraktivitetsdimensjonene.

Sammensetningen av arbeidsplassene

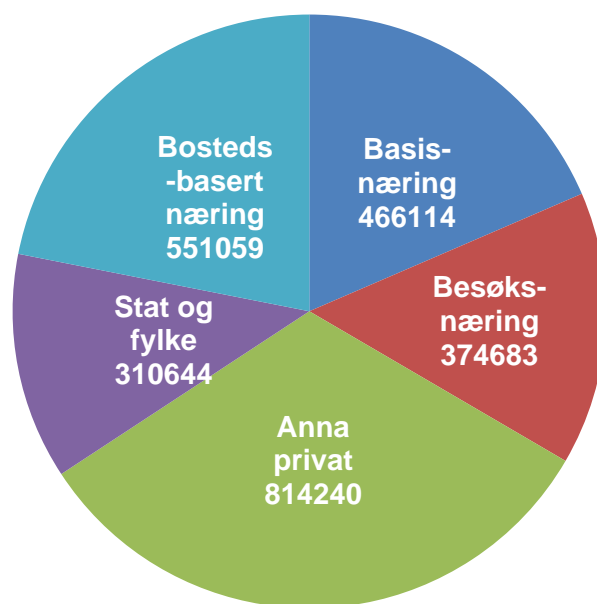
I figur 80 viser vi hvordan de ulike kategoriene av arbeidsplasser er fordelt i Norge i 2010.

Basisnæringene teller 466 000 arbeidsplasser, og er fremdeles større enn besøksnæringene, som har 375 000 arbeidsplasser. De bostedsbaserte næringene har i dag flere arbeidsplasser enn basisnæringene, men i 2000 var basisnæringene større enn de bostedsbaserte næringene.

Andre private næringer er hovedsaklig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentra. I våre analyser blir veksten i disse arbeidsplassene på et sted betraktet som en funksjon av stedets attraktivitet i sum langs de tre aksene. Men her vil også veksten kunne variere en del. Dette vil vi se nærmere på i kapittel 7.1.

Figur 79: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og bostedsbaserte næringer, indekstert slik at nivået i 2000=100.

Figur 80: Fordeling mellom ulike kategorier av arbeidsplasser i Norge i 2010.

6.2 Bedriftsattraktivitet

Begrepet bedriftsattraktivitet forsøker å fange opp at mange steder har grodd opp på grunn av at det har vært gunstig å produsere varer og tjenester for salg til andre regioner. Mange steder i Norge har en slik historisk bakgrunn, enten i naturressurser som fisk og landbruksarealer eller tilgang på kraft eller havner. Etter hvert har teknologibaserte tjenester vokst opp til en betydelig næring. Dette er tjenester som ikke er lokale, men som også selges i et nasjonalt eller internasjonalt marked.

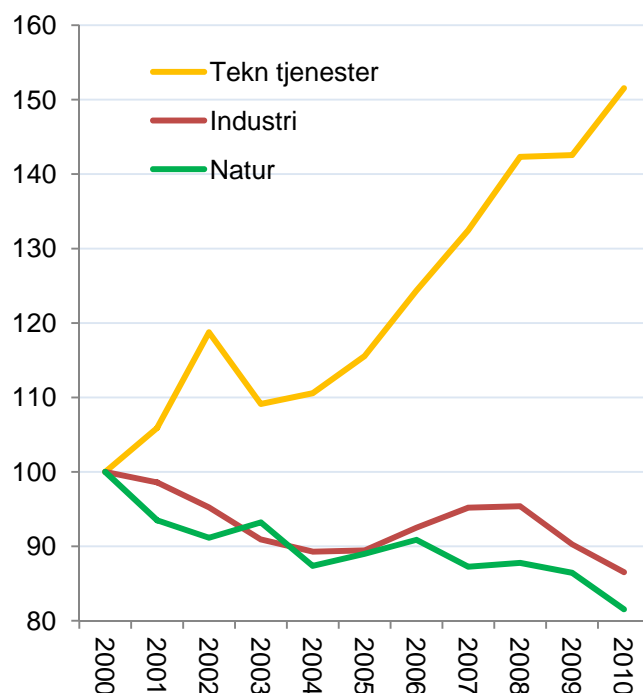
Vi kaller disse næringene basisnæringer. Vi kunne ha brukt begrepet konkurranseutsatte næringer, men mange vil hevde at landbruket ikke er konkurranseutsatt. Landbruksproduksjonen i Norge er imidlertid ikke lokalt basert, fordi produktene stort sett omsettes utenfor de stedene hvor produksjonen foregår.

Mens naturbaserte næringer, i hovedsak primærnæringene, og industrien har synkende sysselsetting, øker sysselsettingen i de teknologiske tjenestene sterkt. Distriktene har et fortrinn når det gjelder industri og naturbasert næring, ettersom de har tilgang til arealer og naturressurser. For teknologiske tjenester er det kompetente hoder som er råvarene. Disse finnes det flest av i byene. Denne utviklingen er en av drivkreftene til sentraliseringen.

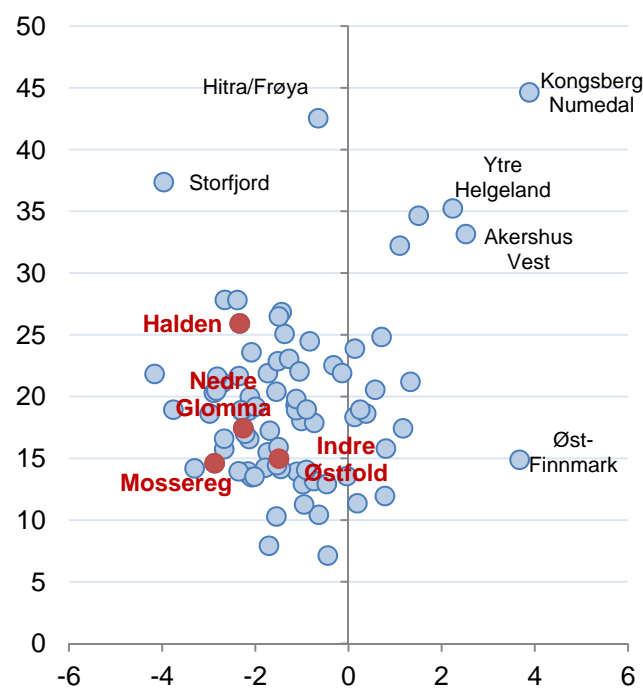
I figur 82 har vi vist nivå og vekst for basisnæringene i regionene i Norge. Kongsberg/Numedal har både høyest konsentrasjon av basisnæringer, og har samtidig hatt sterkest vekst. Når vi beregner veksten har vi målt veksten i antall prosentpoeng av samlet sysselsetting i regionen. Veksten i Kongsberg/Numedal tilsvarer dermed nesten fire prosent av samlet sysselsetting i regionen.

Regionene i Østfold har alle hatt nedgang i antall arbeidsplasser i de tre siste årene, og ligger derfor til venstre.

Halden har en stor andel basisarbeidsplasser, som tilsvarer 25,9 prosent av samlet sysselsetting. Nedre Glomma har ikke spesielt høy andel basisarbeidsplasser lenger, mens Mosseregionen og Indre Østfold har relativt lav andel basisarbeidsplasser. Ettersom alle regionene har nedgang i antall arbeidsplasser synker nivået.

Figur 81: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i forskjellige kategorier av basisnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 82: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

Nivå av basisnæringene

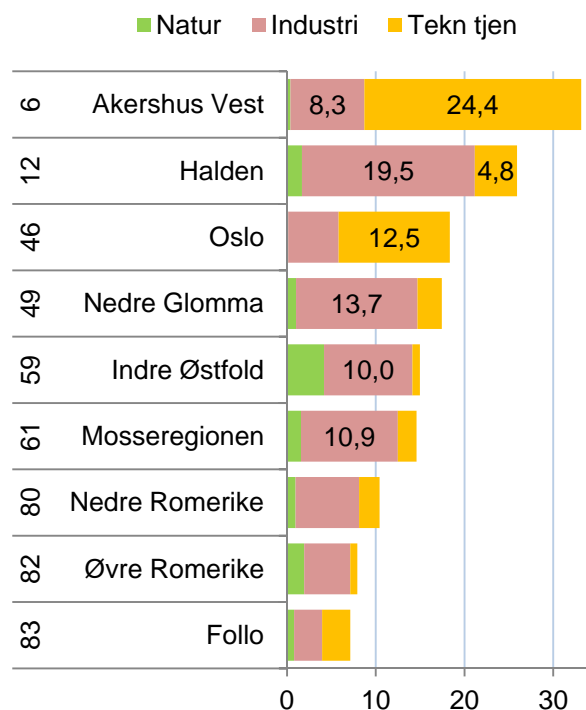
I figur 83 ser vi hvordan basisnæringene er fordelt på de tre kategoriene. Industrien er den største næringen av disse på landsbasis, men i Oslo og i Akershus Vest er det teknologiske tjenester som er størst.

Akershus Vest er nummer seks av de 83 regionene når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer som følge av mange arbeidsplasser i teknologiske tjenester.

Halden er nummer 12 når det gjelder nivå på basisnæringene, og har både mange industriarbeidsplasser og mange arbeidsplasser i teknologiske tjenester.

Nedre Glomma som var en utpreget industriregion tidligere, har nå under middels andel av basisnæringer, og er rangert som nummer 49.

Indre Østfold og Mosseregionen er rangert som 59 og 61. Det er under middels, men basisnæringene er fremdeles viktige for disse regionene.

Figur 83: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringer i 2010. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

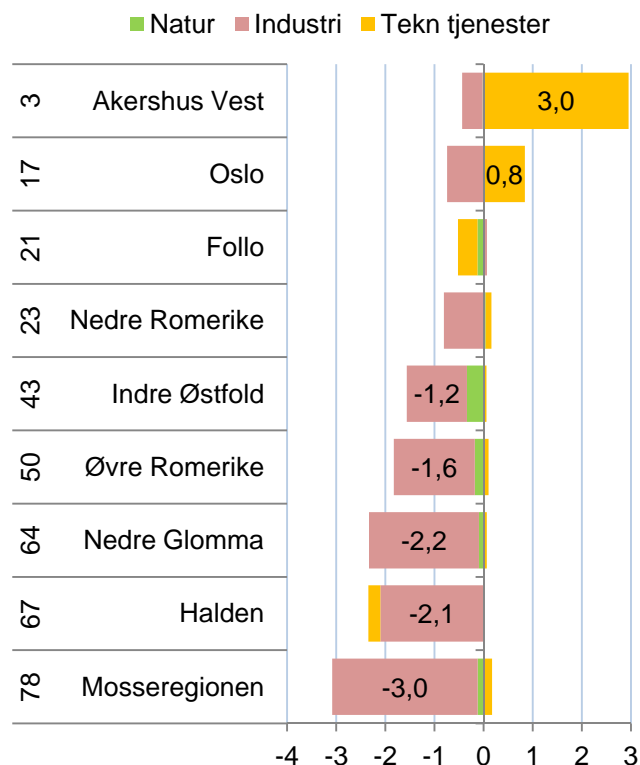
Vekst i basisnæringene

I figur 84 ser vi veksten i de ulike kategoriene av basisnæringer de tre siste årene for regionene på det sentrale Østlandet.

Akershus Vest og Oslo har begge en økning i antall arbeidsplasser i teknologiske tjenester, og oppnår dermed vekst i basisnæringene.

Alle regionene i Østfold har nedgang i basisnæringene, og det er industrinedgangen som er årsaken til nedgangen. Mosseregionen har en nedgang i industrien som tilsvarer tre prosent av samlet sysselsetting.

Ingen av regionene i Østfold har vesentlig økning i de teknologiske tjenestene.

Figur 84: Vekst i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av basisnæringer i perioden 2008-2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

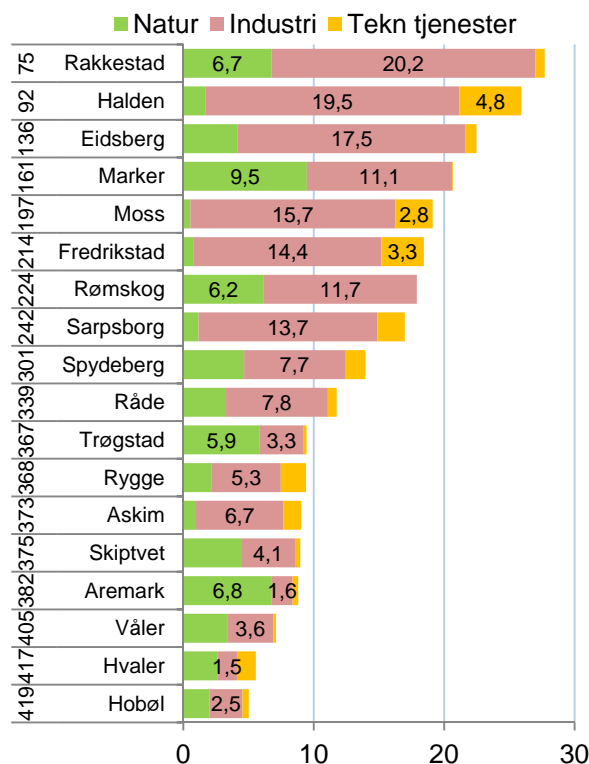
Nivå kommuner

Rakkestad og Halden er de mest utpregede bedriftskommunene i Østfold. Begge har mye industri. Rakkestad har mye landbruk, mens Halden har mye teknologiske tjenester.

Kommuner som Eidsberg, Marker, Moss og Fredrikstad har over middels andel basisnæringer, Fredrikstad er imidlertid bare en plass over middels.

Moss og Fredrikstad har også en del teknologiske tjenester.

Naturbaserte næringer er små når vi ser på andelen i Østfold og regionene, men for enkelte kommuner er landbruket viktig. I Marker, Aremark, Rømskog, Rakkstad og Trøgstad står landbruket for mellom fem og ti prosent av samlet sysselsetting.

Figur 85: Antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Vekst kommuner

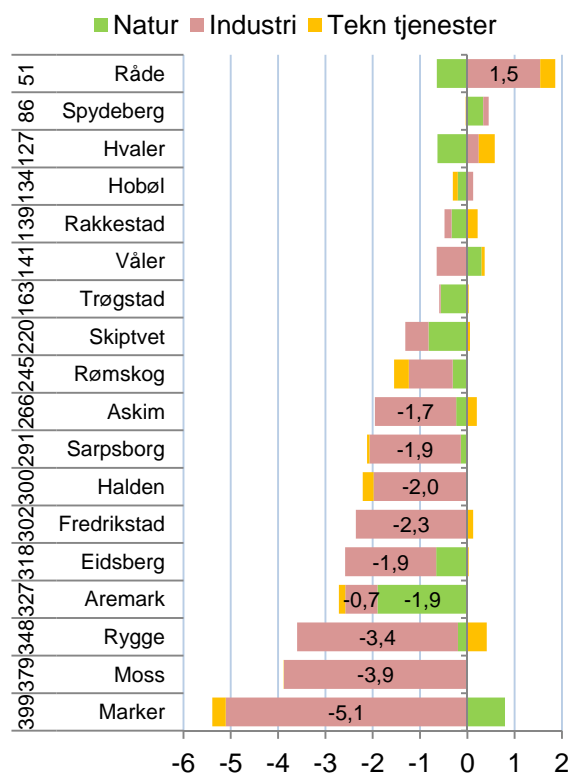
De fleste kommunene i Østfold har hatt nedgang i basisnæringene de siste tre årene. Basisnæringene har også hatt nedgang på landsbasis, og mindre enn en fjerdedel av kommunene har hatt vekst.

Råde har hatt sterkest vekst, og har hatt vekst både i industriarbeidsplasser og i teknologiske næringer. Råde er nummer 51 i landet med hensyn til vekst i basisnæringene de siste tre årene. Spydeberg har også hatt vekst i basisnæringene.

Alle de andre kommunene i Østfold har hatt nedgang i basisnæringene.

Marker, Moss og Rygge har hatt sterk nedgang, og mistet en betydelig del av sysselsettingen som følge av industrinedgang.

Teknologiske tjenester har ikke bidratt spesielt mye verken positivt eller negativt for kommunene i Østfold. En del kommuner har nedgang i teknologiske tjenester, som ellers i landet er en vekstnæring.

Figur 86: Vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i perioden 2008-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

6.3 Besøksattraktivitet

Noen steder har stor trafikk av personer som kommer på besøk av ulike årsaker. Slike steder får mange ekstra arbeidsplasser i besøksnæringene. Som besøksnæringer regner vi virksomheter hvor kunden må møte opp personlig. Turisme er en typisk besøksnæring, og er knyttet opp til bransjene overnatting og servering, og i økende grad til underholdning, kultur og aktiviteter. All butikkhandel er også besøksnæringer. I Norge er butikkhandelen den største av besøksnæringene.

Antall arbeidsplasser innen overnatting har sunket ganske sterkt de siste ti årene. Handel og servering er næringer som vokser, mens aktivitetsnæringene vokser svært raskt. Dette avspeiler en dreining fra tradisjonell overnatting til aktiviteter, kultur og underholdning.

Noen steder har en ”negativ besøksbalanse”, som fører til handelslekkasje. Når vi beregner nivået på steders besøksnæringer, trekker vi fra de arbeidsplassene som er antatt å betjene de som bor på stedet. Dermed vil noen steder få et nivå som er under null.

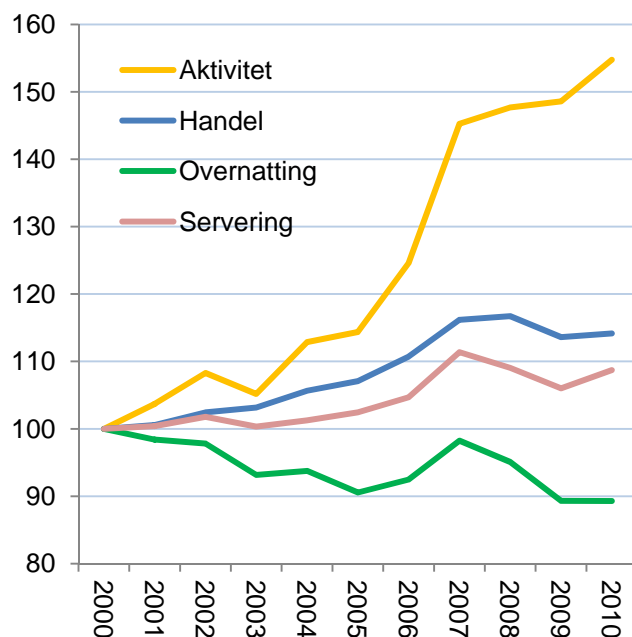
I figur 88 ser vi hvordan regionene i Norge fordeler seg med hensyn til nivået på besøksnæringene og veksten de siste tre årene.

Hallingdal har det høyeste nivået, og 11 prosent av sysselsettingen i regionen er beregnet å komme av besøk utenfra. Besøksnæringene i Hallingdal har krympet de siste tre årene tilsvarende en prosent av sysselsettingen i regionen, mens Voss har hatt sterkest vekst av de store besøksregionene.

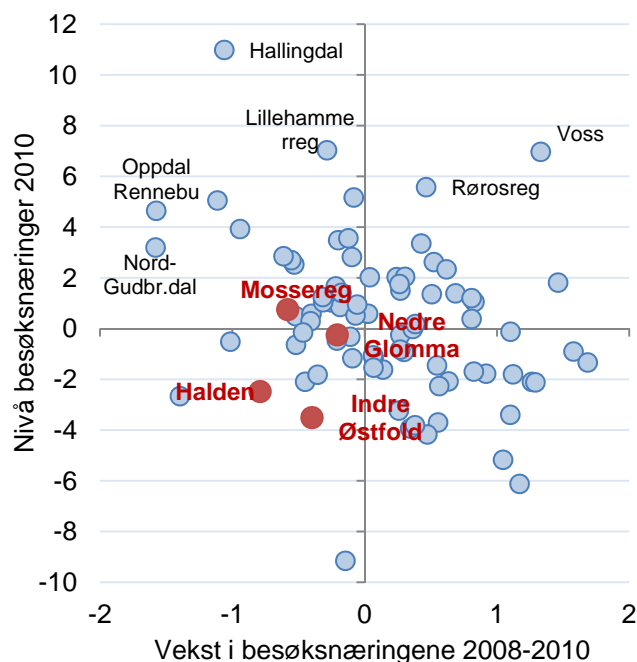
Ingen av regionene i Østfold er utpregede besøksregioner. Mosseregionen har litt over middels konsentrasjon av besøksnæringer, mens de tre andre har lite besøksnæringer. Mosseregionen synes å være et senter for deler av Indre Østfold.

Halden og Indre Østfold har begge et klart negativt besøksunderskudd.

Antakelig er det en lekkasje til Oslo fra store deler av Østfold når det gjelder handel og underholdning.

Figur 87: Utvikling i antall arbeidsplasser i Norge i forskjellige kategorier av besøksnæringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 88: Andel samlet sysselsetting og vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringer i prosentpoeng av samlet sysselsetting siste tre år for de 83 regionene i landet.

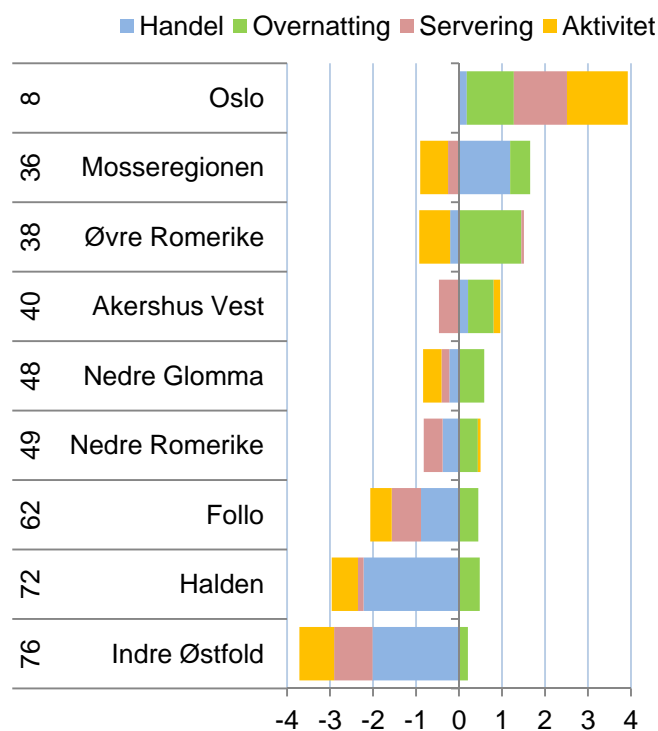
Besøksnæringene i regionene

Oslo er en utpreget besøksregion, og trekker antakelig til seg ganske mange besøkende fra andre deler av det sentrale Østlandet.

Mosseregionen har høyest handelsoverskudd av regionene i denne landsdelen, og er gjennom dette handelsoverskuddet over middels når det gjelder besøksnæringene.

Nedre Glomma er litt under middels.

Halden og Indre Østfold er blant de ti regionene i landet med lavest andel av besøksnæringene.

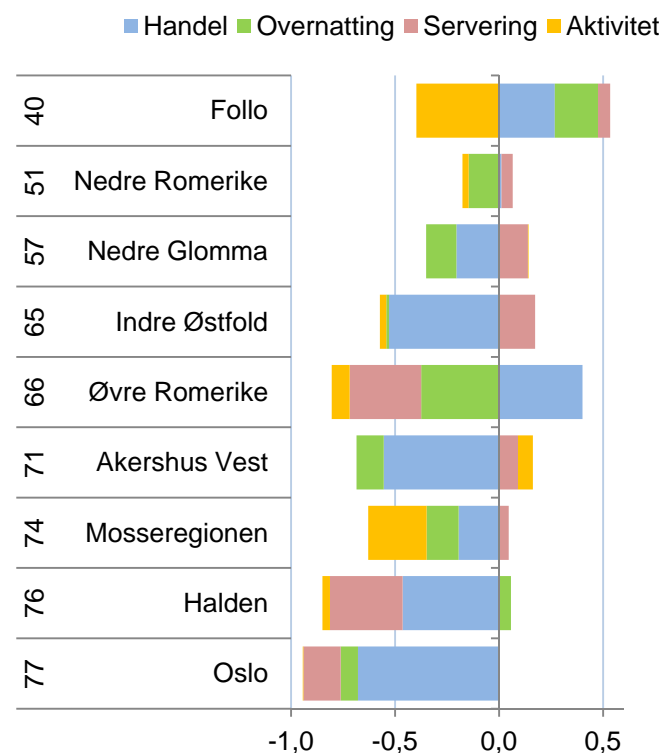
Figur 89: Antall arbeidsplasser i prosent av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæringene. Rangering blant de 83 regionene er vist til venstre.

Vekst i besøksnæringene

Regionene på det sentrale Østlandet har en påfallende svak utvikling i besøksnæringene. Follo har til sammen 0,1 prosent vekst, mens alle de andre regionene har nedgang.

Mosseregionen, Halden og Oslo er blant de ti regionene i landet med størst nedgang i besøksnæringene de siste tre årene.

Det er ikke så lett å forklare hvorfor det sentrale Østlandet har nedgang i besøksnæringene, mens mange regioner og kommuner i distriktene har framgang. Økt hyttebygging med påfølgende besøk til steder med hytter kan kanskje forklare noe. Økt bruk av Internett for handel kan kanskje også redusere behovet for å reise inn til byer for handling.

Figur 90: Vekst i antall arbeidsplasser i prosentpoeng av samlet sysselsetting i de tre kategoriene av besøksnæringene i perioden 2008-2010. Rangering blant de 83 regionene i landet til venstre.

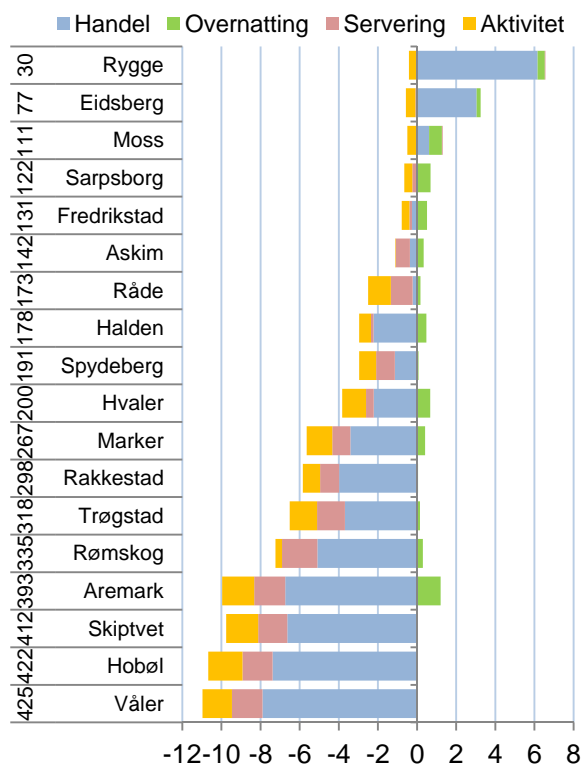
Besøksnæringer i kommunene

Rygge og Eidsberg er de mest utpregede besøkskommunene i Østfold, og er rangert som nummer 30 og 77 av de 430 kommunene i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæring. Begge disse kommunene har overskudd i handel, men lite av andre besøksnæringer.

Ingen av kommunene i Østfold er sterke på hverken overnatting, servering eller aktiviteter.

Mange kommuner har en stor handelslekkasje.

Hobøl og Våler er blant de ti kommunene i landet med lavest nivå på besøksnæringene.

Figur 91: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosent av samlet sysselsetting i 2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

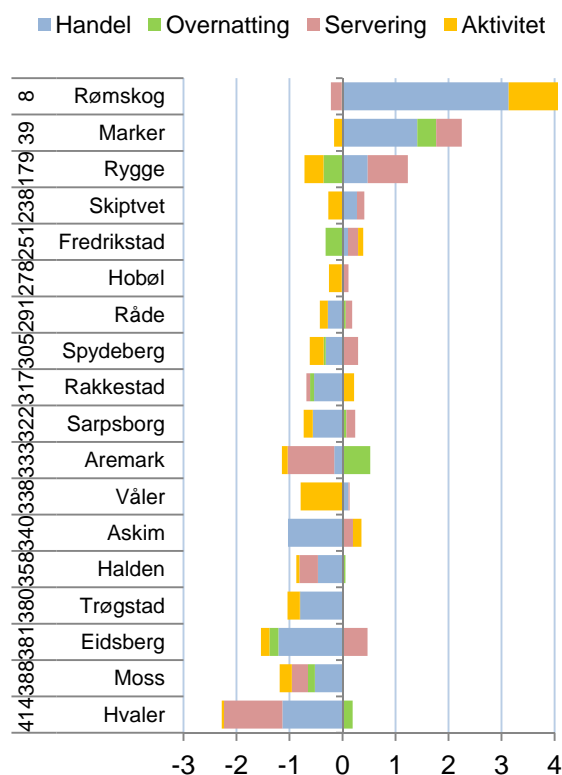
Vekst i kommunene

I figur 92 ser vi på veksten i besøksnæringene de siste tre årene.

Rømskog og Marker har hatt en sterk økning i sine besøksnæringer. Dette har bidratt til å minske handelslekkasje, men begge kommunene har fremdeles et lavt nivå på besøksnæringene. Det er også små kommuner hvor et lite antall ekstra arbeidsplasser gir store prosentvise utslag.

Rygge har også hatt en økning i besøksnæringen. Her er det naturlig at økt trafikk gjennom flyplassen har bidratt.

Alle de andre kommunene har hatt nedgang i sine besøksnæringer. Hvaler har hatt aller størst nedgang.

Figur 92: Vekst i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i prosentpoeng av samlet sysselsetting i perioden 2008-2010. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

6.4 Bostedsattraktivitet

Attraktivitetsbarometeret er en metode for å måle hvilke geografiske områder som er attraktive som bosteder. Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret for norske kommuner og regioner siden 2006.

Det er en positiv sammenheng mellom arbeidsplassvekst og innflytting. Steder som har vekst i arbeidsplasser får som regel innflytting, mens steder med nedgang i antall arbeidsplasser vil ofte få utflytting.

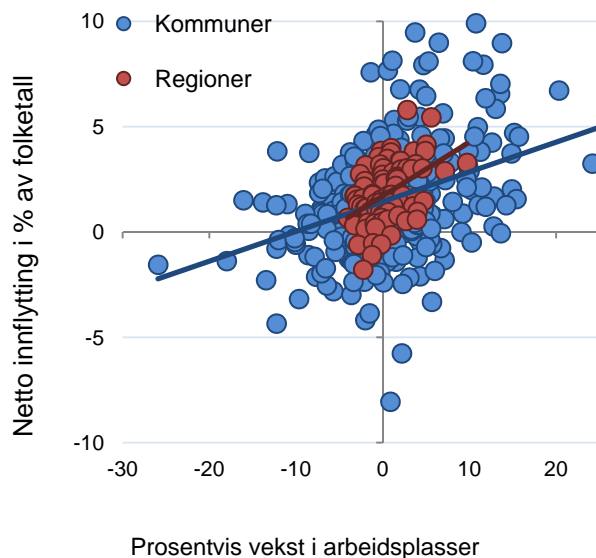
Attraktivitetsbarometeret er basert på at nettoflyttingen til mange kommuner og regioner er langt fra det som er forventet ut fra arbeidsplassveksten. Noen steder får sterk innflytting uten at det kan forklares med arbeidsplassveksten. Dette må da skyldes at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som tiltrekker seg innflyttere. Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom den faktiske nettoflyttingen til en kommune eller en region, og den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. I figur 93 vil dette tilsvare den vertikale avstanden mellom kommunens eller regionens faktiske plassering og linjen som viser den statistiske forventede nettoflyttingen. Denne differansen kan indikere hvor høy vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Attraktivitetsbarometeret for regioner

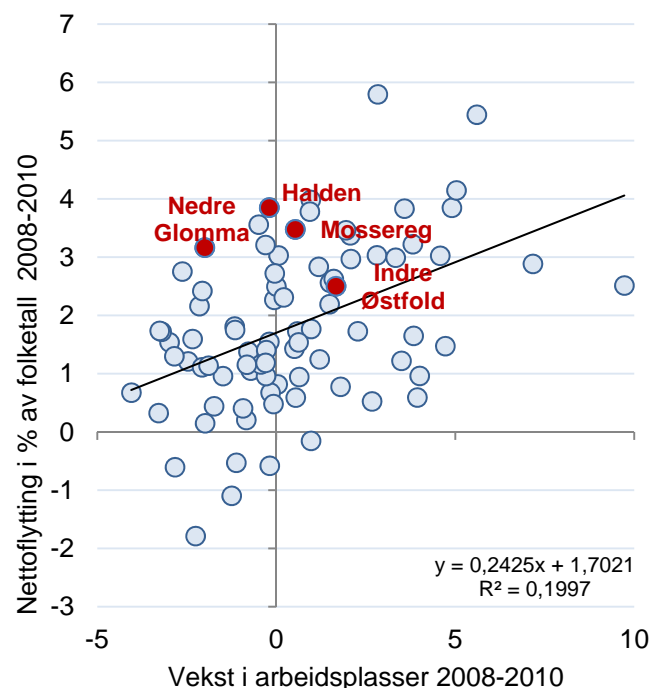
I figur 94 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for de 83 regionene i landet i den siste treårsperioden. Den høye innvandringen fra utlandet gjør at de aller fleste regionene har netto innflytting.

Alle regionene i Østfold er attraktive som bosted. Indre Østfold har best arbeidsplassvekst, men har likevel lavest netto innflytting av regionene. Indre Østfold er dermed minst attraktiv, men likevel mer attraktiv enn middels av Norske regioner.

Halden har høyest innflytting, selv om veksten i antall arbeidsplasser har vært under middels. Nedre Glomma har hatt netto innflytting på over tre prosent selv om regionen har en svak utvikling i antall arbeidsplasser.

Figur 93: Norske kommuner og norske regioner fordelt etter prosentvis vekst i antall arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i prosentpoeng av folketallet i perioden 2008-2010.

Figur 94: De 83 politiske regionene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Regionene i Østfold er markert med rødt.

Endring av Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret for 2011 er litt endret fra tidligere år. Fram til i fjor tok vi utgangspunkt i den innenlandske flyttingen mellom regioner og kommuner. Det er imidlertid skjedd en utvikling i type og nivå av innvandring, som har stor betydning for regional utvikling i Norge. Som vi kan se i figur 95, har innvandringen til Norge de siste fire årene økt til et nivå som er langt høyere enn noen sinne tidligere. Metoden bak Attraktivitetsbarometeret er derfor endret for å reflektere den nye virkeligheten for norske kommuner og regioner.

Tidligere var innvandringen til Norge i hovedsak knyttet til flukt eller familiegjenforening. Da var det ikke naturlig å knytte denne innvandringen til attraktivitet, ettersom innvandrerne i liten grad valgte bosted selv. Etter hvert har innvandringen økt sterkt, og da i form av arbeidsinnvandring fra tidligere Øst-Europa og dels livsstilsinnvandring fra Nederland og Tyskland. Dette er innvandring som er knyttet til stedenes kvaliteter. Derfor vil vi nå basere Attraktivitetsbarometeret på all flytting, både innenlands og innvandring fra utlandet.

I det nye Attraktivitetsbarometeret ser vi på tre ulike typer flyttestrømmer; innvandring fra utlandet, innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og innenlands flytting av andre, det vil si de uten innvandringsbakgrunn. Innvandrerbefolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som bor i Norge.

Regionene på Indre Østlandet

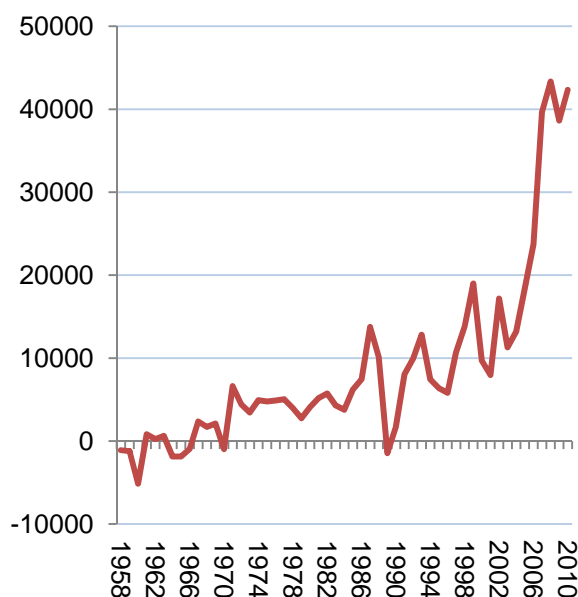
I figur 96 ser vi attraktivitetsindeksen, som viser avstanden mellom forventet og faktisk flytting, splittet opp i de tre typene flytting.

Øvre Romerike er den mest attraktive regionen i landet, mens Halden er nummer tre. Begge disse regionene er attraktive for innflytting fra andre deler av landet, men ikke for direkte innvandring.

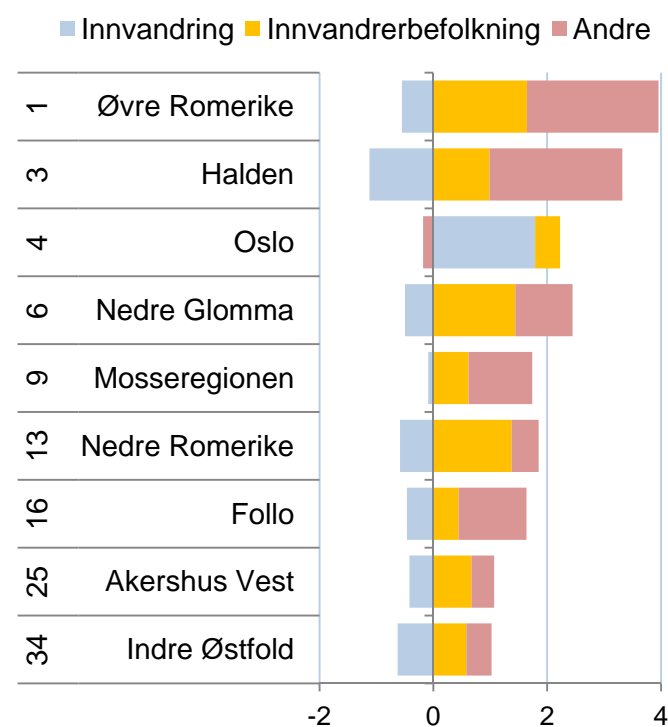
Oslo på fjerdeplass er attraktiv for innvandring og innvandrerbefolkning fra andre deler av landet.

Nedre Glomma og Mosseregionen er også blant de ti mest attraktive regionene i landet. Nedre Glomma er spesielt attraktiv for innvandrerbefolkningen fra andre deler av landet.

Indre Østfold er minst attraktiv blant regionene på det sentrale Østlandet, men likevel over middels som nummer 34 av 83 regioner.

Figur 95: Netto innvandring til Norge, antall personer. Data fra SSB.

Figur 96: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering blant de 83 regionene for samlet attraktivitet til venstre.

Attraktivitetsbarometeret for kommuner

I figur 97 ser vi hvordan nettoflyttingen og arbeidsplassveksten henger sammen for kommunene i Norge og Østfold. Når vi tar med innvandringen i Attraktivitetsbarometeret kommer Østfold ikke fullt så godt ut som da vi bare tok med innenlands flytting. Fire av 18 kommuner i Østfold har lavere bostedsattraktivitet enn middels, mens 14 kommuner er over middels.

Skiptvet har hatt den sterkeste veksten i arbeidsplasser i denne perioden, men lite innvandring og er dermed lite attraktiv.

Marker har den største nedgangen i antall arbeidsplasser, og har litt større netto utflytting enn forventet.

Rømskog, Hvaler og Våler har størst innflytting og er alle attraktive.

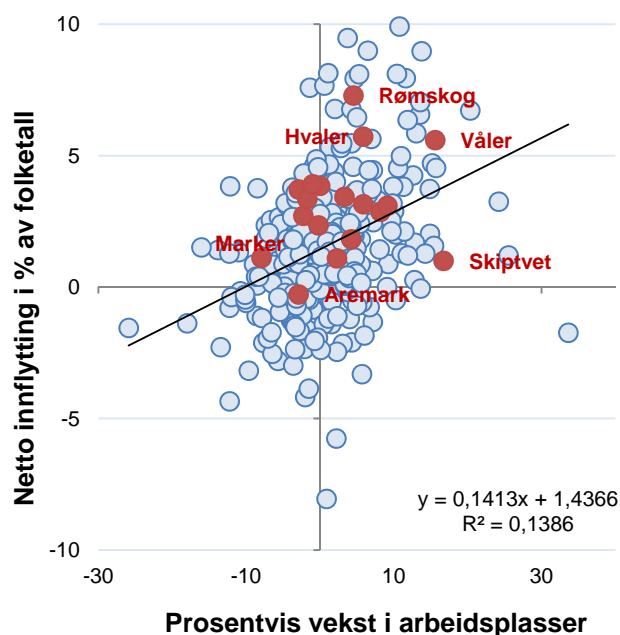
Kommunene i Østfold

I figur 98 kan vi se hvilke grupper kommunene i Østfold tiltrekker eller frastøter.

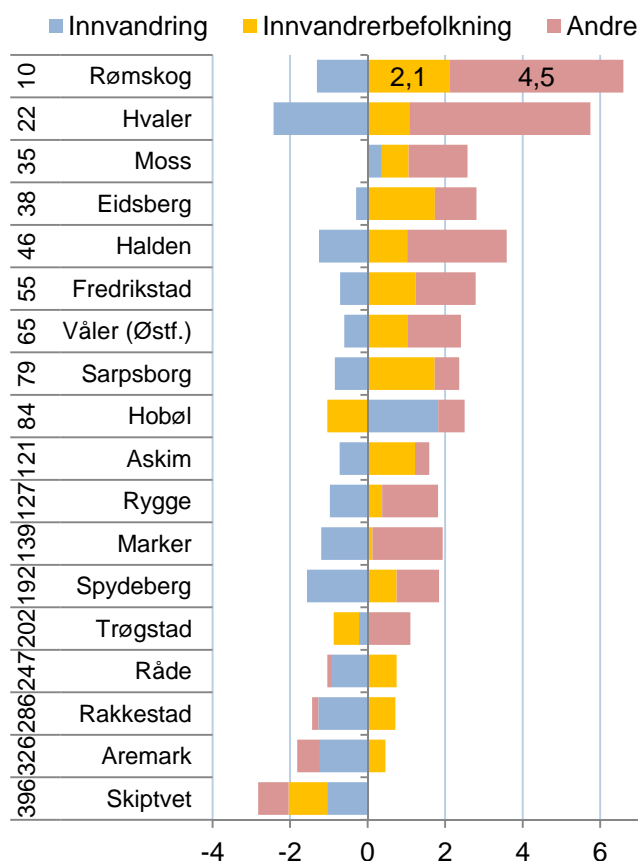
Det er bare to kommuner som har hatt mer innvandring enn "normalt". Det er Moss og Hobøl. Hobøl har også en del utflytting av innvandrerbefolkningen, noe som er typisk for kommuner som har mange innvandrere av flyktningbakgrunn.

Det er bare tre kommuner i Østfold som ikke er attraktive for innvandrerbefolkningen fra andre deler av landet. Østfold henter dermed mye av sin bostedsattraktivitet gjennom å være attraktive for innvandrere som kommer fra andre norske kommuner, men har lite direkte innvandring. Rømskog, Eidsberg og Sarpsborg er aller mest attraktive for denne delen av befolkningen.

14 av de 18 kommunene er attraktive for den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn. Hvaler, Rømskog og Halden er mest attraktive for disse.

Figur 97: De 430 kommunene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010. Kommunene i Østfold er markert med rødt.

Figur 98: Attraktivitetsindeksen 2008-2010 splittet opp i tre typer flytting. Rangering for samlet attraktivitet til venstre.

Bostedsattraktivitet på lang sikt

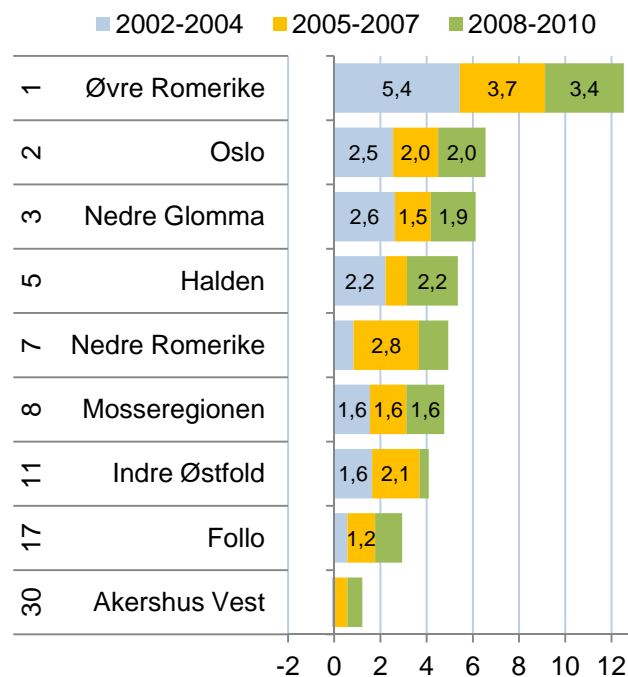
Selv om Attraktivitetsbarometeret er basert på tall over en treårsperiode, er det for enkelte regioner ganske store variasjoner fra periode til periode. Derfor kan det være hensiktsmessig å se flere perioder i sammenheng, slik som vist i figur 99.

For regionene på det sentrale Østlandet har det vært stor stabilitet, ettersom alle regionene har vært attraktive i alle de tre siste treårsperiodene.

Øvre Romerike, Oslo og Nedre Glomma har vært de tre mest attraktive regionene de ni siste årene sett under ett.

Halden er nummer fem i landet, mens Mosseregionen er nummer åtte.

Indre Østfold er nummer 11 for attraktivitet de siste ni årene, men har ikke gjort det så bra de siste tre årene.

Figur 99: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for regionene på det sentrale Østlandet. Til venstre vises rangering blant de 83 regionene i landet for periodene samlet

Kommunenivået

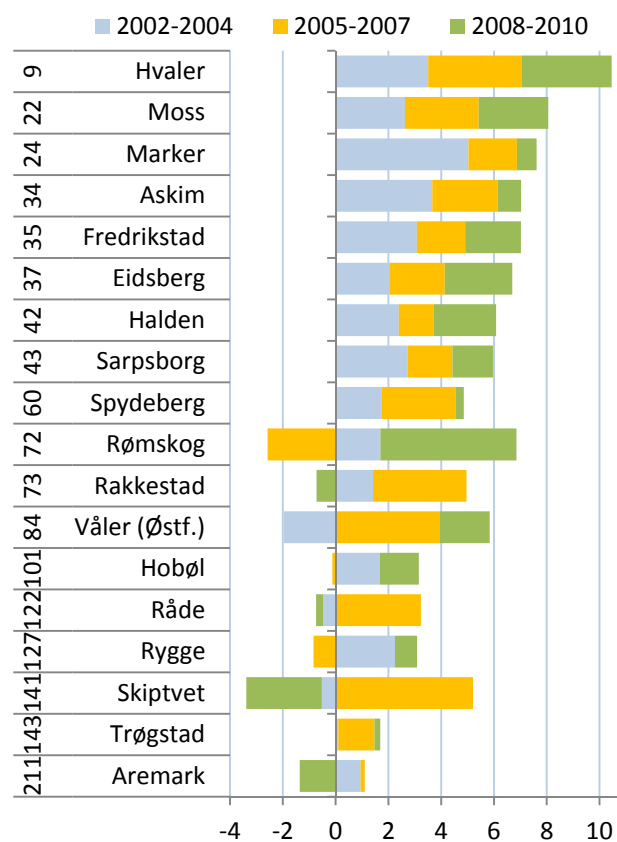
På kommunenivået finner vi enda større variasjoner i attraktivitet fra periode til periode.

Del fleste kommunene i Østfold har likevel vært attraktive i alle de tre siste periodene. Hvaler er nummer ni av de 430 kommunene i landet for bostedsattraktivitet de siste ni årene.

Moss, Marker, Askim, Fredrikstad, Eidsberg, Halden og Sarpsborg er alle med blant de 50 mest attraktive regionene i landet.

Ingen av kommunene i Østfold er under middels attraktive når vi summerer de tre siste treårsperiodene, men enkelte har vært under middels attraktive i noen perioder.

Kommuner som Rømskog, Våler og Skiptvet har variert en del, noe som kommer av at dette er små kommuner hvor statistiske tilfeldigheter får større utslag.

Figur 100: Attraktivitet i de tre siste treårsperiodene for kommunene i Østfold. Til venstre vises rangering blant de 430 kommunene i landet for periodene samlet.

Bostedsattraktivitet for fylker

Vi kan også lage et Attraktivitetsbarometer for fylker, på samme måte som vi gjorde for regioner og kommuner.

Østfold er et av fylkene med dårligst utvikling i antall arbeidsplasser de tre siste årene. Likevel har Østfold tredje høyest innflytting i prosent av folketallet i samme periode.

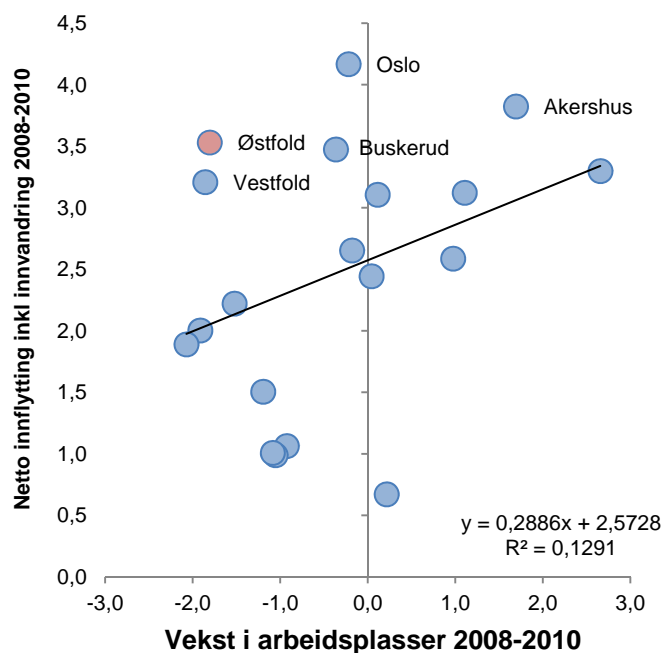
Det er bare Oslo som har vært mer attraktiv som bosted av fylkene de siste tre årene. Det kan vi se av diagrammet, ved at Oslo har enda større positivt avvik mellom faktisk innflytting og forventningslinjen enn Østfold. Vestfold, Buskerud og Akershus er andre fylker med høy attraktivitet.

Utvikling i Østfolds bostedsattraktivitet

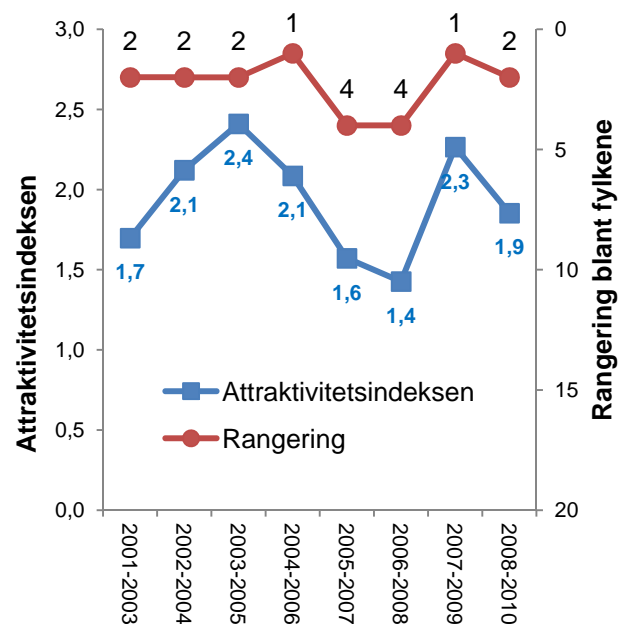
Østfold har vært et attraktivt fylke for bosetting i lang tid, i hvert fall de siste ti årene som vi har tall for.

Vi kan se av figur 102 at Østfolds rangering blant fylkene aldri har vært dårligere enn nummer fire, og at Østfold var mest attraktiv av alle fylkene i 2006 og 2009. I fire av årene har Østfold vært nummer to.

Attraktivitetsindeksen er avstanden mellom faktisk innflytting og forventet innflytting. Forventet innflytting er vist med den svarte linjen i figur 101. Når Østfold hadde en attraktivitetsindeks på 1,9 i den siste perioden, betyr det at det var en ekstra innflytting på 1,9 prosent av folketallet i siste periode. Attraktivitetsindeksen var aller høyest i perioden 2003-2005 da den var på 2,4 prosent.

Figur 101: Fylkene etter prosentvis vekst i arbeidsplasser og nettoutflytting inkludert innvandring i perioden 2008-2010.

Figur 102: Attraktivitetsindeksen for Østfold, og Østfolds rangering for bostedsattraktivitet blant de 19 fylkene.

Hva skaper bostedsattraktivitet?

Attraktivitetsbarometeret er en modell der steds nettoflytting ses i sammenheng med arbeidsplassveksten. Bostedsattraktivitet blir målt gjennom å bruke faktisk nettoflytting som målestokk. Steder med høyt positivt avvik fra forventet nettoflytting blir tillagt høy bostedsattraktivitet, som forklaring på den høye innflyttingen.

Det er naturligvis enda mer nyttig og interessant å finne ut hva som gjør at et sted er attraktivt som bosted. For å finne ut mer av årsaker til bostedsattraktivitet, kan vi gjøre analyser der vi måler sammenhengen mellom steds nettoflytting og en rekke andre forhold knyttet til stedet.

I dette kapitlet vil vi vise resultatet av slike analyser av nettoflyttingen der vi ser på følgende mulige forklaringsfaktorer i tillegg til arbeidsplassveksten:

Arbeidsmarkedsintegrasjon er summen av innpendling i prosent av arbeidsplasser og utpendling i prosent av sysselsetting. Det gir et mål for pendlingsmuligheter.

Størrelse er målt som antall innbyggere. Arbeidsmarkedsintegrasjonen og størrelsen vil til sammen erstatte sentralitetsmål, som ofte blir brukt i slike analyser. I analysene brukes logaritmen av folketallet.

Nabovekst er veksten i antall arbeidsplasser i tilstøtende områder. For kommuner er det veksten i tilhørende region utenfor kommunen, og for regioner er det veksten i fylket utenfor regionen.

Kulturindeks. Som indikator for kultur har vi brukt norsk kulturindeks^v, som er utarbeidet av Telemarksforskning. Kulturindeksen skal gi et godt bilde av om en kommune har mye kultur.

Kafetetthet er antall arbeidsplasser i kafeer, restauranter og puber i prosent av innbyggertallet.

Utdanningsnivå er andelen av den sysselsatte befolkningen med minst tre år høgskoleutdanning.

Universitet eller høyskole er målt som antall ansatte i høyskole eller universitet i prosent av befolkningen. Dette målet er null der det ikke er høyskole.

Boligbygging er målt som antall ferdigstilte boliger siste tre år i forhold til folketallet.

Det er naturligvis mulig å ta med mange andre mulige forklaringsfaktorer også, men det er uheldig å

ta med for mange faktorer i denne typen analyser. Vi har tidligere analysert en del andre faktorer som vi ikke har tatt med her, da det ikke ble påvist noen klare sammenhenger^{vi}.

I analysene har vi brukt en lineær regresjonsanalyse, der vi antar at nettoflyttingen til et sted blir påvirket av disse faktorene.

Resultatene av analysene viser retning og styrke på sammenheng mellom nettoflyttingen og de faktorene vi legger inn i modellen, når alle faktorene analyseres samtidig.

For at vi skal kunne tolke resultatene av denne typen analyser, er det viktig at vi kjenner retningen til årsaksforholdene. Det gjør vi nødvendigvis ikke, og derfor må en være forsiktig med å trekke basstante konklusjoner. Regional utvikling er i virkeligheten en svært kompleks prosess, og de enkle statistiske metodene vi har muligheten til å bruke er på ingen måte representative for hva som skjer i virkeligheten. Likevel vil slike analyser kunne gi økt innsikt, og er i alle tilfeller bedre enn synsing, gjetting eller anekdotiske historier om enkeltpersoners flytتهistorier.

Hva kjennetegner kommuner og regioner som er attraktive?

I tabell 3 ser vi resultater av en analyse, der vi har analysert sammenhengen mellom kommuners nettoflytting og åtte andre faktorer. Analysene er gjort i treårsperioder, dvs. 2003 er perioden 2001-2003 osv.

Det er tre faktorer som har sterk positiv korrelasjon med nettoflyttingen i hele perioden. Det er arbeidsplassvekst i kommunen, arbeidsmarkedsintegrasjon og boligbygging.

Kafetettheten, dvs. antall ansatte i restauranter, puber og kafeer i forhold til befolkning har hatt en positiv sammenheng med nettoflyttingen i alle periodene, men med ulik styrke.

Fram til 2007 var kommunens befolkningsstørrelse signifikant positivt korrelert med nettoflyttingen, men denne sammenhengen har blitt gradvis svake, og i siste periode er det nesten ingen sammenheng.

Vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner har hatt en positiv påvirkning på nettoflyttingen i alle periodene, men sammenhengen har ikke vært signifikant i enkeltperiodene.

Til slutt har vi tatt med to indikatorer som mange setter i sammenheng med bostedsattraktivitet: Kultur og utdanningsnivå. De statistiske sammenhengene er faktisk negative i noen perioder, men alt for svake til å være signifikante. Dermed ser det ut til at kommuners kulturtilbud ikke har noen innflytelse på bostedsattraktivitet.

Utdanningsnivået i kommunene har heller ingen signifikant sammenheng med bostedsattraktiviteten.

I tabell 4 ser vi hvordan samme analyse slår ut på regionnivået. Arbeidsplassvekst, arbeidsmarkedsintegrasjon, befolkningsstørrelse, kafeer og boligbygging er faktorer som er positive for attraktivitet i regionene. Boligbyggingen er imidlertid langt mindre viktig for regioner, og er ikke signifikant de siste periodene. Det betyr at boligbyggingen betyr mindre for hvilken region folk flytter til, men svært mye for hvilken kommune i regionen som får innflyttingen. Også for regioner har størrelse mindre å si i siste periode.

Tabell 3: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	,259	,244	,188	,148	,274	,272	,288	0,23
Integrasjon	,218	,201	,274	,314	,327	,253	,268	0,18
Bef.størrelse	,295	,235	,189	,178	,145	,068	,051	0,04
Nabovekst	,083	,048	,003	,053	,037	,062	,033	0,05
Kulturindeks	0,02	0,04	0,01	0,01	0,04	0,03	0,06	0,03
Kafe	0,04	0,04	0,07	0,12	0,14	0,14	0,09	0,10
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,02	0,02	0,04	0,04	0,08	0,01
Boligbygging	0,22	0,34	0,31	0,29	0,24	0,33	0,33	0,36

Tabell 4: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med nettoflytting i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,05	0,11	0,20	0,30	0,37	0,33	0,34
Integrasjon	0,35	0,30	0,36	0,32	0,30	0,26	0,33	0,33
Bef.størrelse	0,30	0,24	0,29	0,22	0,28	0,23	0,29	0,24
Nabovekst	0,04	0,07	0,06	0,03	0,07	0,18	0,04	0,07
Kulturindeks	0,11	0,07	0,12	0,07	0,13	0,12	0,15	0,17
Kafe	0,19	0,25	0,24	0,31	0,23	0,21	0,19	0,27
Univ/høgskole	0,11	0,14	0,01	0,10	0,02	0,02	0,01	0,04
Boligbygging	0,17	0,43	0,26	0,31	0,14	0,06	0,03	0,01

Kultur viser ingen positiv sammenheng med bostedsattraktivitet for regioner. I regionanalysen har vi målt om det er høgskole eller universitet lokalisert. Et overraskende resultat er at det å ha en høgskole eller universitet i regionen ikke later til å gi økt attraktivitet, snarere motsatt.

Analyse av flytting for ulike grupper, kommuner

Til høyre viser vi resultater fra samme type analyser, men der vi har splittet opp flyttingen i de tre typene flyttestrømmene netto innvandring, netto innenlands flytting av innvandrerbefolkningen og netto innenlands flytting av øvrige.

Øverst ser vi resultater av analyse av netto innvandring. Det mest slående er at innvandringen i de siste periodene følger helt andre mønstre enn de første periodene. Tidligere var det nesten ingen sammenheng mellom høy innvandring og høy arbeidsplassvekst. I de siste periodene er arbeidsplassveksten den faktoren som i størst grad henger sammen med innvandring. Også arbeidsplassvekst i nabokommuner har sterk positiv sammenheng med innvandring. Innvandringen har også en tendens til å være høyest i kommuner med liten befolkning og liten arbeidsmarkedsintegrasjon. Tidligere var det høy innvandring til kommuner med mye kultur. Da var det mest flyktningeinnvandring, og dermed kan det se ut til at kommuner med mye kultur er kommuner som også bosatte flyktninger.

Etter at innvandrerne har bosatt seg i Norge, flytter de ofte til andre kommuner. Dermed står innvandrerbefolkningen for en ganske stor andel av flyttinger mellom kommunene, og påvirker mønstrene for attraktivitet. Innvandrerbefolkningen flytter i svært stor grad til kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Det er typisk for kommuner i sentrale strøk. Det er en påfallende sterk negativ sammenheng mellom utdanningsnivå og innvandrerbefolkningens flytting. Det kommer kanskje av at høyt utdanningsnivå også har sammenheng med høye boligpriser.

Den delen av befolkningen som ikke har innvandringsbakgrunn foretrekker også kommuner med mange innbyggere, og som har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. For denne delen av befolkningen er boligbygging den faktoren som har høyest korrelasjon med flyttingen. Innvandrere og innvandrerbefolkningen flytter ikke i særlig grad til steder med høy boligbygging. Både innvandrerbefolkningen og de uten innvandringsbakgrunn har en tendens til å flytte til steder med mange kafeer, men ikke til steder med høyt utdanningsnivå og mye kultur. De uten innvandringsbakgrunn flytter ikke spesielt til steder med arbeidsplassvekst lenger, det er det innvandrerne som gjør.

Tabell 5: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i kommunene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,03	0,06	0,03	0,09	0,29	0,32	0,28	0,21
Integrasjon	0,08	0,12	0,11	0,03	0,05	0,12	0,16	0,21
Bef.størrelse	0,11	0,19	0,18	0,12	0,01	0,10	0,14	0,23
Nabovekst	0,01	0,08	0,09	0,11	0,09	0,08	0,14	0,19
Kulturindeks	0,11	0,15	0,15	0,17	0,04	0,05	0,08	0,06
Kafe	0,01	0,02	0,01	0,03	0,03	0,05	0,01	0,10
Utdanningsnivå	0,15	0,18	0,19	0,12	0,02	0,09	0,09	0,14
Boligbygging	0,04	0,03	0,01	0,04	0,05	0,04	0,03	0,05

Tabell 6: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,12	0,09	0,10	0,01	0,02	0,01	0,05
Integrasjon	0,18	0,21	0,21	0,20	0,22	0,20	0,25	0,25
Bef.størrelse	0,24	0,26	0,26	0,21	0,15	0,15	0,16	0,19
Nabovekst	0,04	0,02	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,03
Kulturindeks	0,08	0,07	0,09	0,11	0,17	0,14	0,09	0,05
Kafe	0,00	0,04	0,03	0,01	0,08	0,12	0,06	0,02
Utdanningsnivå	0,16	0,18	0,16	0,12	0,11	0,14	0,17	0,18
Boligbygging	0,05	0,03	0,05	0,07	0,12	0,13	0,09	0,07

Tabell 7: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på kommunenivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,24	0,18	0,12	0,08	0,13	0,13	0,14	0,06
Integrasjon	0,18	0,17	0,25	0,29	0,32	0,31	0,34	0,26
Bef.størrelse	0,29	0,25	0,19	0,17	0,12	0,08	0,09	0,13
Nabovekst	0,08	0,03	0,03	0,00	0,01	0,02	0,09	0,13
Kulturindeks	0,04	0,01	0,04	0,04	0,05	0,00	0,06	0,02
Kafe	0,04	0,03	0,07	0,12	0,13	0,16	0,07	0,02
Utdanningsnivå	0,09	0,06	0,01	0,02	0,05	0,04	0,08	0,00
Boligbygging	0,26	0,37	0,34	0,33	0,35	0,34	0,36	0,36

Analyse med flytting for ulike grupper, regioner

Vi kan analysere flyttestrømmene til regionene på samme måte som vi gjorde for kommunene på foregående side.

Mønstrene for netto innvandring i regioner er i stor grad de samme som vi fikk for kommuner. Vekst i antall arbeidsplasser i regionen betyr mest. Vi kan se at betydningen av vekst i arbeidsplasser er økende. Samtidig øker betydningen av vekst i antall arbeidsplasser i naboregioner.

Det er også en negativ sammenheng mellom innvandring til regioner, og regionenes størrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon. Det betyr at små, isolerte regioner har systematisk høyere innvandring. Sammenhengene er imidlertid ikke sterke.

Innvandrerbefolkningens sekundære flyttinger viser motsatt mønstre enn for den direkte innvandringen. Innvandrerbefolkningen flytter systematisk til folkerike regioner med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er regioner på det sentrale Østlandet.

Det er også noen pussige sammenhenger mellom skår på kulturindeksen og innvandring. Det er systematisk høyere innvandring til regioner som skårer høyt på kulturindeksen, mens innvandrerbefolkningen har en systematisk lavere innflytting til regioner med høy skår på kulturindeksen.

For den delen av befolkningen som ikke har innvandrerbakgrunn, er det i siste periode ingen positiv sammenheng mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. Det ser faktisk ut til å være en negativ sammenheng i siste periode, mens det tidligere var klare positive sammenhenger.

Det er arbeidsmarkedsintegrasjon (pendlingsmuligheter), kafeer og boligbygging som ser ut til å være avgjørende.

Det at regionene har mye kultur, eller har høyskole eller universitet, har ingen positiv betydning. Faktisk er sammenhengene negative i alle perioder. Dette er ganske overraskende, dette er forhold som de fleste vil tro har positiv betydning for bostedsattraktiviteten.

Tabell 8: Resultat av en lineær regresjonsanalyse med netto innvandring i regionene som avhengig variabel. Verdiene viser justerte betaverdier, og fargene angir signifikansnivå. Mørk blå/rød er signifikansnivå <0,01, lys blå/rød er signifikansnivå mellom 0,01 og 0,1. Røde tall er negative.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,04	0,17	0,29	0,15	0,17	0,34	0,40	0,56
Integrasjon	0,10	0,09	0,01	0,05	0,00	0,07	0,13	0,22
Bef.størrelse	0,24	0,31	0,28	0,04	0,12	0,03	0,09	0,10
Nabovekst	0,09	0,07	0,01	0,14	0,29	0,32	0,26	0,33
Kulturindeks	0,25	0,22	0,33	0,44	0,41	0,24	0,16	0,05
Kafe	0,31	0,38	0,38	0,22	0,05	0,04	0,02	0,09
Univ/høgskole	0,19	0,19	0,18	0,21	0,12	0,01	0,00	0,09
Boligbygging	0,08	0,18	0,36	0,11	0,05	0,14	0,08	0,23

Tabell 9: Analyse av innenlands nettoflytting av innvandrerbefolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,10	0,05	0,17	0,02	0,10	0,11	0,06	0,01
Integrasjon	0,29	0,29	0,30	0,29	0,29	0,27	0,35	0,38
Bef.størrelse	0,43	0,47	0,49	0,44	0,42	0,39	0,45	0,41
Nabovekst	0,08	0,04	0,01	0,06	0,05	0,09	0,00	0,04
Kulturindeks	0,17	0,17	0,22	0,25	0,35	0,35	0,33	0,22
Kafe	0,14	0,13	0,10	0,01	0,05	0,08	0,02	0,08
Univ/høgskole	0,08	0,06	0,04	0,02	0,06	0,05	0,05	0,06
Boligbygging	0,08	0,15	0,28	0,18	0,01	0,01	0,08	0,04

Tabell 10: Analyse av innenlands nettoflytting av den øvrige befolkningen på regionnivå.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Arbeidsplassvekst	0,25	0,02	0,13	0,22	0,30	0,27	0,12	0,06
Integrasjon	0,32	0,25	0,31	0,29	0,32	0,31	0,44	0,48
Bef.størrelse	0,23	0,16	0,20	0,09	0,16	0,13	0,26	0,18
Nabovekst	0,05	0,09	0,08	0,03	0,07	0,03	0,18	0,21
Kulturindeks	0,06	0,02	0,07	0,04	0,09	0,06	0,09	0,04
Kafe	0,16	0,20	0,18	0,32	0,24	0,27	0,24	0,31
Univ/høgskole	0,12	0,14	0,00	0,11	0,05	0,03	0,03	0,04
Boligbygging	0,20	0,52	0,32	0,38	0,22	0,20	0,17	0,24

7. Oppsummerende analyser

Avslutningsvis skal vi oppsummere den generelle utviklingen i Østfold med hensyn til attraktivitet og næringsutvikling. Dette gjøres gjennom å se på utviklingen i Attraktivitetspyramiden, samt sammenlikne utviklingen på Attraktivitetsbarometeret og i NæringsNM.

7.1 Utvikling Attraktivitetspyramiden

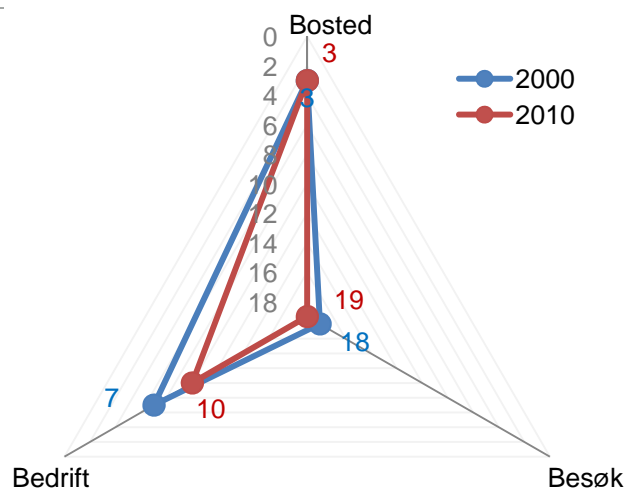
Figur 103 viser den relative størrelsen til besøksnæringer, bedrifter i basisnæringer og pendling i Østfold i 2000 og 2010. Dette skal vise hvordan bosettingen i Østfold har vært basert på de tre dimensjonene.

Østfold har samlet sett gått tilbake, både når det gjelder andelen av sysselsettingen i basisnæringer og i besøksnæringer mellom 2000 og 2010. Nivået for andelen som pendler ut av fylket er stabilt. Dette kan virke litt rart, ettersom Østfold har sterk vekst i befolkningen. Forklaringen er at Østfold har mye lavere vekst i antall sysselsatte enn antall bosatte, og at sysselsettingsandelen har sunket.

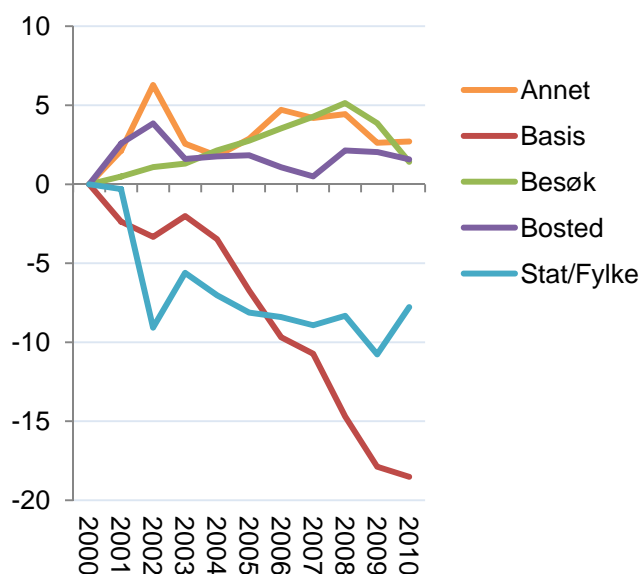
Figur 104 viser den relative utviklingen i ulike næringer i Østfold i perioden 2000-2010. Basisnæringer og besøksnæringer er de samme næringerne som brukes i Attraktivitetspyramiden, mens bostedsnæringer er tjenester rettet mot lokal bosetting.

Østfold har en sterk nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene fra 2000 til 2010. Det har forsvunnet over 5000 arbeidsplasser i basisnæringene i Østfold i denne perioden. Samtidig har det også vært langt svakere vekst i statlig sektor i Østfold enn i resten av landet.

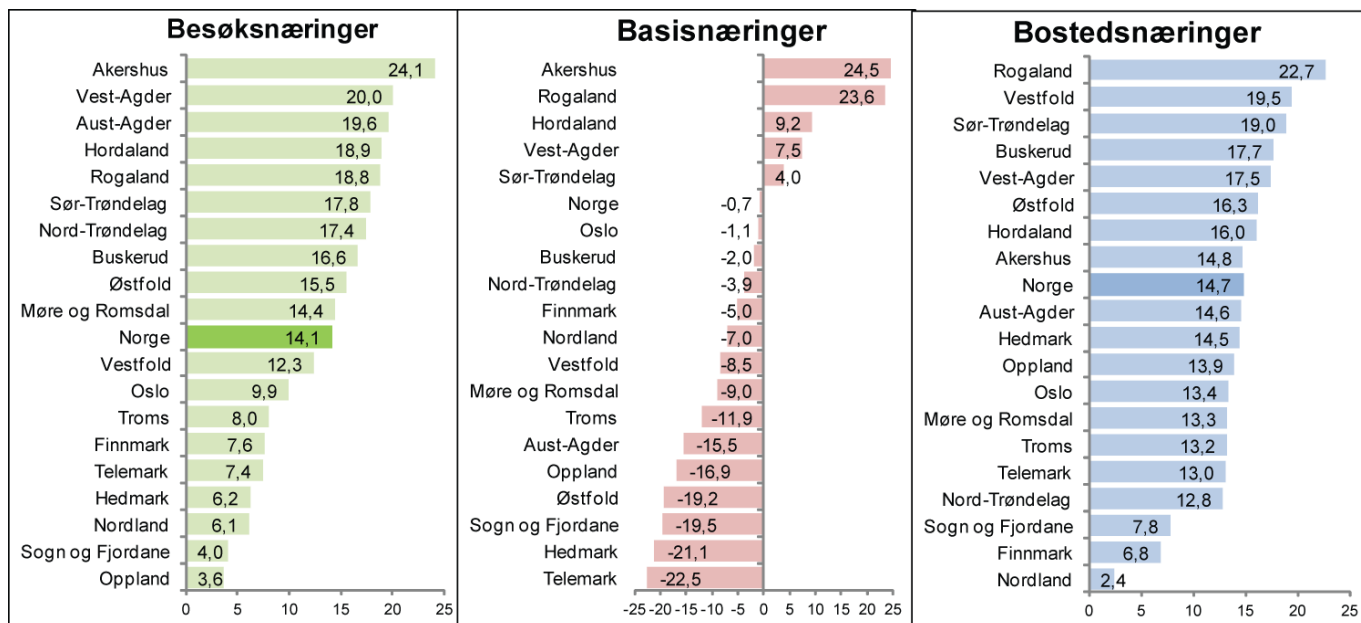
Østfold har en bedre utvikling i bostedsnæringer, besøksnæringer og andre bransjer enn andre fylker. Besøksnæringene har hatt en svakere utvikling de siste to årene enn resten av landet. Både bosteds- og besøksnæringene har fått sterke vekstimpulser fra veksten i befolkningen. En hadde kanskje forventet en sterkere vekst i bosteds- og besøksnæringene på bakgrunn av den sterke befolkningsveksten.

Figur 103: Østfolds rangering for nivå blant fylkene, med hensyn til andelen av sysselsettingen i basisnæringer, besøksnæringer og pendling i 2000 og 2010.

Figur 104: Utviklingen i Østfold relativt til utviklingen i Norge i perioden 2000-2010 for ulike kategorier arbeidsplasser, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 105: Endring i antall arbeidsplasser i de tre hovedkategoriene av arbeidsplasser fra 2000 til 2010, målt i prosent.

Østfold fikk en vekst i besøksnæringene på 15,5 prosent, mot 14,1 prosent på landsbasis. Her har vi målt samlet antall arbeidsplasser i besøksnæringene, og ikke besøksoverskuddet som er brukt tidligere. Da vil veksten i besøksnæringene som egen befolkning genererer være med, og fylker med høy befolkningsvekst får følgelig et løft. Østfold hadde sjette høyest befolkningsvekst, og dermed har veksten i besøksnæringene ikke holdt følge med befolkningsveksten. Vi så tidligere at regionene i Østfold hadde sakkert akterut og fått økt besøksunderskudd de siste årene.

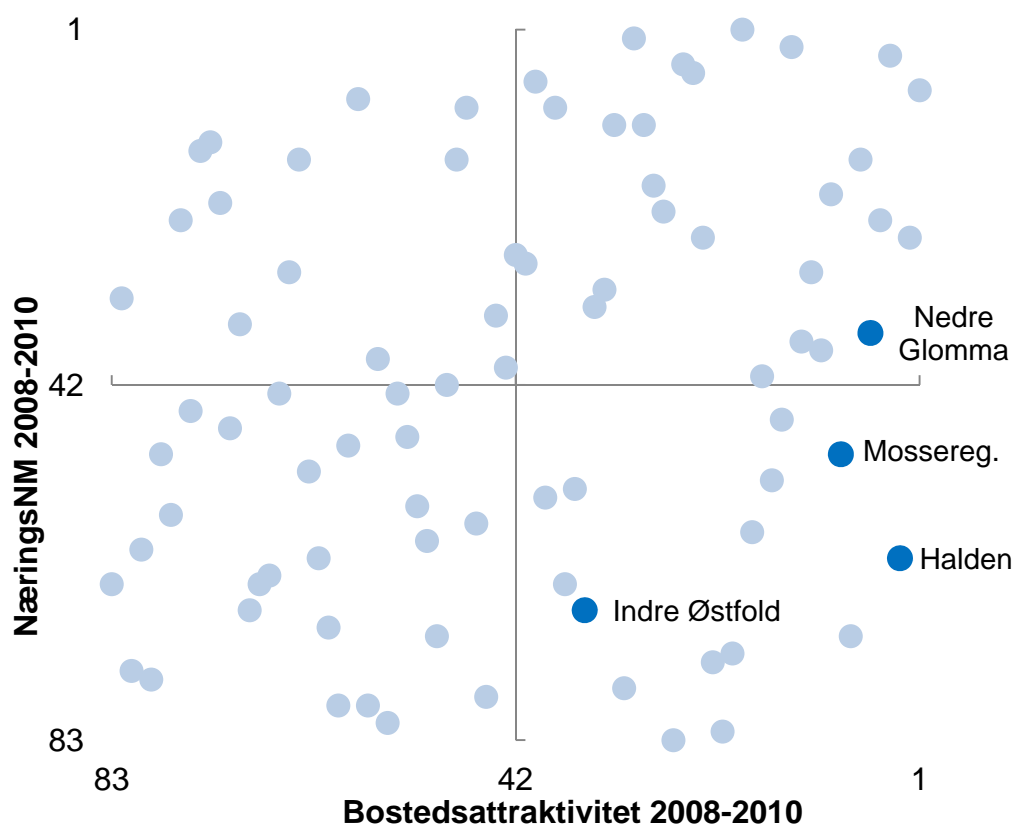
Østfold har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringer på 19,2 prosent fra 2000 til 2010. På landsbasis var det en nedgang på 0,7 prosent. Det er imidlertid store forskjeller på utviklingen i basisnæringene mellom fylkene. Akershus har hatt en vekst på hele 24,5 prosent, mens Telemark har hatt en nedgang på 22,5 prosent. Østfold er blant

fylkene med høyest nedgang i prosent, og aller høyest nedgang i absolutte tall.

Når det gjelder utviklingen i antall arbeidsplasser i bostedsnæringene har Østfold sjette høyest vekst. Antall arbeidsplasser i bostedsnæringene økte med 16,3 prosent i Østfold fra 2000 til 2010, mens veksten på landsbasis var 14,7 prosent. Veksten i bostedsnæringene sto dermed i forhold til befolkningsveksten.

Befolkningsveksten i Østfold har vært sterk, selv med stor nedgang i basisnæringene, uten at andre næringer har hatt spesielt sterk vekst og uten at pendlingen ut av fylket har økt. Dette har kunnet skje fordi sysselsettingsandelen i befolkningen har sunket i Østfold, mens de fleste andre fylker har hatt en økning i sysselsettingsandelen.

7.2 NæringsNM og bostedsattraktivitet

Figur 106: Regionene fordelt etter rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret for perioden 2008-2010.

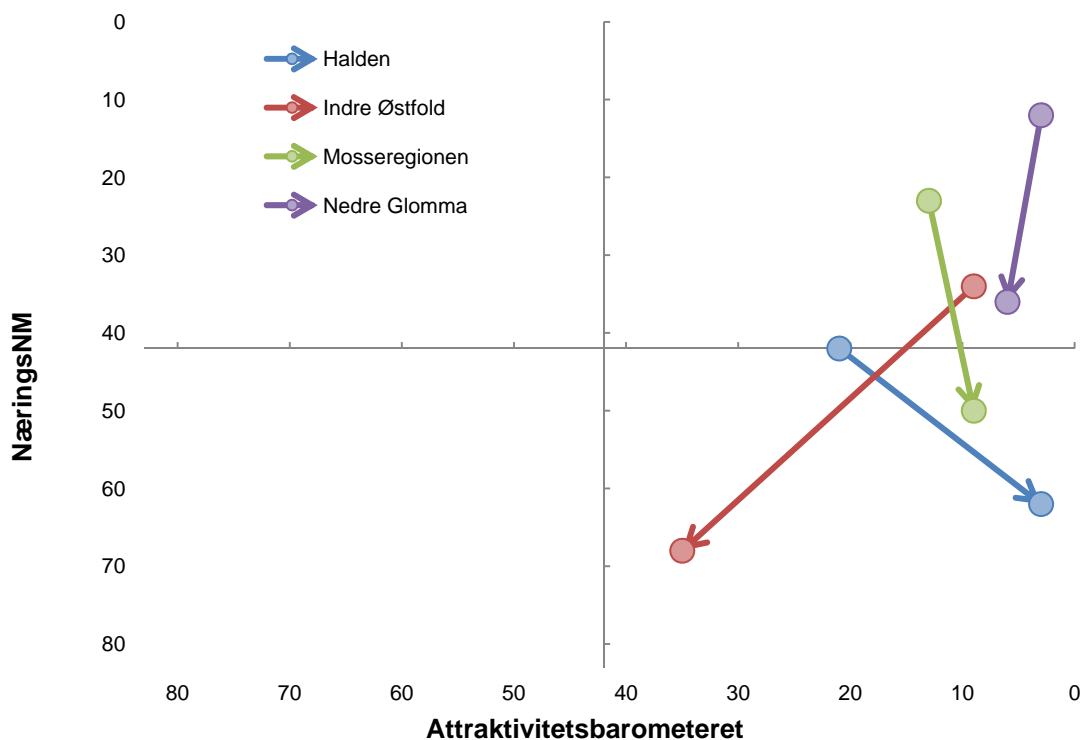
I figuren over er regionene i Norge fordelt etter deres rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret. Merk at det er resultatene i NæringsNM i snitt for de tre siste årene som er brukt i denne figuren.

Alle regionene i Østfold er bedre enn middels når det gjelder bostedsattraktivitet. Det kan vi se ved at alle ligger til høyre i diagrammet. Indre Østfold er bare litt mer enn middels attraktiv som bosted, men de tre andre regionene er blant de mest attraktive for bosted.

Det er bare Nedre Glomma som har vært bedre enn middels i NæringsNM de siste tre årene, og da bare litt bedre enn middels. Mosseregionen har vært litt under middels i NæringsNM, mens Halden og Indre Østfold er klart dårligere enn middels.

Dermed synes det klart at det er den høye bostedsattraktiviteten som har vært drivkraften for befolkningsveksten i Østfold de siste årene.

Regionenes utvikling

Figur 107: Regionenes utvikling fra perioden 2001-2003 til perioden 2008-2010.

I figuren over ser vi hvordan regionene har utviklet seg fra perioden 2001-2003 til den siste treårsperioden 2008-2010.

Alle regionene i Østfold har beveget seg nedover i diagrammet. Det betyr at regionene gjør det dårligere i NæringsNM i siste periode enn i den første perioden. Fallet i rangering i NæringsNM har vært ganske stort for alle de fire regionene.

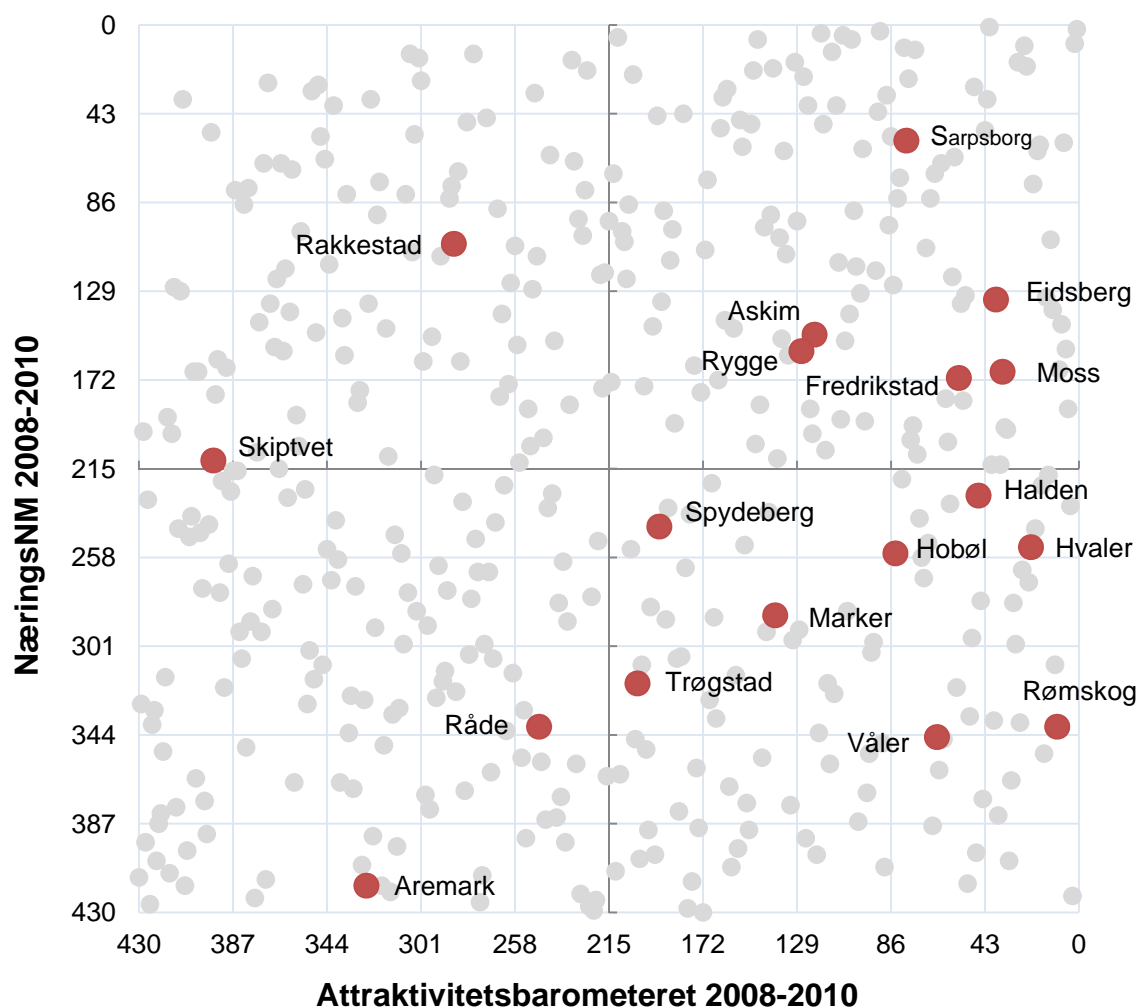
Indre Østfold har hatt et ganske stort fall i rangeringen på Attraktivitetsbarometeret også, og falt fra plass nummer ni til 35. Dette vises ved at regionen har beveget seg mot venstre i diagrammet. Halden har beveget seg i motsatt retning og har forbedret sin plassering fra nummer 21 på Attrak-

tivitetsbarometeret til nummer tre av alle de 83 regionene.

Mosseregionen har forbedret sin plassering på Attraktivitetsbarometeret fra 13 til ni, mens Nedre Glomma har gått ned fra tredje- til sjetteplass.

Regionene i Østfold har samlet sett beholdt den sterke bostedsattraktiviteten, men blitt betydelig svakere når det gjelder næringsutvikling. Det er klart at den sterke nedgangen i basishæringene i fylket har hatt negative ringvirkninger på hele næringslivet.

NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret kommuner

Figur 108: Kommunene fordelt etter rangering i NæringsNM og Attraktivitetsbarometeret for perioden 2008-2010.

Vi kan plassere kommunene i samme type figur som vi har gjort for regionene.

De fleste kommunene i Østfold plasserer seg til høyre i diagrammet, som betyr at de er over middels når det gjelder bostedsattraktivitet.

Sarpborg er den kommunen som gjør det best samlet sett, og er nærmest det øvre høyre hjørnet. Sarpborg er nummer 56 av 430 kommuner i NæringsNM for de tre siste årene, og nummer 79 på Attraktivitetsbarometeret. Kommuner som Askim, Eidsberg, Rygge, Fredrikstad og Moss er også kommuner som er over middels både i NæringsNM og på Attraktivitetsbarometeret.

En rekke kommuner har høy bostedsattraktivitet, men svak næringsutvikling. Halden, Hvaler, Ho-

bøl, Marker, Spydeberg, Trøgstad, Våler og Rømskog er i denne kategorien.

Rakkestad og Skiptvet er kommuner som har god næringsutvikling men lav bostedsattraktivitet. Dette er en kommunetype som vi finner mange av på Vestlandet, men som er lite vanlig på Østlandet.

Råde og Aremark er kommuner som gjør det svakt, både når det gjelder næringsutvikling og bostedsattraktivitet.

ⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱ Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reprodusert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.

ⁱⁱⁱ I utregningen av innovasjonsklima er alle typer bedrifter vektet likt, mens i utregningen av innovasjonsfrekvens teller enbedriftsforetak mer enn flerbedriftsforetak. Innovasjonsfrekvens tar også hensyn til andel sysselsatte i innovative foretak.

^{iv} De metodiske forbedringene er at det er brukt en mer finmasket bansjeinndeling – 5-siffernivå NACE, i stedet for 3-siffer. Det har gjort at vi f. eks. har kunnet skille produksjon av vannkraft ut som en naturbasert næring (knyttet til fossekraft), mens den på 3-siffernivå var lagt sammen med distribusjon av kraft, som ikke er knyttet til natur.

^v Norsk kulturindeks er utarbeidet av Telemarksforskning, og setter sammen data fra mange kilder for å få fram kulturtilbud og kulturaktiviteter i norske kommuner. Link til undersøkelsen:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?merket=5&r_ID=1942

^{vi} For mer bakgrunn og analyser av attraktivitet, se Telemarksforskings notat ”Attraktivitetsbarometeret”:
http://www.tmforsk.no/publikasjoner/detalj.asp?r_ID=1943&merket=5